

αρχαιολογικό παλίμψηστο αστικός ιστός

σύγχρονες διαχειριστικές προσεγγίσεις

Υπεύθυνος καθηγητής
Αλέξιος Τζομπανάκης

Πολυτεχνείο Κρήτης
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Εκπαιδευτική Σύμβουλος
Φανή Μαλλούχου-Tufano

Σεπτέμβριος 2016

σπουδάστριες

Γεωργία Κωστοπούλου
Άρτεμις Σκουλούδη

ερευνητική εργασία

περιεχόμενα

πρόλογος	5
----------	---

01 εισαγωγή

οι αρχαιολογικοί χώροι	8
το ζήτημα της διαχείρισης των μνημείων	9
αρχαιολογικό παλίμψηστο + σύγχρονη πόλη	11

02 θεωρητικό πλαίσιο

σύγχρονες τάσεις διαχείρισης αρχαιοτήτων	16
αστικός, πολεοδομικός + αρχιτεκτονικός σχεδιασμός	
ο σχεδιασμός + η διαχείριση της ιστορικής πόλης	16
η αποκρυπτογράφηση των αλλαγών	17
ο καθορισμός των κριτηρίων παρέμβασης, με βασικές αρχές	17
η διατύπωση στρατηγικών ανάπτυξης	18
χάρτες	19

03 τρόποι ανάδειξης αρχαιοτήτων

+ αστικού ιστού μέσω παραδειγμάτων

θεμιστόκλεια τείχη	24
διατήρηση εν υπογείω	
μη επισκέψιμα	26
αρχαιολογικές κρύπτες - επισκέψιμα	
καθολικό βαπτιστηρίου duomo_ μιλάνο	26
Cripta Balbi_ ρώμη	28
κτίριο διοικήσεως Εθνικής Τράπεζας_ αθήνα	30
μουσείο ισλαμικής τέχνης_Κεραμεικός_αθήνα	34

αρχαιολογικοί χώροι + αστικός ιστός _ σύνδεση + ένταξη

Θεσσαλονίκη_α' μισό 20^{ου} αι. 35

αθήνα _ 19^{ος} αι. 40

διαμόρφωση λόφου της Ακρόπολης 42

ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων της αθήνας

+ ανάπλαση του ιστορικού της κέντρου 45

museo del teatro Romano de Cartagena_ Ισπανία 48

επιτόπια στέγαστρα - μουσεία

Cosenza_ Ιταλία_ Στέγαστρο 55

επιτόπιο μουσείο στη Νάξο 58

04 τυπολογία _ διαγράμματα 65

05 συμπεράσματα 71

06 βιβλιογραφία 73

07 παράρτημα 77

«Ένα παλίμψηστο αποτελεί μια περγαμηνή από την οποία έξυσαν την πρώτη γραφή ώστε να χαράξουν μια άλλη, η οποία εντούτοις δεν αποκρύπτει τελείως την πρώτη, έτσι ώστε να μπορεί να αναγνωσθεί λόγω της διαφάνειας το παλιό κάτω από το νέο. Θα μπορούσε κανείς να αποκαλέσει επομένως παλίμψηστα, με τρόπο μεταφορικό, ή «υπερκείμενα», όλα εκείνα τα έργα που προήλθαν από ένα προηγούμενο έργο, μέσω μετασχηματισμού ή μίμησης»

Gérard Genette

**1. Η ιδανική πόλη _ Fra Carnevale
ca. 1480-1484**

πρόλογος

Αντικείμενο της παρούσης εργασίας, αποτελούν οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά σύνολα, τα μνημεία και τα ιστορικά κτίρια που συγκροτούν το αρχαιολογικό παλίμψηστο μιας σύγχρονης πόλης, και η σχέση τους με το αστικό τοπίο στο οποίο εντάσσονται.

Γίνεται απόπειρα διερεύνησης διαφορετικών σύγχρονων προσεγγίσεων, στο ζήτημα της διαχείρισής τους, και αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν στο παρελθόν, αλλά και έως σήμερα, ως άβατοι χώροι, ως χώροι δημόσιας χρήσης, ως επισκέψιμοι ή περιορισμένοι, κλειστοί χώροι.

Τα βασικά ερωτήματα που προσπαθούν να απαντηθούν παρακάτω, αφορούν αρχικά το ζήτημα της διατήρησης, συντήρησης και επανένταξης των αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και ιστορικών συνόλων στα κέντρα των σύγχρονων πόλεων σχετικά με τις ανθρώπινες ανάγκες που το επιβάλλει και στη συνέχεια τον ρόλο τους στο σύγχρονο αστικό τοπίο και την συμβολή τους στο

δημόσιο χώρο των κέντρων των πόλεων, όπως αυτός παρουσιάστηκε στο παρελθόν και έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται παραδείγματα σύγχρονων τρόπων αντιμετώπισης των αρχαιολογικών χώρων στο αστικό τοπίο, και εξετάζεται το κατά πόσο τα έργα αυτά συνέβαλαν στην ένταξη των μνημείων στην σύγχρονη ζωή της πόλης και στην ενδυνάμωση του δημόσιου χαρακτήρα τους.

Τέλος καταγράφονται κάποιες σκέψεις, συμπεράσματα και ερωτήματα που δημιουργήθηκαν κατά την παρούσα εργασία σε σχέση με το θέμα της ένταξης των αρχαιολογικών χώρων στα σύγχρονα αστικά τοπία και στην καθημερινή ζωή των κατοίκων τους, καθώς και για τον ρόλο που μπορεί να έχει ο αστικός σχεδιασμός στο θέμα που εξετάζεται.

Για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκε η βιβλιογραφική έρευνα, η έρευνα στο διαδίκτυο και η επιτόπια παρατήρηση και φωτογράφιση αρχαιολογικών χώρων.

εισαγωγή 01

1. οι αρχαιολογικοί χώροι | 2. το ζήτημα της διατήρησης των μνημείων | 3. αρχαιολογικό
παλίμψηστο + σύγχρονη πόλη

οι αρχαιολογικοί χώροι

Αρχαιολογικοί θεωρούνται οι χώροι στους οποίους υπάρχουν τεκμήρια παλαιότερων εποχών όμως κτίρια, δρόμοι, εργαστήρια, ιερά, τείχη κ.ά. Οι αρχαιολογικοί χώροι αποτελούν στην πλειοψηφία τους μνημεία, χώρους δηλαδή που φέρουν μνήμη. Αν και ο όρος μνημείο έχει φορτιστεί με τη διάσταση του επιβλητικού και εντυπωσιακού, δεν είναι απαραίτητο να ισχύει αυτό, καθώς μνημεία αποτελούν και τα πιο «ταπεινά» τεκμήρια του παρελθόντος. Σύμφωνα με την Χάρτα της Βενετίας¹ (1964) και την Σύμβαση της Γρανάδας² (1992) μνημείο είναι κάθε ακίνητο που έχει αρχαιολογικό, ιστορικό, αισθητικό, επιστημονικό, κοινωνικό ή τεχνικό ενδιαφέρον.

Η πλειοψηφία των πόλεων της Ανατολικής Μεσογείου έχουν μια μακραίωνη ιστορία, που συχνά ξεπερνά τα 5000 έτη. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται και πολλές ελληνικές πόλεις, όπως και η Αθήνα. Η μακραίωνη ιστορία όλων αυτών των πόλεων και οι προηγούμενες περίοδοι κατοίκησης, έχουν αφήσει πολλά τεκμήρια στο έδαφος και το υπέδαφός τους. Τα τεκμήρια αυτά «αξιοποιημένα» ή μη αποτελούν τους

αρχαιολογικούς χώρους των πόλεων αυτών. Μπορούμε να ορίσουμε δηλαδή τους αρχαιολογικούς χώρους ως δομικά στοιχεία των σύγχρονων πόλεων που προέρχονται από παλαιότερες εποχές και φέρουν ιστορική, πολιτιστική, αισθητική και συναισθηματική αξία³.

Ο αστικός χώρος της Αθήνας, για παράδειγμα, χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερα πλούσια στρωματογραφία με τεκμήρια που προέρχονται από πολλές περιόδους κατοίκησης, από την εποχή του χαλκού μέχρι σήμερα⁴, και είναι διάσπαρτος από μικρούς και μεγαλύτερους αρχαιολογικούς χώρους. Η πλειοψηφία των «αξιοποιημένων» αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας χρονολογούνται στην κλασική περίοδο, γεγονός που δεν είναι τυχαίο αλλά οφείλεται σε συνειδητές επιλογές του τι θεωρείται σημαντικό και τι όχι. Οι χώροι αυτοί αποτελούσαν στην πλειοψηφία τους δημόσιους χώρους της κλασικής αρχαιότητας: ναούς, ιερά, θέατρα, αγορές, νεκροταφεία, δρόμους, στοές και σπανιότερα ιδιωτικούς, όπως κατοικίες ή εργαστήρια.

1. Βλ. Παράρτημα
2. Βλ. Παράρτημα
3. Πετρίδου, 2005, σελ.5-6
4. Tomlison R., 2005

το ζήτημα της διαχείρισης των μνημείων

Ένα από τα ερωτήματα που έχει να απαντήσει ο σύγχρονος μελετητής είναι το αν οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία πρέπει να διατηρούνται στις σύγχρονες πόλεις ή όχι και στη συνέχεια με ποιό τρόπο θα γίνεται αυτό. Το θέμα είναι ιδιαίτερα περίπλοκο και έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές του χώρου.

Ο Άρης Κωνσταντινίδης, με αρκετά ριζοσπαστική αλλά και ρεαλιστική προσέγγιση, θεωρεί ότι:

...τα πράγματα είναι φθαρτά και η αντικατάσταση του παλαιού από το νέο είναι μια αναπότρεπτη ανάγκη και νόμος ζωής... Αφού η αρχιτεκτονική πλάθει δοχεία ζωής, θα πρέπει να τα βλέπουμε αυτά όχι σαν μνημεία, αλλά σαν “έμψυχα όργανα”, δηλαδή σαν πρόσκαιρες κατασκευές που η ζωή τους είναι περιορισμένη σε χρονική διάρκεια, όσο και η ανθρώπινη ζωή πάνω στη γη¹.

Αντίθετες απόψεις εκφράζουν από την άλλη πλευρά οι αρχαιολόγοι και οι μελετητές της αρχαιότητας, οι οποίοι συνήθως είναι και αυτοί που απαιτούν την αυστηρή διαφύλαξη των μνημείων, συχνά σε βάρος της σύγχρονης ζωής.

Υπάρχουν και απόψεις οι οποίες εκφράζουν μια πιο ήπια προσέγγιση για την σχέση του παλιού με το νέο, οι οποίες συνήθως είναι και οι επικρατούσες. Για παράδειγμα ο **Δ. Ζήθας** (1991), αναγνωρίζει την ανάγκη διατήρησης των μνημείων στον αστικό ιστό, θεωρεί όμως ότι **η πλήρης αποκάλυψη των θραυσμάτων του**

1. Πετρίδου, 2005, σελ. 8

παρελθόντος είναι αδύνατη, αλλά δεν έχει και κανένα νόημα για μια σύγχρονη πόλη. Κρίνει ότι η παρουσία των μνημείων αποτελεί μια σύγκρουση ανάμεσα στο δυναμικό, μεταβαλλόμενο παρόν των πόλεων και στο στατικό και αμετάβλητο παρελθόν τους.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θεωρεί επιβεβλημένη την σύνθεση του παρόντος με το παρελθόν και την ένταξη των μνημείων στη σύγχρονη ζωή, ούτως ώστε να ενσωματώνουν την ιστορία στην ζωή της πόλης. Θεωρεί ακόμα ζωτικής σημασίας το δίλημμα της διατήρησης των μνημείων ως μουσειακά αντικείμενα / εκθέματα / εμπορεύματα ή ως ζωντανούς οργανισμούς ενταγμένους στο ρυθμό και τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής.

Τέλος, ο μελετητής υποστηρίζει ότι το ιστορικό αντικείμενο **δεν πρέπει να είναι απομονωμένο, απομακρυσμένο ή δυσπρόσιτο, ούτε περιφραγμένο με κάποιο κιγκλίδωμα, αλλά να τοποθετείται σαν ενεργό στοιχείο στο αστικό περιβάλλον, καθώς η ιστορία που αποτυπώνεται στον χώρο μέσω των μνημείων δεν προορίζεται μόνο για μάθηση, αλλά και για βαθύτερη κατανόηση και βίωση.**

Στην ίδια λογική κινούνται και οι απόψεις των μελετητών της «Μελέτης συνολικής Ανάδειξης αρχαιολογικού χώρου Ολυμπιείου», οι οποίοι υποστηρίζουν ότι **ο στόχος των έργων πρέπει να είναι να αισθανθεί η πόλη τη μαγεία και το ήθος που εκπέμπει το αρχαίο τοπίο προς τον σημερινό άνθρωπο.**

Αν ο αρχαιολογικός χώρος δεν μπορέσει να λειτουργεί με αυτόν τον τρόπο, η απλή συντήρηση των μνημείων της

ιστορίας αποτελεί στόχο σημαντικό, που παραμένει ωστόσο στο περιθώριο της εξέλιξης της σημερινής πόλης¹.

Ανεξαρτήτως, όμως, της όποιας τοποθέτησης σχετικά με την διατήρηση των μνημείων στις πόλεις, η ύπαρξή τους είναι δεδομένη, ενώ αποδεδειγμένα έχουν διδακτική αξία, ικανοποιούν την ψυχική ανάγκη των κατοίκων της πόλης για σύνδεση με το παρελθόν, ενώ παράλληλα ενδυναμώνουν και διατηρούν την τοπική ταυτότητα και την συλλογική μνήμη². Έχουν ακόμα αισθητική αξία και μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι κοινής συνάθροισης, επαφής με το φυσικό περιβάλλον, εκτόνωσης και αναψυχής.

Οπότε **το θέμα τελικά δεν είναι η απομάκρυνση ή όχι των μνημείων από τον αστικό ιστό, αλλά ο τρόπος διαχείρισής τους, ώστε να μπορούν να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της σύγχρονης πόλης και των κατοίκων της.**

1. Βλ. Ημερίδα «Ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας: Η διαδικασία υλοποίησης ενός οράματος»
2. Πετρίδου, 2005/ Rossi 1995

αρχαιολογικό παλίμψηστο + σύγχρονη πόλη

Οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζονται οι αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον, ποικίλλουν και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις επικρατούσες αντιλήψεις κάθε περιόδου, από την αξία που δίνεται σε κάθε αρχαιολογικό τόπο ή μνημείο, αλλά και από το πολιτισμικό υπόβαθρο κάθε μελετητή δηλαδή από τα βιώματα, τις προθέσεις και τους στόχους του. Έτσι στο παρελθόν, αλλά συχνά και σήμερα μιλάμε για **«προστασία», «διατήρηση», «μνημειακή αντιμετώπιση» ή «συντήρηση»** ενώ οι πιο πρόσφατες προσεγγίσεις μιλούν για **«ένταξη», «αξιοποίηση», «εμπορευματοποίηση», «λειτουργική αξιοποίηση» ή «ολοκληρωμένη διατήρηση» των αρχαιολογικών χώρων**¹.

Στα πλαίσια της «ολοκληρωμένης διατήρησης» των αρχαιοτήτων εφαρμόστηκε κατά την τελευταία κυρίως δεκαετία η δημιουργία **αρχαιολογικών πάρκων**². Τα αρχαιολογικά πάρκα καταλαμβάνουν μεγάλες εκτάσεις της πόλης, συχνά εκτείνονται παράλληλα με τον σύγχρονο ιστό και στόχο έχουν την προσέλκυση τουριστικών και οικονομικών δραστηριοτήτων σε αυτή και την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της, στο πλαίσιο

του παγκοσμιοποιημένου ανταγωνισμού των πόλεων³.

Τα παραδείγματα από την σύγχρονη πραγματικότητα είναι πολλά και ένα από τα πιο γνωστά είναι το έργο της «Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας», αλλά και τα έργα για την ανάδειξη των ρωμαϊκών μνημείων και την ιστορικότητα της πόλης στην Mérida της Ισπανίας.

Η δημιουργία αρχαιολογικών πάρκων συνδυάζεται συνήθως με την δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων και εγκαταστάσεων αναψυχής, ώστε να αποτελέσουν ένα ολοκληρωμένο πόλο προσέλκυσης τουριστών και κατοίκων. Η πρακτική αυτή είναι η κυρίαρχοσα την τελευταία δεκαετία, δεν σημαίνει όμως ότι δεν υπάρχουν αντιρρήσεις. Για παράδειγμα οι μελετητές της «Μελέτης συνολικής ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων βόρειας και νότιας κλιτύς Ακρόπολης», αντιτίθενται στην πρόταση ανάδειξης της Διονυσίου Αεροπαγίτου σε άξονα αναψυχής και περιπάτου διαμέσου των αρχαιολογικών χώρων καθώς θεωρούν ότι αυτό θα διασπάσει την ενότητά τους και θα αλλοιώσει την μορφή τού περιβάλλοντος, συμφωνώντας με τις προ πενήνταετίας απόψεις του **Κ. Η. Μπίρη** (1966, σελ. 395):

1. Ορφανουδάκης, 1992 / Πετρίδου 2005
2. Σύκκα, 2006
3. Βαΐου κ.α., 2004 / Παγώνης, 2004

... δεν υπάρχουν ειδικοί τρόποι κατασκευής νέων έργων, ούτε κατασκευές που προσαρμόζονται στον χαρακτήρα του αρχαιολογικού χώρου. Αυτά είναι λόγια κούφια και απατηλά... Όταν πια το άβατον (το ιερόν) της πόλεως αυτής θα έχει παραβιαστεί, όταν θα είναι τετελεσμένο γεγονός η μετατροπή του σε χώρο «ευχάριστης παραμονής», σε κοινότατο δημόσιο χώρο, όταν πια θα είναι άσκοπη και θα σιγήσει μοιραία κάθε αντίδραση, ένα ένα θα ξεφυτρώνουν τα κέντρα αναψυχής, κτίρια και εγκαταστάσεις κάθε λογής για τα οποία θα είναι ελκυστικό το περιβάλλον.

Οι απόψεις αυτές αν και εμπεριέχουν ένα βαθμό αλήθειας και μπορούν να μας βάλουν σε προβληματισμούς, αμφισβητούνται σήμερα. Δεν τασσόμαστε βέβαια υπέρ της εμπορευματοποίησης του δημόσιου χώρου γύρω από τα μνημεία προς όφελος της ψυχαγωγίας, ούτε υπέρ της κατασκευής άσχετων με τους αρχαιολογικούς χώρους κτιρίων. Όμως η άποψη ότι ο αρχαιολογικός χώρος αποτελεί «άβατο», στερεί από τη σύγχρονη πόλη την επαφή με το παρελθόν της και δεν δίνει τελικά σε αυτούς τους χώρους την δυνατότητα να είναι πραγματικά «δημόσιοι» και οικειοποιήσιμοι, αλλά τους καθιστά κυριολεκτικά απροσπέλαστους (άβατους) στους πολίτες.

η αρχαία αθήνα κάτω από το Νέο Μουσείο της Ακροπόλεως

2. Αναμνηστικό της Ευρωπαϊκής Χρονιάς Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, 1975

γενικά 02

1. σύγχρονες τάσεις διαχείρισης αρχαιοτήτων | 2. αστικός_πολεοδομικός + αρχιτεκτονικός
σχεδιασμός | 3. χάρτες

σύγχρονες τάσεις διαχείρισης αρχαιοτήτων

Στην ευρεία έννοια του όρου “κληρονομιά” περιλαμβάνεται τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό περιβάλλον, τοπία, ιστορικοί χώροι, τοποθεσίες και δομημένο περιβάλλον, καθώς και η βιοποικιλότητα, οι συλλογές, οι παλιές και συνεχιζόμενες πολιτιστικές πρακτικές, η γνώση και οι ζωντανές εμπειρίες. Στην πολιτιστική κληρονομιά καταγράφεται και απεικονίζεται η μακρόχρονη πορεία της ιστορικής εξέλιξης, ενώ η κληρονομιά αυτή διαμορφώνει ουσιαστικά και την ταυτότητα κάθε έθνους, χώρας, περιοχής ή τόπου και επομένως αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης ζωής. Αυτή είναι ένα δυναμικό σημείο αναφοράς και ένα θετικό μέσο ανάπτυξης και αλλαγών. Η ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομιά και η συλλογική μνήμη κάθε περιοχής ή κοινωνικού συνόλου αποτελεί αναντικατάστατο και σημαντικό υπόβαθρο για την σύγχρονη και μελλοντική ανάπτυξη.

Στην εποχή της ολοένα αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης, η προστασία, η διατήρηση, η ερμηνεία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ποικιλίας κάθε περιοχής ή χώρας αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για τον κόσμο όλο. Ωστόσο, η διαχείριση της κληρονομιάς αυτής, ανήκει συνήθως στην ευθύνη της κοινότητας όπου αυτή βρίσκεται ή της ομάδας που την διαφυλάττει.

αστικός _ πολεοδομικός + αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Παρόλο που η σύνδεση πολιτισμού και βιωσιμότητας προωθείται από τη δεκαετία του '90, δεν είναι πολλά τα παραδείγματα επιτυχημένης ένταξης της στο τουριστικό προϊόν με όρους βιωσιμότητας. Το ενδιαφέρον για αυτό το ζήτημα εντείνεται τα τελευταία χρόνια καθώς αυξάνεται η ανάγκη διαχείρισης των αρνητικών επιπτώσεων της ανάπτυξης του προτύπου του μαζικού τουρισμού που κατευθύνεται σε ιστορικά αστικά κέντρα ιδιαίτερης πολιτιστικής αξίας (π.χ. Βενετία, Ρόδος κ.λπ.). Τα παραπάνω καθιστούν αναγκαία την ανάπτυξη ενός αστικού-πολιτιστικού τουρισμού που ισορροπεί μεταξύ της κοινωνικής, οικονομικής και της περιβαλλοντικής δομής των πόλεων. Αναδεικνύουν, δε, την κρισιμότητα ένταξης του αστικού πολιτισμού στον σχεδιασμό της πόλης καθώς και την εξειδίκευσή της αντιμετώπισής του μέσα από το διαχειριστικό σχέδιο.

Οι βασικές **προϋποθέσεις σχεδιασμού** και διαχείρισης των ιστορικών πόλεων συνοψίζονται παρακάτω:

i **Η τεκμηρίωση της ιστορικότητας** και η **καταγραφή των ουσιαστών δεδομένων** που θα πρέπει να διασωθούν, ώστε να κληροδοτηθούν στις επόμενες γενιές, στο πλαίσιο μιας βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός της προστασίας και η διαχείριση των ιστορικών πόλεων πρέπει να περιλαμβάνει τις απαραίτητες διαδικασίες **διάσωσης, προστασίας, συντήρησης, ανάδειξης και διαχείρισής τους** όπως και τη **βιώσιμη, τη συνεκτική ανάπτυξη και την αρμονική προσαρμογή στη σύγχρονη ζωή**. Η προστασία, άλλωστε, της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί κοινή συνιστώσα της πολιτικής για τον πολιτισμό και τον τουρισμό αλλά και της χωρικής πολιτικής. Η προστασία προϋποθέτει, επίσης, εξειδικευμένο σχεδιασμό, ο οποίος πρέπει να συνδέεται με τον ευρύτερο πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό.

Η αποκρυπτογράφηση των αλλαγών. Οι αλλαγές στις οποίες υπόκεινται οι πόλεις και οι αστικές περιοχές είναι συνεχείς και αφορούν όλα τα συστατικά τους στοιχεία: **φυσικά η ανθρωπογενή, υλικά η άυλα**. Αν υπάρχει κατάλληλη και συνετή διαχείριση των αλλαγών μπορεί να δημιουργηθούν σημαντικές ευκαιρίες για την βελτίωση των ιστορικών πόλεων.

Ο καθορισμός των κριτηρίων παρέμβασης, με βασικές αρχές:

- iii**
- τον σεβασμό και την ανάδειξη όλων των υλικών και άυλων αξιών
 - τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και του περιβάλλοντος
 - οι ποσοτικές και ποιοτικές μεταβολές θα πρέπει να αποφεύγονται αν δεν επωφελείται σαφώς το αστικό περιβάλλον και οι πολιτιστικές αξίες του
 - τη διασφάλιση της συνοχής υλικών και άυλων συστατικών σε συνδυασμό με τις πολιτικές οικονομικής και κοινωνικής συνοχής που αφορούν σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού
 - την ισορροπία και συμβατότητα χωρική, περιβαλλοντική, πολιτιστική, οικονομική
 - τον έλεγχο της χρονικής ταχύτητας των παρεμβάσεων
 - την προστασία και διαχείριση μιας ιστορικής πόλης ή αστικής περιοχής που να καθοδηγείται από σύνεση, προσεκτική και συστηματική προσέγγιση, πειθαρχία σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας
 - τη συνετή διακυβέρνηση: επιτρέπει τον ευρύ συντονισμό των εμπλεκόμενων συντελεστών στην προστασία των ιστορικών πόλεων και αστικών περιοχών
 - την πολυεπιστημονική και διεπιστημονική συνεργασία
 - την προστασία της πολιτιστικής διαφορετικότητας που εμφανίζουν οι ιστορικές πόλεις στη διάρκεια της ζωής τους.

Η διατύπωση στρατηγικών ανάπτυξης

Τα στοιχεία που πρέπει να διατηρηθούν είναι η **αυθεντικότητα** και η **αρτιότητα** που εκφράζουν τον ουσιώδη χαρακτήρα των ιστορικών πόλεων και πιο συγκεκριμένα:

- η αστική μορφή όπως καθορίζεται από τον αστικό ιστό, τους πράσινους χώρους και τις σχέσεις μεταξύ χτισμένου και ελεύθερου χώρου
- η πολιτιστική παράδοση
- οι παραδοσιακές τεχνικές
- οι σχέσεις μεταξύ της τοποθεσίας και περιβάλλοντός της
- ο κοινωνικός ιστός
- η πολιτιστική διαφορετικότητα
- οι μη ανανεώσιμοι πόροι, των οποίων θα πρέπει να μειωθεί η κατανάλωση σε όφελος της ανακύκλωσής τους.

Ειδικότερα,

- Οι νέες λειτουργίες θα πρέπει να είναι συμβατές με την αειφόρο ανάπτυξη σύμφωνα με τις αρχές της οποίας η ιστορική πόλη αντιμετωπίζεται ως ενιαίο οικοσύστημα μη ανανεώσιμο.
- Οι δημιουργίες σύγχρονης αρχιτεκτονικής όταν είναι αναγκαίες θα πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και το πνεύμα του τόπου.
- Οι δημόσιοι χώροι πρέπει να διατηρούν τον ιστορικό, λειτουργικό και κοινωνικό χαρακτήρα τους και σε περιπτώσεις παρεμβάσεων πρέπει να αναλύονται προσεκτικά και να μελετάται η σχέση τους με τον κτισμένο χώρο.

- η εγκατάσταση νέων δικτύων στα ιστορικά κτίρια είναι μία αναγκαιότητα, αλλά θα πρέπει να πραγματοποιείται με προσοχή.
- Η κινητικότητα στις ιστορικές πόλεις και αστικές περιοχές θα πρέπει να έχει βιώσιμο χαρακτήρα και να αποφεύγονται μεγάλα κυκλοφοριακά έργα και έργα στάθμευσης.
- Τα σχέδια διατήρησης και διαχείρισης θα πρέπει να ρυθμίζουν την τουριστική κίνηση με επωφελή τρόπο για την αστική κληρονομιά και τους κατοίκους.
- Η πρόληψη και αντιμετώπιση των φυσικών κινδύνων.
- Η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, ενίσχυση εναλλακτικών μορφών ενέργειας, πρόβλεψη πράσινων διαδρομών και ελεύθερων χώρων για την αποφυγή θεσμικών νησίδων.
- Η συμμετοχή των κατοίκων αποτελεί προϋπόθεση της επιτυχίας της προστασίας και για το λόγο αυτό πρέπει να διαμορφωθεί ένα σχέδιο ενημέρωσης και πληροφόρησης.

Χάρτες

Διεθνείς Συμβάσεις για τη προστασία των πολιτιστικών αγαθών¹

Το 1954 και ενώ η απειλή ενός νέου καταστροφικού πολέμου ήταν ορατή, ψηφίστηκε από την UNESCO η **Διεθνής Σύμβαση της Χάγης που αφορά την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης**. Η χώρα μας έχει επικυρώσει τη Σύμβαση αυτή με το νόμο 1114/81 (ΦΕΚ Α' 6). Με το κείμενο αυτό η έννοια του πολιτιστικού αγαθού διευρύνθηκε σημαντικά, καθώς, παράλληλα με το καλλιτεχνικό, προστέθηκε και το ιστορικό, αρχαιολογικό και επιστημονικό ενδιαφέρον, ενώ το αγαθό συνδέθηκε με το έδαφος της χώρας στην οποία βρίσκεται.

Ταυτόχρονα το τέλος της αποικιοκρατίας φέρνει στο προσκήνιο νέες χώρες που η πολιτιστική τους κληρονομιά είναι ουσιαστικό στοιχείο για την εθνική ταυτότητα που αναζητούν.

Στις 14-11-1970 ψηφίστηκε στο **Παρίσι η Σύμβαση της Unesco που αφορά στα μέσα προστασίας και καταπολέμησης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και διακίνησης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών**.

Η Σύμβαση αυτή κινήθηκε από την Unesco με στόχο την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό ειρήνης. Είχε προηγηθεί το 1956 σύσταση της Γενικής Συνέλευσης της Unesco για την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων και η σύστασή της του 1964 για **“τα ληπτέα μέτρα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών”**.

Η Unesco, επίσης, έχει αναλάβει ως κύρια αποστολή της, όσον αφορά στο πολιτιστικό πεδίο, να **ενθαρρύνει την αναγνώριση, προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς που θεωρείται ως εξέχουσας παγκόσμιας σημασίας για την ανθρωπότητα**.

Αυτή η αποστολή απέκτησε μορφή με τη λεγόμενη **Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς** που υιοθέτησε η *Unesco*

1. Βλ. Παράρτημα

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς που υπεγράφη στο Λονδίνο το 1969 στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης. Κατά τη Σύμβαση, τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται, “στο μέτρο του δυνατού”, να λαμβάνουν μέτρα προστασίας των αρχαιολογικών τόπων και συνόλων και των εφεδρικών ζωνών που κρύβουν αρχαιολογικά αγαθά (άρθρο 2), να ρυθμίζουν τις ανασκαφές, να ελέγχουν και να διατηρούν τα ευρήματά τους και να απαγορεύουν τις λαθρανασκαφές (άρθρο 3), να εξασφαλίζουν την πληροφόρηση σχετικά με τις αρχαιολογικές ανακαλύψεις, καθώς και την απογραφή των αρχαίων (άρθρο 4). Οι υποχρεώσεις που απορρέουν στα συμβαλλόμενα κράτη από τη Σύμβαση αυτή έχουν ελαστικό χαρακτήρα. Η χώρα μας έχει κυρώσει τη Σύμβαση (Ν. 1127/81).

Οι διεθνείς αυτές συμβάσεις δεν έχουν τόσο νομική δεσμευτική ισχύ όσο ηθικό δεσμευτικό χαρακτήρα και δε συνοδεύονται από κατάλληλη προσαρμογή του εθνικού δικαίου των κρατών που τις έχουν προσυπογράψει. Επιπλέον, παρουσιάζουν αρκετές ελλείψεις και αδυναμίες.

Μέσα από τις πολιτικές της ΕΕ συμπληρώνεται και ενισχύεται η έννοια της **βιωσιμότητας** ενώ σταδιακά ενσωματώνεται και στην ανάπτυξη και τον σχεδιασμό του αστικού περιβάλλοντος καθώς τίθεται ως βασικός στόχος η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και η διατήρηση των ιστορικών κέντρων των πόλεων.

Η νέα **Χάρτα της Αθήνας** (2003) **αναγνωρίζει την αιεφόρο ανάπτυξη των πόλεων ως βασικό στόχο του στρατηγικού χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού** ενώ θεωρεί ότι η αιεφόρος αστική ανάπτυξη υπηρετείται από την πρόταση για μια συνεκτική πόλη της οποίας βασικές προϋποθέσεις είναι μεταξύ άλλων:

- Η διατήρηση του πολιτιστικού πλούτου και της διαφορετικότητας, που προκύπτουν από τη μακρά της ιστορία.
- Η δικτύωση μέσα από πολλαπλές διασυνδέσεις και ροές.
- Η διατήρηση μιας δημιουργικής και αποδοτικής παραγωγικής βάσης.
- Η αποφασιστική διασφάλιση μιας καλής ποιότητας ζωής για τους κατοίκους και γενικότερα τους χρήστες της.

Οι διεθνείς αυτές συμβάσεις δεν έχουν τόσο νομική δεσμευτική ισχύ όσο ηθικό δεσμευτικό χαρακτήρα και δε συνοδεύονται από κατάλληλη προσαρμογή του εθνικού δικαίου των κρατών που τις έχουν προσυπογράψει. Επιπλέον, παρουσιάζουν αρκετές ελλείψεις και αδυναμίες.

χάρτα πολιτιστικού τουρισμού

Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τόπων αντικατέστησε την προηγούμενη Χάρτα για τον Πολιτιστικό Τουρισμό το 1999, με ένα πιο περιεκτικό θεσμικό μέσο που αναγνωρίζει τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τουρισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η Χάρτα περιλαμβάνει έναν ευρύτερο ορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς απ' ό,τι οι αρχαιολογικοί τόποι και το ιστορικό δομημένο περιβάλλον. ***Ενσωματώνει την μη υλική κληρονομιά (πολιτιστικές παραδόσεις και συλλογική μνήμη κάθε κοινότητας) και εστιάζει στη σημασία της συμμετοχής της τοπικής ή φιλοξενούσας κοινότητας στο σχεδιασμό και τη διαχείριση του πολιτιστικού τουρισμού*** (λόγω της εγγύτητάς τους στα τουριστικά αξιοθέατα και του γεγονότος ότι ο τουρισμός αποτελεί μέρος της καθημερινής τους ζωής).

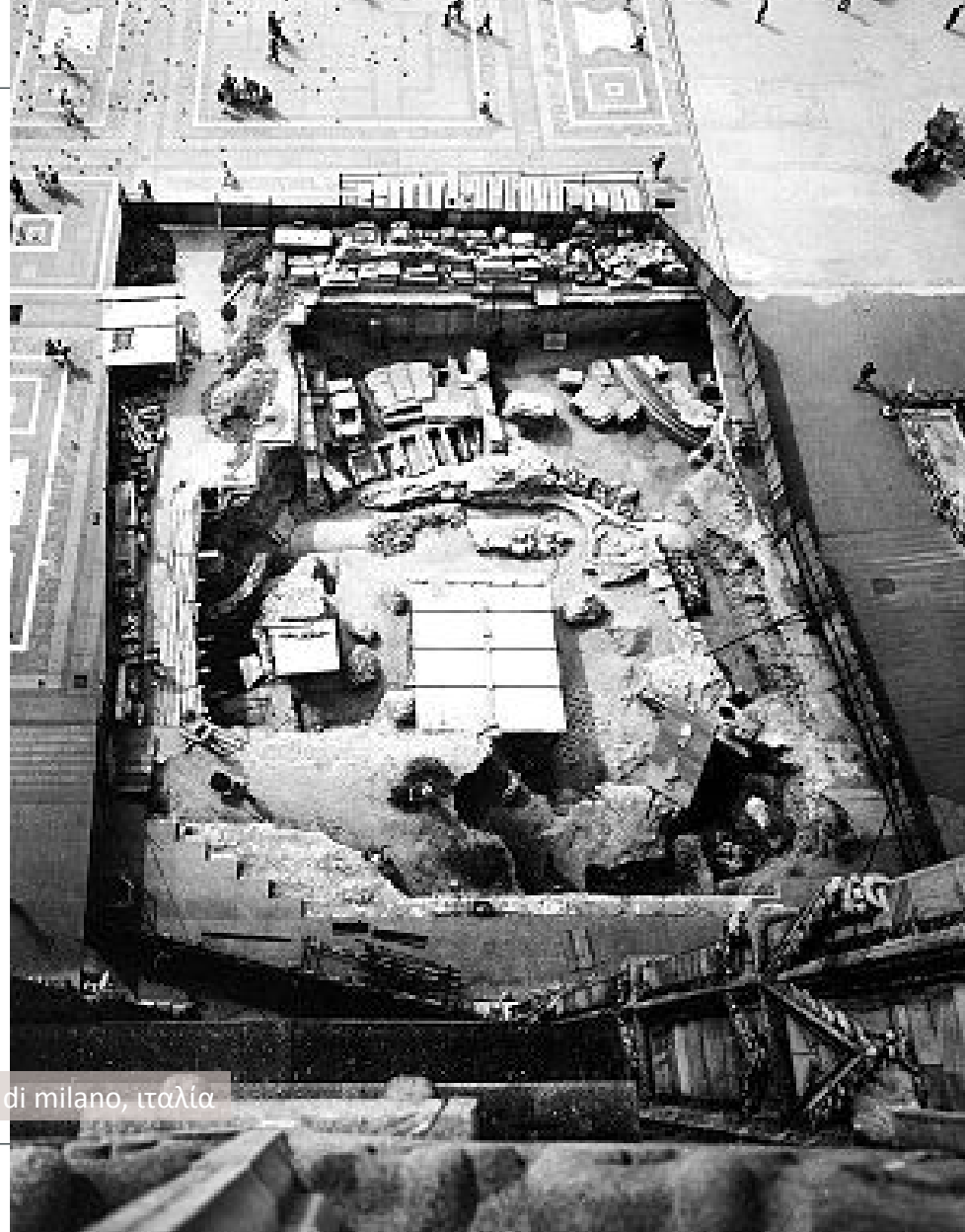
Κύριος στόχος της Χάρτας είναι να προωθήσει και να ενθαρρύνει την κατάλληλη τουριστική ανάπτυξη μέσω του τουριστικού τομέα που σέβεται και εξαίρει τα κεφάλαια της πολιτιστικής κληρονομιάς και του ζώντος πολιτισμού της φιλοξενούσας κοινότητας. Ο σημαντικότερος στόχος της είναι να ενθαρρύνει τους επαγγελματίες στον τομέα της διατήρησης και του τουρισμού να συνεργαστούν, προκειμένου να αποκαλύψουν και να παρουσιάσουν τη σημασία ενός τόπου στον επισκέπτη, όπως, επίσης,

όπως, επίσης, τη φιλοξενούσα κοινότητα. Η συνειδητοποίηση της σπουδαιότητας μπορεί να αυξήσει την ενημέρωση του κοινού και την υποστήριξή του για τη διατήρηση των πόρων της πολιτιστικής κληρονομιάς, και ειδικότερα των παραδοσιακών οικισμών ή παραδοσιακών κτιρίων, που εξαρτάται απευθείας από τη σύμφωνη άποψη του τοπικού πληθυσμού. Με τη γνωστοποίηση των απόψεων για τη διατήρηση ενός τόπου, το κοινό μπορεί ν' αρχίσει ν' αντιλαμβάνεται τη σπουδαιότητά της για το παρόν και το μέλλον του. Οι φιλοξενούσες κοινότητες μπορούν να ενδιαφερθούν περισσότερο για την κληρονομιά τους και τη διατήρησή της, όταν η αξία της αντανακλάται στην δημοτικότητά της στους επισκέπτες.

Η Χάρτα είναι θεσμικό μέσο που προσφέρει εξειδικευμένες κατευθύνσεις, μεταξύ άλλων, στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη των κεφαλαίων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως τουριστικών προορισμών.

Το περιεχόμενο της Χάρτας έχει εγείρει επιχειρηματολογία σχετικά με τη δυνατότητα χρήσης της στην Ελλάδα και της υιοθέτησης κι εφαρμογής της ως έχει, ή σε μία περισσότερο τοπική εκδοχή¹.

1. Αικ. Δημητσάνου - Κρεμεζή, αναπλ. καθ. Ε.Μ.Π.

3. Battisterio di san giovanni alle fonti, duomo di milano, ιταλία

ανάδειξη αρχαιοτήτων στον αστικό ιστό

παραδείγματα

03

Θεμιστόκλεια τείχη _ ο αθηναϊκός οχυρωματικός περίβολος των Αθηνών

Ο οχυρωματικός περίβολος της αρχαίας Αθήνας απετέλεσε αντικείμενο ενδιαφέροντος από τα αρχαία χρόνια έως σήμερα. Η «τύχη των τειχών» παρέμεινε άρρηκτα συνδεδεμένη με την τύχη της ίδιας της πόλης. Σε καιρούς ειρήνης το τείχος και οι πύλες του καθόριζαν τα όρια της πόλης, την τοπογραφία της, τις βασικές διόδους επικοινωνίας της. Σε καιρούς πολέμου οι καταστροφές και οι ανοικοδομήσεις του παρακολούθησαν χρονολογικά τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα και την εξέλιξη της πόλης. Έτσι, κατά μία έννοια, το τείχος είναι συνδεδεμένο με την ιστορία της ίδιας της πόλης όσο λίγα μνημεία της.

Ο μεγάλος όγκος των αποκαλυφθέντων τμημάτων του τείχους παραμένει αφανής, δεδομένου ότι απουσιάζει η ουσιαστική και ολοκληρωμένη προβολή του μνημείου. Οι περίοικοι συνήθως αγνοούν την ύπαρξη των διατηρημένων τμημάτων του τείχους. Ακόμα και ο κάτοικος της πόλης που έχει υπ' όψιν του την φύλαξη κάποιων τμημάτων του τείχους, γνωρίζει ελάχιστα για την ιστορία του και αισθάνεται αποσπασμένος από την βιωματική έννοια του μνημείου.

Η γενική εικόνα που αποκομίζει κανείς από την κατάσταση διατήρησης του αρχαίου αθηναϊκού

Τρόποι διαχείρισης των καταλοίπων του αρχαίου αθηναϊκού περιβόλου (εικ. 4-12)

- Διατήρηση εν υπογείω
- Διατήρηση σε ακάλυπτο χώρο
- Διατήρηση μετά από διάλυση και μεταφορά σε ανοιχτό χώρο
- Διατήρηση κάτω από γυάλινο προστατευτικό υλικό
- Διατήρηση εν καταχώσει
- Ειδικός χειρισμός απεντειχισμού
- Απαλλοτρίωση

τείχους, αποσπασμένο καθώς βρίσκεται σε υπόγεια και υπαίθριους χώρους, είναι ότι πρόκειται για ένα **υποβαθμισμένο μνημείο** που απέχει από το να λειτουργεί ως πολιτισμικό αγαθό της κοινωνίας.

Σε γενικές γραμμές, παρατηρούμε ότι τόσο ο τρόπος διατήρησης των αρχαίων σε υπόγεια ή ορατών, ειδικά κάτω από διαφανές υλικό, όσο και η κατάχωση των καταλοίπων, αλλά και η λύση της μεταφοράς γενικά συμφωνούν με το διεθνές θεσμικό πλαίσιο. Ως προς το πνεύμα της εφαρμοσμένης προστασίας, όμως, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών χώρων από το ευρύ κοινό (accessibility), όπως αντιμετωπίζεται σήμερα από τους αρμόδιους φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προβλέπει την προβολή των λειψάνων με τέτοιο τρόπο, ώστε όχι μόνο να είναι ορατά αλλά να συνιστούν και ένα θέαμα που να ελκύει το ενδιαφέρον του κοινού, να αποτελούν ένα αναγνώσιμο ιστορικό θέμα διατηρώντας ταυτόχρονα την υπόστασή τους ως ερευνητικό αντικείμενο.

Επιθυμητός στόχος είναι η διαμόρφωση ενός τρόπου βίωσης του αρχαιολογικού χώρου που να εμπνέει στον επισκέπτη τον σεβασμό προς το μνημείο, αλλά και η ευαισθητοποίηση του κοινού στα θέματα των κινδύνων που διατρέχει η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς¹.

1. Θεοχαράκη Α., 2007

διατήρηση εν υπογείω

μη επισκέψιμα

Μία συνήθης πρακτική διατήρησης αρχαιοτήτων σε αστικούς ιστούς, αποτελεί η κατάχωσή τους σε ιδιωτικά, μη επισκέψιμα υπόγεια (αποθήκες, γκαράζ, κλπ). Εύλογα διαπιστώνεται η ανάγκη εφαρμογής αυτής της πρακτικής, ιδίως σε αρχαιότητες μή μείζονος σημασίας, ιδίως σε ιδιωτικά ακίνητα, στα πλαίσια της συνεχούς επέκτασης και αναδόμησης της σύγχρονης πόλης.

Παρ' όλα αυτά, οι συνθήκες στις οποίες καταλήγουν τελικά να διατηρούνται οι αρχαιότητες, είναι από αμφιλεγόμενες έως καταστροφικές, ενώ σχεδόν κανείς δεν γνωρίζει ούτε την ύπαρξή τους, ούτε την αξία τους.

αρχαιολογικές κρύπτες - επισκέψιμα

Καθολικό βαπτιστηρίου Duomo, Μιλάνο

Το Βαπτιστήριο του San Giovanni alle Fonti είναι ένα από τα πρώτα βαπτιστήρια της πόλης του Μιλάνο. Στεκόταν εκεί που σήμερα υπάρχει η πρόσοψη του Duomo στο Μιλάνο, και βρισκόταν μεταξύ του χειμερινού καθεδρικού ναού της Santa Maria Maggiore και του καλοκαιρινού καθεδρικού ναού της Santa Tecla.

Χτίστηκε μεταξύ 378 και 397 μ. Χ., και πιθανότατα ήταν ένα βαπτιστήριο μόνο για άρρενες. Τα απομεινάρια του βαπτιστηρίου ανακαλύφθηκαν το 1889 και βρίσκονται σε επίπεδο κατά 3,8 μέτρων κάτω από το πάτωμα του καθεδρικού ναού, ενώ το οκταγωνικό βαπτιστήριο είναι στα 4,50 μέτρα κάτω από το δάπεδο. Υπάρχουν ίχνη ενός μαρμάρινου καλύμματος, και γύρω από το

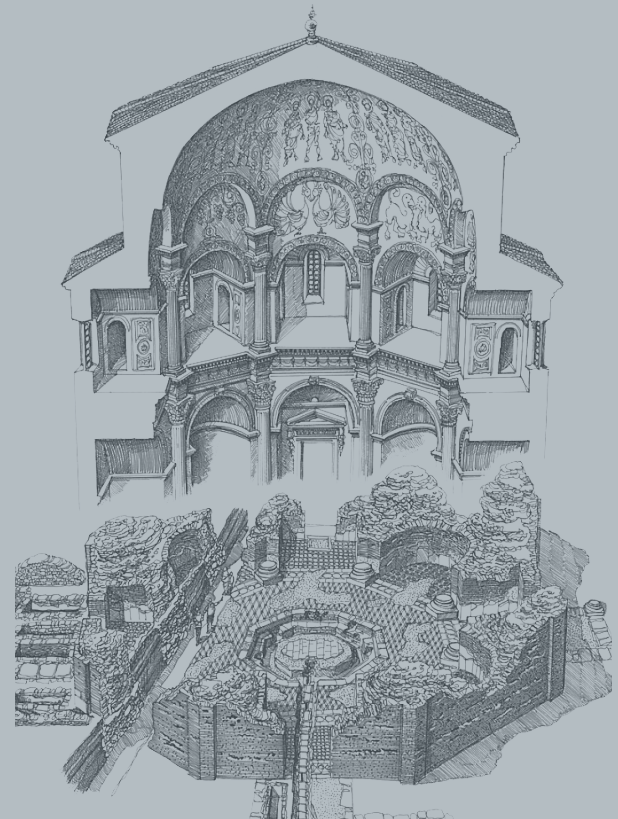
κέντρο της δεξαμενής, υπάρχει μια οπή για το νερό που εξυπηρετείται από έναν ειδικό αγωγό.

Μπροστά από τον καθεδρικό ναό Duomo στο Μιλάνο, χαραγμένο στον εξωτερικό όροφο, είναι τα όρια του αρχαίου Βαπτιστηρίου του San Giovanni, τα ερείπια του οποίου μπορεί κανείς να επισκεφθεί με τη μετάβαση στο εσωτερικό του καθεδρικού ναού.

Γιατηνανάδειξηκαιαναστήλωσητου βαπτιστηρίου, χρησιμοποιήθηκαν σύγχρονες τεχνολογίες και υλικά, με επικρατέστερα τα χυτά δάπεδα, που πλαισιώνουν διακριτικά τα εναπομείναντα σπαράγματα του αρχικού δαπέδου, και τη χρήση του εμφανούς beton. Σύγχρονες προθήκες, και ο κατάλληλος φωτισμός αναδεικνύουν καταλλήλως τα εκθέματα

15-21. battisterio di san giovanni alle fonti, duomo di milano, ιταλία

Κατά τις εργασίες αναστήλωσης και ανάδειξης του χώρου, χρησιμοποιήθηκαν πρωτοπόρα υλικά και τεχνολογίες, χυτά υλικά, εμφανές beton, λεπτά μεταλλικά στοιχεία, και σύγχρονες προθήκες

Cripta Balbi, Ρώμη

Η κρύπτη αυτή συμβολίζει εξάισια την ανάπτυξη της ρωμαϊκής κοινωνίας και του αστικού ιστού από την αρχαιότητα έως και τη σύγχρονη εποχή. Πρόκειται για ένα οικοδομικό τετράγωνο στο ιστορικό κέντρο της Ρώμης όπου κατά την αρχαιότητα, μέσα σε μία μεγάλη στοά, βρισκόταν η Κρύπτη του Μπάλμπους, ένα θέατρο όπου ο Κορνήλιος Μπάλμπους έχτισε το 13 π.Χ. Στην ανατολική πλευρά της στοάς, η οποία περιλαμβάνεται στην περίμετρο του σύγχρονου οικοδομικού τετραγώνου, υπάρχουν σειρές αρχαίων στύλων που προδίδουν σειρά κτιρίων που αντιπροσωπεύουν την Ρώμη του αυτοκράτορα Σεπτίμιου Σέβηρου και η πρόσβαση είναι περιορισμένη.

Η εξαιρετική φύση της παρέμβασης της crypta Balbi¹, της οποίας το έργο αποκατάστασης επιμελήθηκε από την αρχιτέκτονα **Maria Letizia Conforto**, σχετίζεται άμεσα με τις αξιόλογες διαστάσεις των ανασκαφών και των αρχαιολογικών ευρημάτων που αφορούν όλο το οικοδομικό τετράγωνο. Ο όρος crypta Balbi αναφέρεται σε μια αστική περιοχή μεσαίων διαστάσεων που τοποθετείται στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της Ρώμης, και έχει χτιστεί ποικιλοτρόπως. Πρόκειται για ένα **σύνθετο έργο αστικής αποκατάστασης** που συνεπάγεται την υλοποίηση νέων τμημάτων έκθεσης, που πρέπει να ενσωματωθούν με το κτιριακό συγκρότημα του Museo Nazionale Romano.

Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η χρήση των προ-υπάρχοντων ιστορικά κτιρίων για την εισαγωγή νέων τμημάτων

στο μουσείο είναι μια κοινή πρακτική στην Ιταλία: η τεράστια αρχιτεκτονική κληρονομιά της χώρας αυτής επιτρέπει (και απαιτεί) λύσεις ικανές να αντιμετωπίσουν τόσο τους κύριους λόγους διατήρησης των κτιρίων όσο και τις εκθεσιακές ανάγκες των έργων.

Ο διάλογος μεταξύ περιεχομένου και κελύφους είναι χαρακτηριστικό της εμπειρίας σε ένα μουσείο και φαίνεται να είναι το κύριο κλειδί για να κατανοήσουμε αυτή την τυπολογία της αρχιτεκτονικής, ακόμα και λαμβάνοντας υπόψη το σύγχρονο διεθνές πανόραμα. Από την σκοπιά της ανάκτησης και επανάχρησης της κτιριακής κληρονομιάς, αυτός ο διάλογος περιπλέκεται από μια πυκνή πλοκή των ιστορικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών σχέσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν την ιταλική πραγματικότητα.

Η πολυπλοκότητα της παρέμβασης ανάκτησης της crypta Balbi προέρχεται από την άρθρωση της με το αστικό μπλοκ, και της κατανόησης μια τεράστιας ιστορικής και αρχιτεκτονικής διαστρωμάτωσης. Το έργο παίρνει μορφή από την ισχυρή τάση να τονιστεί αυτός ο πλούτος, και από το να καταστεί αυτή η κληρονομιά ένα θεμελιώδες εκθεματικό αντικείμενο στη μουσειακή εμπειρία.

1. Stefano Bigiotti, Carla Molinari, *Space and time in narrative and expositive paths : the corporeal experience of restored ruins*, σ. 6

Οδός Αιόλου + Σοφοκλέους, Αθήνα, Κτίριο Διοικήσεως Ε.Τ.Ε.¹

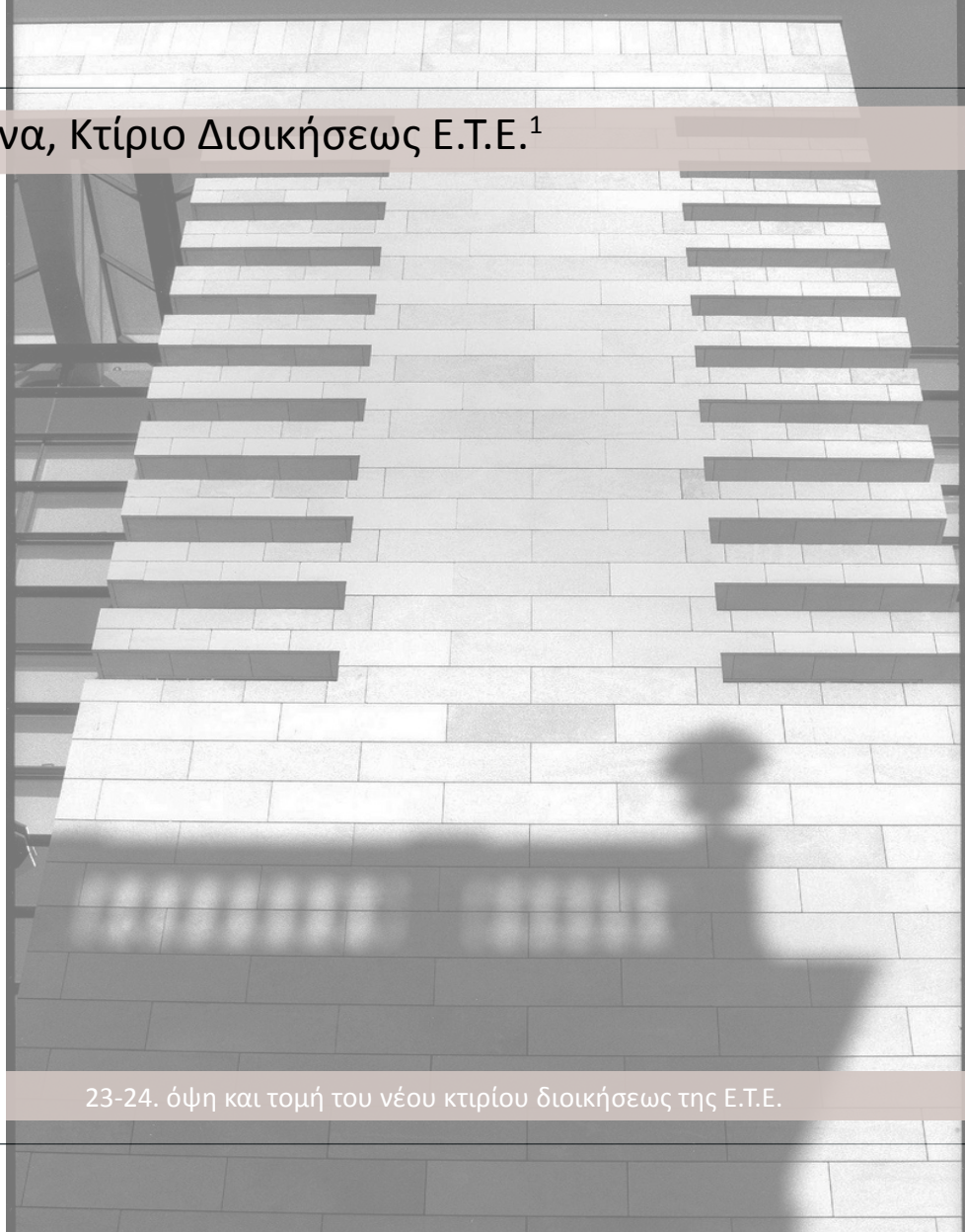
Το νέο κτίριο της Εθνικής Τράπεζας, επί των οδών Αιόλου και Σοφοκλέους, ολοκληρώνει τη γωνία ενός σημαντικού οικοδομικού τετραγώνου του ιστορικού κέντρου των Αθηνών. Τα κτίρια του τετραγώνου έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα, ενώ το Χρηματιστήριο, το Μέγαρο Μελά, και το κεντρικό κτίριο της Εθνικής Τράπεζας, γεννούν την πρόκληση για την ένταξη του νέου κτιρίου.

Στο οικόπεδο βρέθηκαν σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα, ενώ το κτίριο καλείται να στεγάσει σημαντικές δραστηριότητες της Διοίκησης της Τράπεζας.

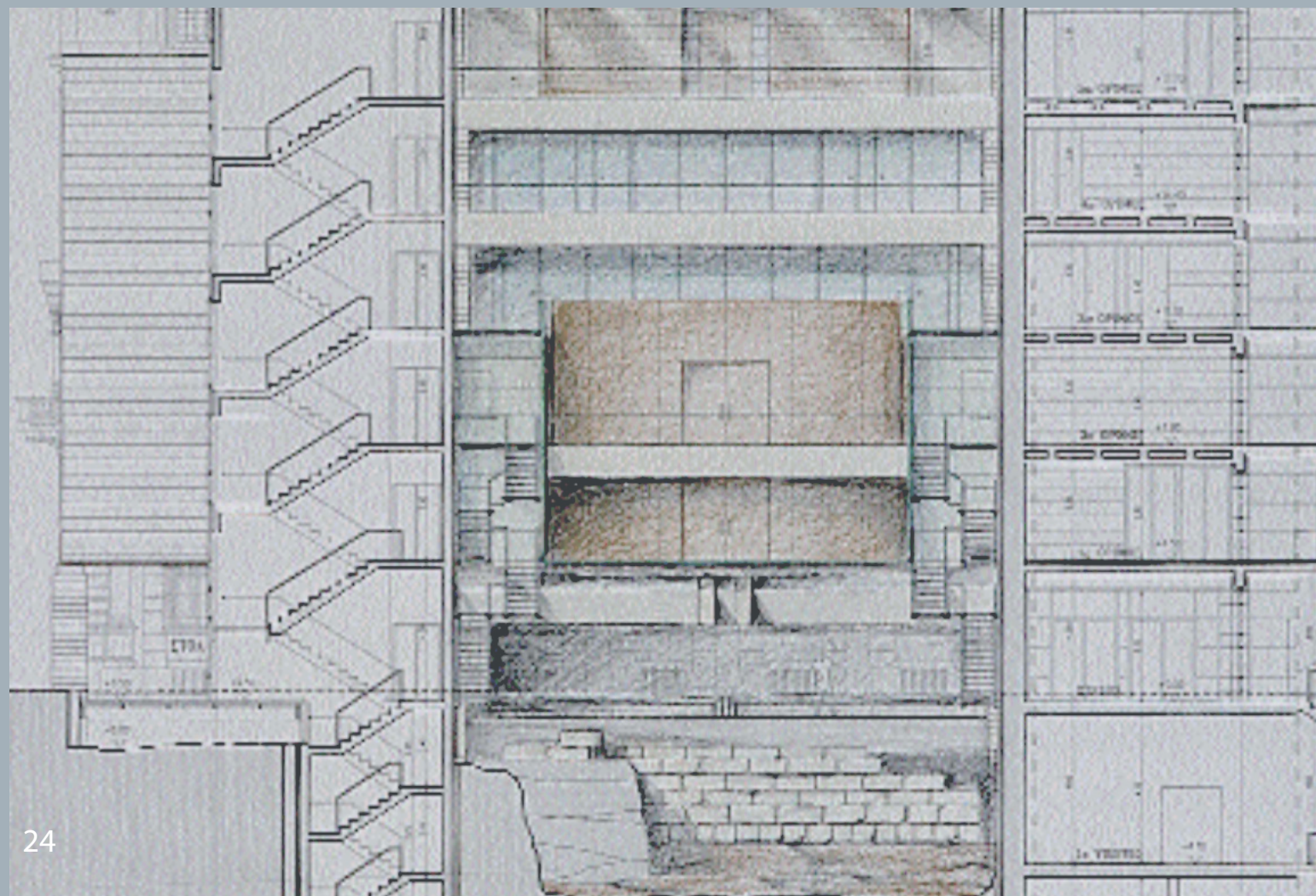
Τα ζητήματα, λοιπόν, αυτά έθεσαν το πλαίσιο της συνθετικής επίλυσης, της οποίας στόχοι είναι :

- Η προβολή του μελλοντικού ρόλου της Τράπεζας
- Η ανάδειξη των αρχαιοτήτων και η αρμονική ενσωμάτωσή τους στην ογκοπλασία του κτιρίου.
- Η αρμονική συνύπαρξη των διαφορετικών εποχών που αντιπροσωπεύουν τα κτίρια του οικοδομικού τετραγώνου.

1. Πηγή: Ιστορικό αρχείο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, 1999

23-24. όψη και τομή του νέου κτιρίου διοικήσεως της Ε.Τ.Ε.

Η ανάδειξη των αρχαιοτήτων

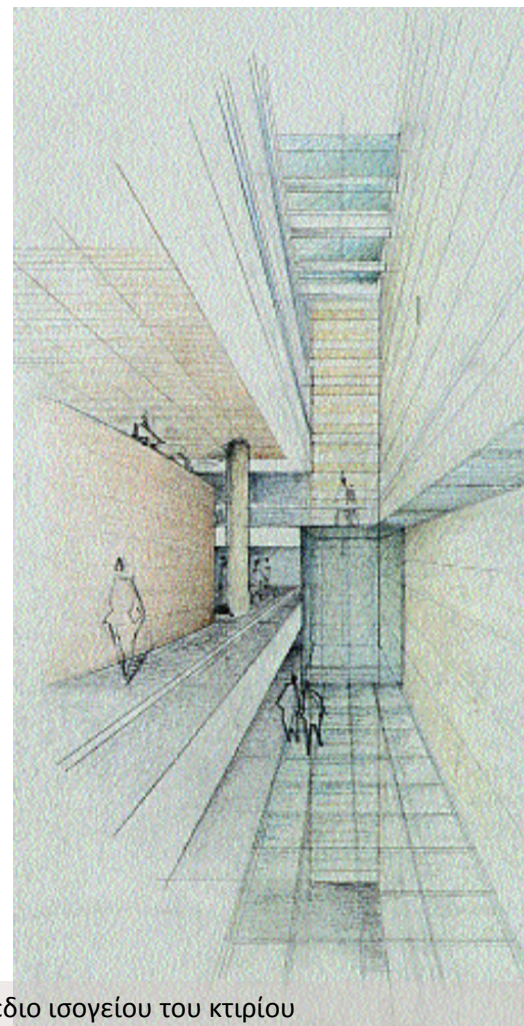
Τα αρχαιολογικά ευρήματα στο οικόπεδο της Ε.Τ.Ε., η περιμετρική τάφος του Αρχαίου Τείχους και η αρχή της Αχαρνικής Οδού, αποτελούν μικρό μόνο τμήμα του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου, που είτε έχει αποκαλύφθει, είτε βρίσκεται κάτω από την πόλη.

Η σιωπή του αρχαίου κόσμου που αναδύεται από το κτίριο αντιπαρατίθεται στην πολυμορφία και το πολύβουο της άμεσης περιοχής. Η σύνθεση μετατρέπεται σε παιχνίδι αντιθέσεων. Στο πολύβουο της περιοχής αντιπαρατίθεται η αυστηρή μορφολογία. Τη σιωπή υποδέχεται το φως και η διαφάνεια. Οι αδρές μορφές και η πέτρα της επένδυσης, μετασχηματίζονται σε γέφυρες από γυαλί και μέταλλο που αιωρούνται. Το κτίριο εδράζεται ισχυρά πάνω σε τέσσερις πυλώνες που γεφυρώνονται με μεταλλικές γέφυρες και **γυάλινα δάπεδα**. Το κτίριο αφίσταται και ταυτόχρονα περιβάλλει.

Η Αχαρνική Οδός, ορατή κάτω από τα διάφανα γυάλινα δάπεδα, διατρέχει το ισόγειο. **Το τμήμα της οδού που έχει αποκαλυφθεί, υποθεμελιώνεται, ώστε να διατηρηθεί η στρωματογραφία του εδάφους, σε βάθος 1,50μ.**

Ορατά παραμένουν και τα υπόλοιπα αρχαιολογικά ευρήματα. Η άρθρωση του κτιρίου με το έδαφος γίνεται βασικό συνθετικό θέμα. Ο χώρος του ισόγειου μετατρέπεται σε ημιυπαίθριο εκθεσιακό χώρο, που περιβάλλει σε τρεις διαστάσεις τις αρχαιότητες.

Η διαφάνεια επιτρέπει την οπτική επαφή ανάμεσα στο μέσα και στο έξω, καθώς το φυσικό φως, η έμφαση που δίνεται στον τεχνητό φωτισμό, αλλά και η τρισδιάστατη ογκοπλασία της οροφής, αναδεικνύουν το χώρο σε υπαίθριο μουσείο της ιστορίας της πόλης.

25. προοπτικό σχέδιο ισόγειου του κτιρίου

26. τα αρχαία ευρήματα στον χώρο της ανασκαφής του κτιρίου

27. διαμήκης τομή

Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης, Αθήνα

28-30. όψη κτιρίου, ανασκαφή και ανάδειξη των αρχαιολογικών ευρημάτων

Οι συλλογές Ισλαμικής τέχνης στεγάζονται στο νεοκλασικό κτηριακό συγκρότημα των αρχών του αιώνα στην περιοχή του Κεραμεικού, μέσα στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Στην ίδια περιοχή βρίσκονται σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι, όπως η Αρχαία Αγορά με το δωρικό ναό του Ηφαίστου (Θησείο) και το Μουσείο στη Στοά του Αττάλου, καθώς και το αρχαίο Νεκροταφείο του Κεραμεικού με το ομώνυμο Μουσείο. Το συγκρότημα, επί των οδών Αγίων Ασωμάτων 22 και Διπύλου 12, περιήλθε στο Μουσείο Μπενάκη από δωρεά του Λάμπρου Ευταξία, ενώ ήταν ακόμη εν ζωή.

Το κτηριακό συγκρότημα αποτελείται από δύο οικίες, μια τριώροφη και μια διώροφη, οι οποίες το 1989 χαρακτηρίστηκαν διατηρητέες ως προς τις όψεις τους. Με βάση την εγκεκριμένη αρχιτεκτονική και στατική μελέτη, που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Μουσείου Μπενάκη από τον αρχιτέκτονα Π. Καλλιγά και τον πολιτικό μηχανικό Γ. Σπάρη, η Δ.Ε.Ε του Υ.Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ ανέλαβε το 1996 τα σωστικά έργα για τη στήριξη των δύο κτηρίων και τη στερέωση των διακοσμητικών στοιχείων των όψεών τους, στα πλαίσια του προγράμματος ανάπλασης της περιοχής του Κεραμεικού.

Κατά τη διάρκεια των σωστικών εργασιών βρέθηκε, στη στάθμη των θεμελίων του συγκροτήματος, ένα τμήμα του αρχαίου τείχους των Αθηνών, καθώς και αρχαίος τάφος. Μετά από συνεννόηση του Μουσείου Μπενάκη με την Γ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, αποφασίστηκε να παραμείνουν τα ευρήματα στη θέση τους και να διαμορφωθεί κατάλληλα ο χώρος στη στάθμη του υπογείου, ώστε να είναι επισκέψιμο. Για το σκοπό αυτό εκπονήθηκε άμεσα η τροποποίηση της αρχικής αρχιτεκτονικής και στατικής μελέτης, με βάση τα νέα στοιχεία των ανασκαφών και σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα παρουσίασης σύνθετων πολιτισμικών χώρων.

αρχαιολογικοί χώροι

αστικός ιστός

Θεσσαλονίκη, α' μισό 20^{ου} αι.

Στις 18 Αυγούστου 1917 η Θεσσαλονίκη γνώρισε τη μεγαλύτερη καταστροφή των νεότερων χρόνων της. Ξεκίνησε στη συνοικία Μεβλανέ μεταξύ του κέντρου και της Άνω πόλης (σημερινή Ολυμπιάδος) και αιτία της ταχύτατης εξάπλωσής της ήταν ο Βαρδάρης, η έλλειψη νερού, η ασφυκτική ρυμοτομία και η απουσία ανοιχτών χώρων και βέβαια η ξύλινη κατασκευή των σπιτιών. Εντός 32 ωρών καταστράφηκαν τα 2/3 της πόλης: δημόσια κτίρια, πολυτελή ξενοδοχεία, γραφεία και τυπογραφεία εφημερίδων, οι εταιρίες ύδρευσης και φωταερίου, σχολεία, εκκλησίες, τζαμιά και συναγωγές, τράπεζες, αποθήκες, καταστήματα. 9.500 σπίτια. Το κεντρικό τμήμα της Θεσσαλονίκης, έπαψε να ζει.

σύνδεση + ένταξη

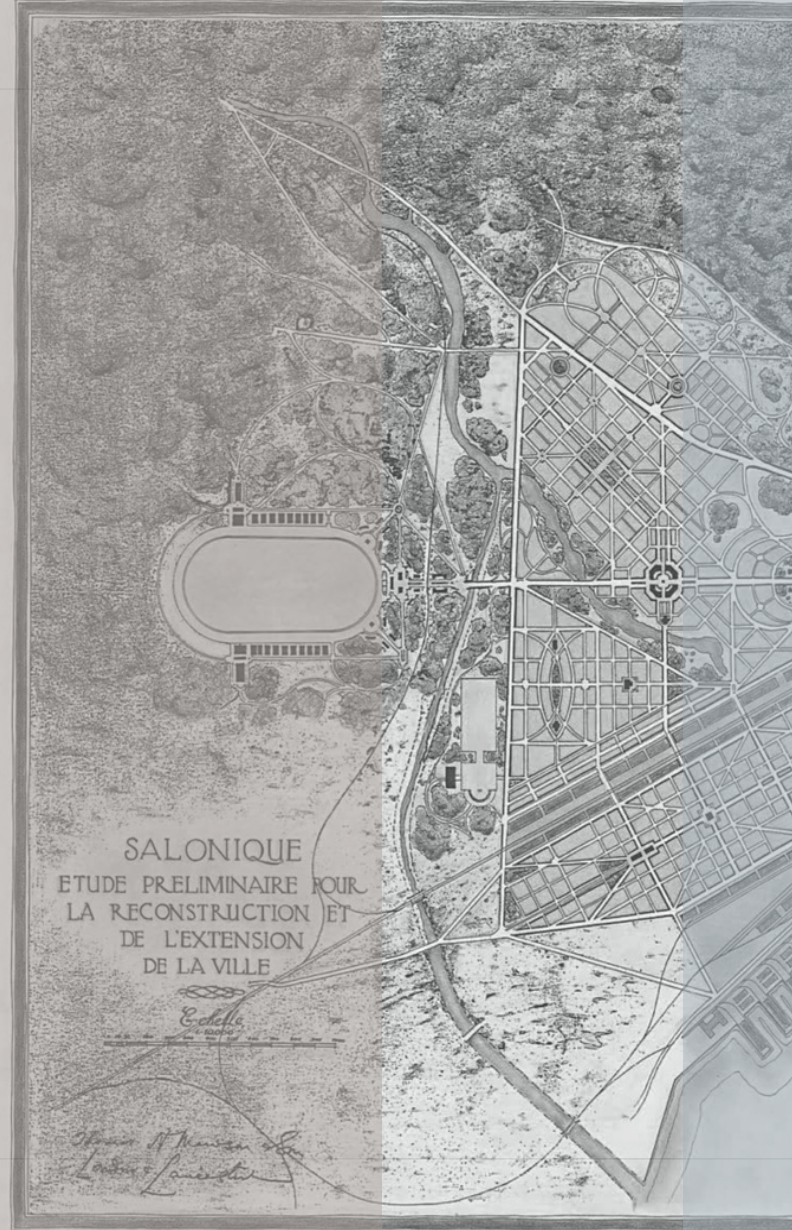

31. ρυμοτομία μετά τη πυρκαγιά του 1890

Η πυρίκαυστη ζώνη ανασχεδιάζεται αγνοώντας το προϋπάρχον καθεστώς ιδιοκτησίας και τις παραδοσιακές χρήσεις γης και υιοθετώντας οργανωτικά και μορφολογικά μοντέλα ευρωπαϊκής σύλληψης. Η κεντρική περιοχή αποκτά οργανωμένο δίκτυο δρόμων και δημοσίων χώρων, γεωμετρικές χαράξεις που εστιάζονται στα βυζαντινά μνημεία (και κρύβει τα οθωμανικά), εκλεκτική αρχιτεκτονική και πολυώροφα κτίρια από beton.

32. πυρίκαυστη ζώνη 1917

33. πρόταση για το νέο σχέδιο της Θεσσαλονίκης από τον άγγλο πολεοδόμο Τόμας Μόασον, 1918.

Η πόλη, που κυριαρχείται από το ελληνικό και χριστιανικό στοιχείο, θα εκτοπίσει στην περιφέρεια τους λίγους μουσουλμάνους και τη φθίνουσα ισραηλιτική κοινότητα. Ότι απόμεινε από τα ηχοχρώματα της οθωμανικής πόλης σύντομα θα κατεδαφιστεί για να οικοδομηθεί μια νέα πόλη εθνικά ομογενοποιημένη. Χαρακτηριστικά, οι δημοτικές αρχές αποφάσισαν, άμεσα σχεδόν, να κατεδαφίσουν τους μιναρέδες της πόλης που είχαν υπάρξει χαρακτηριστικό γνώρισμα του ουρανού της. Από τους 47 μιναρέδες το 1910 σήμερα έχει απομείνει μόνον αυτός της Ροτόντας. Νέες ευθύγραμμες χαράξεις αναδεικνύουν τα μνημεία της ρωμαϊκής και βυζαντινής εποχής (Καμάρα, Ροτόντα, Αγία Σοφία, Άγιος Δημήτριος, κ.τλ) ενώ υποβαθμίζουν τα μουσουλμανικά τεμένη, τζαμιά και χαμάμ (π.χ., Αλατζά Ιμαρέτ, Γενί Χαμάμ-Αίγλη, Γιαχοντί Χαμάμ- λουλουδάδικα, Γενί τζαμί των Ντονμέδων). Το δε οθωμανικό φρούριο μετατρέπεται στις γνωστές φυλακές Γεντί Κουλέ. Αντίστοιχη τύχη θα έχουν και οι εκκλησίες άλλων εθνοτήτων π.χ. η αρμένικη εκκλησία κρυμμένη πίσω από τις πολυκατοικίες της Διαλλέτη και Τσιμισκή, όπως αντίστοιχα και η ρωμαιοκαθολική εκκλησία χαντακωμένη πίσω από τις πολυκατοικίες της Φράγκων και οι εβραϊκές συναγωγές εξαφανίζονται σχεδόν ολοκληρωτικά από το χάρτη (στο γεωμετρικό άξονα της σημερινής Αριστοτέλους υπήρχαν πάνω από 10 εβραϊκές συναγωγές).

34. πολεοδομικό σχέδιο του Έρνεστ Εμπράρ, δεκατία '20

35

Αθήνα, 19^{ος} αι.

Από το 1831, οι αρχιτέκτονες Κλεάνθης και Schaubert, παλιοί μαθητές του Schinkel, αρχίζουν να ετοιμάζουν ένα σχέδιο για μια νέα πόλη-πρωτεύουσα στην περιοχή της Αθήνας, με τις εντολές του Όθωνα.

Το σχέδιο των αρχιτεκτόνων Κλεάνθη και Schaubert που σημάδεψε με τις βασικές επιλογές του το κέντρο της Αθήνας, ακολουθεί τις πιο προηγμένες για την εποχή του αντιλήψεις σχετικά με την οργάνωση του ιστού των δρόμων, προτείνοντας έναν εύστοχο συνδυασμό ορθογωνικού κανάβου και ακτινικών συνδέσεων των κεντρικών σημείων και μεγάλους ελεύθερους χώρους.

Στο σχέδιο είναι εμφανής η ανταπόκριση στον ιδεολογικό ρόλο που καλείται να παίξει η νέα πρωτεύουσα. Η μνημειακή και ιεραρχημένη σύνθεση έχει ως βασική αναφορά την Ακρόπολη, σύμβολο του ιδεολογικού κύρους της Αθήνας, και τα Ανάκτορα.

Συμμετρικά στον άξονα της οδού Αθηνάς τοποθετούνται δυο δευτερεύοντα κέντρα. Στο ανατολικό συγκεντρώνονται κτίρια που αφορούν την πνευματική ζωή – Μητρόπολη, Βιβλιοθήκη,

36. Το σχέδιο Κλεάνθη - Schaubert, 1832

Το εγκριθέν δια νόμου σχέδιο πριν τις τροποποιήσεις του Klenze. Η νεοκλασική σύνθεση των τριών πλατειών και των αξόνων, που με κέντρο τα ανάκτορα (πλ. Ομονοίας) οδηγούν στο Στάδιο, τον Κεραμεικό και την Ακρόπολη

Ακαδημία, αλλά όχι Πανεπιστήμιο-, στο δε δυτικό, εγκαταστάσεις διοίκησης, μεταξύ των οποίων και το Κοινοβούλιο. Στα νότια του άξονα που συνδέει τα δυο δευτερεύοντα κέντρα (στη θέση της σημερινής οδού Ερμού) και προς την Ακρόπολη, ο χώρος προορίζεται για ανασκαφές. Στο σχέδιο αυτό υποδηλώνεται με σαφήνεια η ιδεολογία της εθνικής συνέχειας και η εξουσία των ανακτόρων.

Ένα ενδιαφέρον σημείο αποτελεί η εξέλιξη της περιοχής που το σχέδιο προέβλεπε για ανασκαφές. Αυτή τελικά χτίστηκε και διατηρείται μέχρι σήμερα ως περιοχή κατοικίας, εν μέρει πάνω στον προϋπάρχοντα ιστό δρόμων, αλλά και στις υπώρειες του βράχου της Ακρόπολης, με ένα οικισμό που αναπτύχθηκε από τότε αυθαίρετα, τα Αναφιώτικα.

Ένα σημείο που αξίζει να αναφερθεί ειδικότερα είναι η παρέμβαση του Leo von Klenze, αρχιτέκτονα του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου (που σχεδίασε και τη διαμόρφωση του κέντρου του Μονάχου), με ένα σχέδιο που τροποποιεί το πρώτο και εγκρίνεται τον Σεπτέμβριο του 1834.

Το σχέδιο αυτό κρατά τη δομή των αξόνων του τριγώνου του αρχικού σχεδίου και προβλέπει το στένεμα των δρόμων, τον περιορισμό των πλατειών και της έκτασης για ανασκαφές, τη μεταφορά της θέσης των ανακτόρων από την περιοχή της Ομόνοιας στον αρχαιολογικό χώρο Θησείου- Κεραμεικού . (Στο αρχικό σχέδιο αυτός ο χώρος προοριζόταν για το κέντρο διοίκησης).

Ούτε όμως το σχέδιο του Leo von Klenze μπορούσε να καθιερωθεί. Όλη η οθωνική περίοδος χαρακτηρίζεται από συνεχείς τροποποιήσεις του σχεδίου πόλης της Αθήνας.

37. Το σχέδιο Klenze, 1834

Ο συμβιβασμός με την μικροϊδιοκτησία σε βάρος της άνεσης του σχεδίου και της ευρωπαϊκής δομής του

Διαμόρφωση του λόφου της Ακρόπολης, Πικιώνης

Η διαμόρφωση του χώρου γύρω από τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, του Δ. Πικιώνη, αποτελεί ένα **έργο σταθμό στην ελληνική μεταπολεμική αρχιτεκτονική**, και μια από τις πρώτες προσπάθειες ενασχόλησης με το τοπίο και τον ιστορικό τόπο.

Το συγκεκριμένο έργο του Πικιώνη, στα χρόνια που ακολούθησαν, περιβλήθηκε με «μύθο», γεγονός που αποπροσανατόλισε την αληθινή του παρουσία, και εμπόδισε την αξιοποίηση του και τα διδάγματά του, ως επέμβαση σε ιστορικό τόπο, εντός του τοπίου μιας ζώσας πόλης.¹

Ένταξη και ανάδειξη αρχαιοτήτων

Ο Πικιώνης φαίνεται να υποτάσσει την αυστηρά αρχαιολογική τεκμηρίωση σε μια προσωπική ερμηνεία του ιστορικού τόπου. Εδώ δεν πρόκειται τόσο για μεμονωμένο αρχαιολογικό αντικείμενο, που πρόκειται να εκτεθεί «μουσειακά», όσο για την ένταξή του ως «μνήμη» σε μια γενικότερη ατμόσφαιρα, που υποβάλλεται στο θεατή. Αυτές οι ιστορικές νύξεις – μνήμες δρουν – εντεταγμένες σε ένα νέο συνειρμικό πλαίσιο – πολυσύνθετα : Το «νεοκλασικό» και το «παραδοσιακό» (διακοσμητικά ένθετα στα μονοπάτια του Φιλοπάππου, πέτρινοι τοίχοι) τοποθετούνται, στην ερμηνεία του σύγχρονου αρχιτέκτονα, δίπλα στο «αρχαίο», δημιουργώντας μια αίσθηση διαχρονικότητας, που χαρακτηρίζει τον κατεξοχήν τρόπο προσέγγισης της παράδοσης του Πικιώνη.

Διαμόρφωση τοπίου – φυτεύσεις

Στο έργο του Πικιώνη για την Ακρόπολη, καθώς και στη χρονικά παράλληλη επέμβαση της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών (Ralf Griswold) στο χώρο της Αρχαίας Αγοράς, αντιμετωπίζεται για πρώτη φορά στην πράξη το πρόβλημα της διαμόρφωσης του ιστορικού τοπίου. Τοπίο και Ιστορία είναι, για τον Πικιώνη, έννοιες αλληλένδετες, που η μία καθορίζει και ερμηνεύει την άλλη. Γι' αυτό η σημασία που αποδίδει στις φυτεύσεις και την προστασία του φυσικού

1. Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από άρθρο της Γιάννας Οικονομάκη – Brunner : «Δ. Πικιώνης – Η διαμόρφωση ενός τοπίου», στο περιοδικό Τεύχος, No. 5, 1991

περιβάλλοντος είναι ισάξια με την προστασία των μνημείων, και όχι απλώς μέσω πλαisiώσης και ανάδειξής τους, όπως στον Griswold.

Στην αναμφίβολα σφαιρικότερη αντιμετώπιση του θέματος από τον Πικιώνη, τα αρχαία κατάλοιπα δεν είναι μόνα τους πρωταγωνιστές, αλλά εντεταγμένα σε ένα συνολικό τοπίο, του οποίου την αυθεντική ατμόσφαιρα ο αρχιτέκτονας προσπαθεί να συλλάβει και να διαφυλάξει.

Βασικές θέες και οπτικές διασυνδέσεις

Ένας από τους βασικούς στόχους της μελέτης του Πικιώνη ήταν να εξασφαλίσει την οπτική και συναισθηματική επαφή του επισκέπτη με τα κύρια χαρακτηριστικά του ιστορικού τοπίου.

Η οπτική ένταξη των «αξιοθεάτων», είτε μνημείων, είτε καταλοίπων, βραχιδών συμπλεγμάτων είτε πρασίνου, καθορίζει τόσο τις χαράξεις των οδεύσεων, όσο και την επιλογή των σημείων στάσεως και θέας.

Η επέμβαση του αρχιτέκτονα καθορίζει ποιες είναι οι βασικές θέες, και το πώς αυτές προσφέρονται στον επισκέπτη, τόσο μεμονωμένα, όσο και στην αλληλοδιαδοχή τους. Με τη «στατική» έννοια λαμβάνονται υπόψη οι θέες από συγκεκριμένα σημεία. Με τη «δυναμική» σε σχέση με την κίνηση του επισκέπτη.

39. δαπεδόστρωση στον λόφο της Ακρόπολης, από τον Δ. Πικιώνη

Ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της αθήνας + ανάπλαση του ιστορικού της κέντρου

Η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας και η ταυτόχρονη ανάπλαση του ιστορικού της κέντρου αποτελούν το μεγαλύτερο μέχρι σήμερα πρόγραμμα πολεοδομικών παρεμβάσεων στην καρδιά της ελληνικής πρωτεύουσας. Στόχος του προγράμματος είναι να πραγματοποιήσει το παλιό όραμα του ενιαίου «αρχαιολογικού πάρκου» της πρωτεύουσας από το Ολυμπίειο ως τον Κεραμεικό, αναβαθμίζοντας παράλληλα όλες τις περιοχές που έχουν σχέση με το «πάρκο».

Τη συντονισμένη αυτή προσπάθεια, η οποία ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΥΠΠΟ και του ΥΠΕΧΩΔΕ, ανέλαβε να ολοκληρώσει η «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε.».

Η ενοποίηση των αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας

Η προσπάθεια ξεκινά το 1976 με προτάσεις αρχιτεκτόνων-πολεοδόμων για το θέμα αυτό, από τις οποίες ιδιαίτερη βαρύτητα έχει εκείνη του Αλέξανδρου Δ. Φωτιάδη.

Το 1983 το ΥΠΕΧΩΔΕ παρουσιάζει το «αρχαιολογικό πάρκο» στο πλαίσιο του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας και το 1987 το ΥΠΠΟ προχωρεί στην εκπόνηση ενός στρατηγικού σχεδίου, το οποίο καθόρισε την κλίμακα της πολεοδομικής παρέμβασης.

Έξι μεγάλης κλίμακας μελέτες του ΥΠΠΟ για την αρχαιολογική περιοχή από το Ολυμπίειο ως τον Κεραμεικό, σε συνδυασμό με τη μελέτη πεζοδρόμησης των οδών Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Αποστόλου Παύλου, η οποία έχει εφαρμοστεί, ορίζουν το αντικείμενο και τον χαρακτήρα του «αρχαιολογικού

πάρκου».

Η εταιρία «Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε.» ανέλαβε να ολοκληρώσει αυτό το φιλόδοξο πρόγραμμα και το 2002 παρέδωσε το έργο της πεζοδρόμησης της Διονυσίου Αρεοπαγίτου στο κοινό.

Προτεινόμενοι Περίπατοι στους Αρχαιολογικούς Χώρους και τα μνημεία του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας

Μετά την ολοκλήρωση των παρεμβάσεων της ΕΑΧΑ, όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι του Ιστορικού Κέντρου θα αποτελούν τμήμα του Μεγάλου Περίπατου. Έτσι οι πολίτες θα έχουν την δυνατότητα να απολαμβάνουν τον περίπατο αυτό, χωρίς να στερούνται την δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς για την άμεση πρόσβασή τους.

“Ένας αθηναϊκός περίπατος, από το Βυζάντιο μέχρι τη Νεώτερη Ελλάδα”

Παράλληλα, σχεδιάζεται μια θεματική διαδρομή που θα περνά από τα μεσαιωνικά και οθωμανικά μνημεία του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Αυτή η διαδρομή στοχεύει στην ανάδειξη των μνημείων της περιόδου από το Βυζάντιο μέχρι την ίδρυση του νέου κράτους (19ος αι.) και στη γνωριμία των επισκεπτών και των κατοίκων της Αθήνας με μια άγνωστη εποχή στην ιστορία της Αθήνας, σημάδια της οποίας είναι ζωντανά και στη σημερινή ζωή της πόλης.

Στην πορεία της διαδρομής ο περιηγητής μπορεί να δει μνημεία της περιόδου του Βυζαντίου και της οθωμανικής αυτοκρατορίας όπως και προγενέστερα κλασσικά ή ρωμαϊκά μνημεία που είχαν σημαντική χρήση κατά τις παραπάνω περιόδους.

Συγκεκριμένα στον “αθηναϊκό περίπατο” περιλαμβάνονται οι παρακάτω κατηγορίες μνημείων:

- **Εκκλησίες**
- **οθωμανικά κτήρια**
- **αρχαία μνημεία με μεταγενέστερη χρήση**
- **οικίες και κτήρια της περιόδου**

Τα μνημεία αυτά θα σημαίνονται επιτόπου με πινακίδες οι οποίες θα έχουν σχετική σήμανση ανάλογα με το χαρακτήρα του μνημείου, θα αναφέρουν σχετικά ιστορικά στοιχεία και θα απεικονίζουν το κάθε μνημείο σε παλιότερες εποχές. Ο περίπατος κινείται στην παλιά πόλη και περιλαμβάνει τα ακόλουθα μνημεία και κτήρια:

- Πύλη του Αδριανού
- Τείχος του Χασεκή, Αγία Αικατερίνη, Μνημείο Λυσικράτη
- Μονή Καπουτσίνων μοναχών , Άγιος Νικόλαος Ραγκαβά, Οικία Finley
- πύργος στρατηγού Church, Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, Άγιοι Ανάργυροι Κολοκύνθη, Χαμάμ Αμπίντ Εφέντη, Παναγία Χρυσοκαστριώτισσα, Μεταμόρφωση Σωτήρος, Άγιοι Απόστολοι Σολάκη, Κιουτσούκ Τζαμί, Δυτικό Πρόπυλο Ρωμαϊκής, Αγοράς
- Παζαρόπορτα, Φετιχέ Τζαμί, Ρολόϊ Κυρρήστου
- Τεκκές του Μπαραϊμή, Μεντρεσές, Ταξιάρχες, Άγιος Ελισσαίος, Τζαμί Τσισδαράκη, Παντάνασσα, Καπνικαρέα, Παναγία του Ρόμβη, Παναγία Γοργοεπήκοος, Ρηνάκι της Πλάκας, Σωτήρα του Κοττάκη, Σωτήρα Λυκοδήμου, Αγία Δύναμη, Άγιοι Θεόδωροι, Άγιος Ιωάννης στην κολώνα, Άγιοι Ασώματοι

Museo del Teatro Romano de Cartagena¹ , Ισπανία

Ο Rafael Moneo, πρόσφερε πρόσφατα (2008) μία από τις πιο ενδιαφέρουσες παρεμβάσεις πάνω στη σχέση αρχιτεκτονικής και αρχαιολογίας.

Στη Καρθαγένη της Ισπανίας, η ανακάλυψη του Ρωμαϊκού Θεάτρου (1ου αι. π.Χ.), στην περιοχή της εκκλησίας Santa María la Vieja, οδήγησε το 1988 σε ανασκαφές που έφεραν στο φως ένα ρωμαϊκό θέατρο εξαιρετικής ποιότητας. Η τοποθεσία είχε παρηκμάσει τόσο φυσικά όσο και κοινωνικά, γεγονός που επέτρεψε την επέκταση της ανασκαφής και την κοινοποίηση σχεδίου πλήρους αστικής ανάπτυξης.

Ο Μονέο προβληματίστηκε πάνω στην **ανάγκη σύγχρονου σχεδιασμού, αποκλείοντας το κυνήγι της φόρμας, με την ιδέα ότι η αρχιτεκτονική, πρωτίστως, είναι μια εποικοδομητική και κοινωνική διεργασία**. Οι προβληματισμοί του επαναπροσδιορίζουν την αρχιτεκτονική ως σχεδιασμό πόλης, μακριά από περσοναλισμούς, και σε αναζήτηση ισχυρών, βαθύτερων δεσμών. Το πλαστικό μοντέλο του έργου είναι διαφωτιστικό, και αναδεικνύει την εξαιρετικά πλούσια αρχαιολογική διαστρωμάτωση της περιοχής, και τα οφέλη της σύνδεσης των διαφόρων επιπέδων της πόλης.

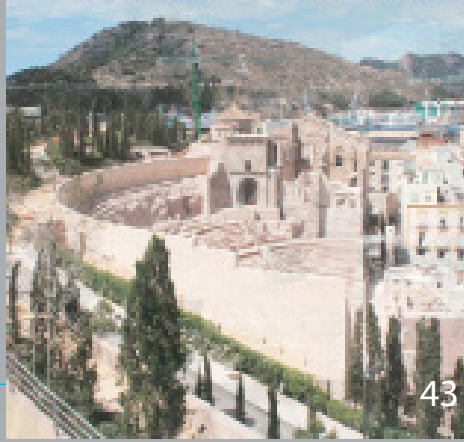
Συγκεκριμένα, οι θεματικές είναι ποικίλες :

- η ανάκτηση ενός κτιρίου του 18ου αι., με εκλεκτική πρόσοψη
- η παρουσία ενός υπολείμματος τοίχου του 8ου – 9ου αι. μ. Χ. με αδόμητη περιοχή
- και σε άξονα, στο υψηλότερο επίπεδο της πόλης, τον καθεδρικό ναό, ο οποίος βρίσκεται σε ημι-ερείπωδη κατάσταση.

1. Αρχιτέκτονας: Rafael Moneo / Τοποθεσία: Plaza del Ayuntamiento 9, Cartagena, Ισπανία, Ολοκλήρωση: 06.2008

41-44. απόψεις της περιοχής μελέτης πριν (2005) και μετά την ολοκλήρωση του έργου (2008)

43

44

Ο αρχιτέκτονας, εργάστηκε στη διαμεσολάβηση μεταξύ των **διαφόρων ιστορικών και τοπογραφικών επιπέδων της Καρθαγένης, δημιουργώντας ένα μουσείο, το σύστημα του οποίου βασίστηκε στη θεματική της μετάβασης ανάμεσα στις διαφορετικές χρονικές στιγμές της ιστορικής, μοντέρνας και αρχαιολογικής πόλης.**

Γι' αυτό το λόγο, τοποθέτησε την είσοδο στο Palazzo di Pasqual de Riquelme, δημιουργώντας μια **υπόγεια διαδρομή**, η οποία οδηγεί στο υπερκείμενο μουσείο, που χτίστηκε στο αστικό κενό πίσω από την υπάρχουσα πρόσοψη. Το κατασκεύασε ως ένα συμπαγές κτίριο, ζωντανεύοντας την πρόσοψη με ελαφριά ολίσθηση, ώστε να εισέρχεται φυσικό φως.

Πρόκειται για ένα έργο, του οποίου οι προθέσεις και το γενικό προφίλ του γίνονται εύκολα αντιληπτά.

Στο αναστηλωμένο Παλάτι, προστέθηκαν λειτουργίες : προθήκες εκθεμάτων και ένα μικρό αμφιθέατρο στο ισόγειο, γραφεία και αίθουσες εκθέσεων στον πρώτο όροφο, και αίθουσες διδασκαλίας καθώς και μια Βιβλιοθήκη του Κέντρου Ρωμαϊκών Σπουδών στον τελευταίο όροφο.

Η υψομετρική διαφορά ανάμεσα στο Παλάτι και το νέο Μουσείο, όπως αναφέρθηκε, αντιμετωπίστηκε με ένα υπόγειο πέρασμα – το οποίο φιλοξενεί και εκθέματα – που οδηγεί στο νέο κτίριο, το οποίο χαρακτηρίζεται από αίθουσες με διπλά ύψη. Στο χώρο επικρατεί **ο κάθετος άξονας**, ενώ το φως εισέρχεται από φεγγίτες, μελετημένους γι' αυτό το σκοπό. Ένα σύστημα κυλιόμενων κλιμάκων επιτρέπει στον επισκέπτη

να επιστρέψει, και τελικά να οδηγηθεί μέσω μιας ράμπας – η οποία ανακτά ιστορικά ίχνη- στο επίπεδο του καθεδρικού. Ο επισκέπτης τελικά φτάνει στον νεο ανακαλυφθέντα χώρο του Ρωμαϊκού Θεάτρου.

Η ιδέα της διαστρωμάτωσης των διαφορετικών εποχών και προθύρων – την οποία ο Φουκώ ξεχωρίζει ως την ίδια την διαδικασία της ιστορίας– εφαρμόστηκε στην παρέμβαση αυτή. Ο Μονέο αναζητά την συνέχεια και την διαφορετικότητα, σε μια ομόφωνη επιλογή υλικού, το οποίο παρέχει συνοχή, όμοια με την Ισπανική παράδοση, ενώ είναι οι ίδιοι οι χώροι που ποικίλουν, ανάλογα με τις περιβάλλουσες συνθήκες.

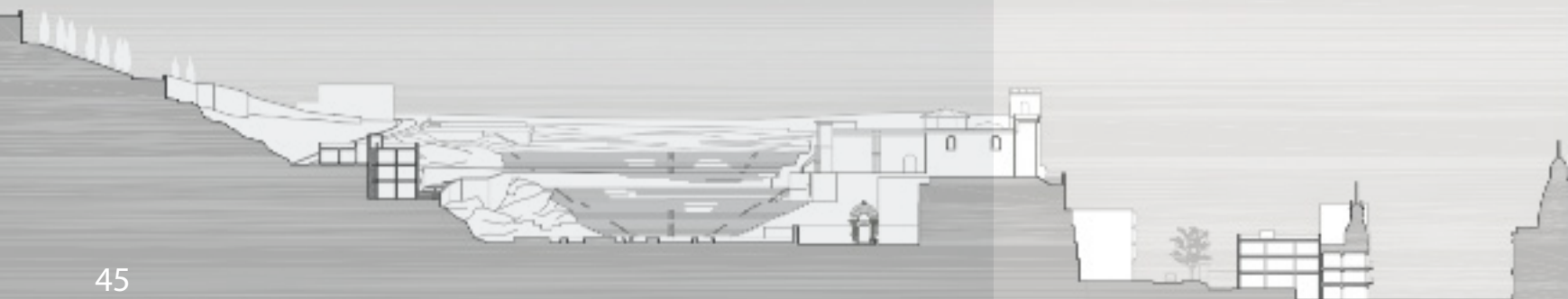
Στην Καρθαγένη, ο Μονέο φαίνεται να έχει συνείδηση μιας πόλης που σχηματίζεται από τις αναμνήσεις, καθώς και μια πόλη που διαμορφώνεται από την παρούσα, ενώ επιτυγχάνει μια ισορροπία μεταξύ της μοναδικότητας του κάθε κτιρίου στο συγκρότημα και τη σχέση του με την πόλη του παρελθόντος και του παρόντος.

45. διαμήκης τομή της περιοχής μελέτης,
1988

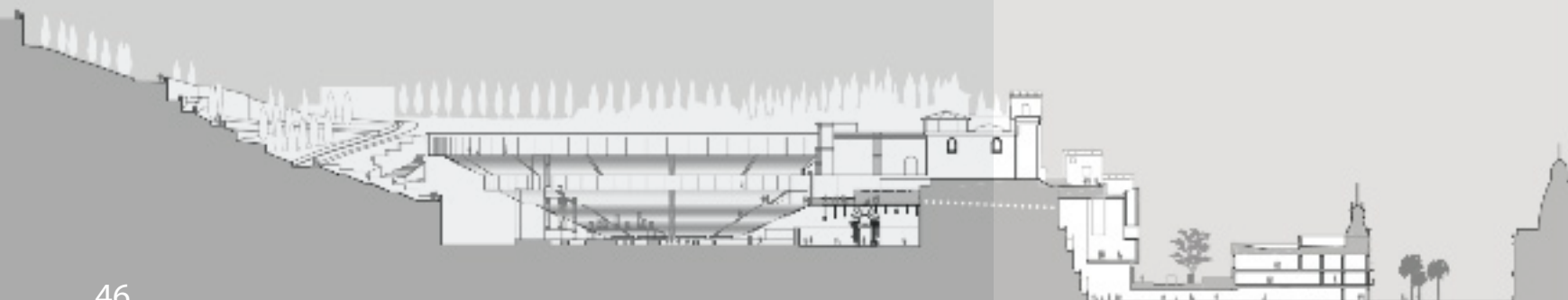
46. διαμήκης τομή της περιοχής μελέτης,
2008

Διακρίνεται η υπόγεια στοά που συνδέει την είσοδο στο Palazzo di Pasqual de Riquelme με το νέο μουσείο, καθώς και ο κάθετος άξονας που επικρατεί σ' αυτό, με τα διπλά ύψη

45

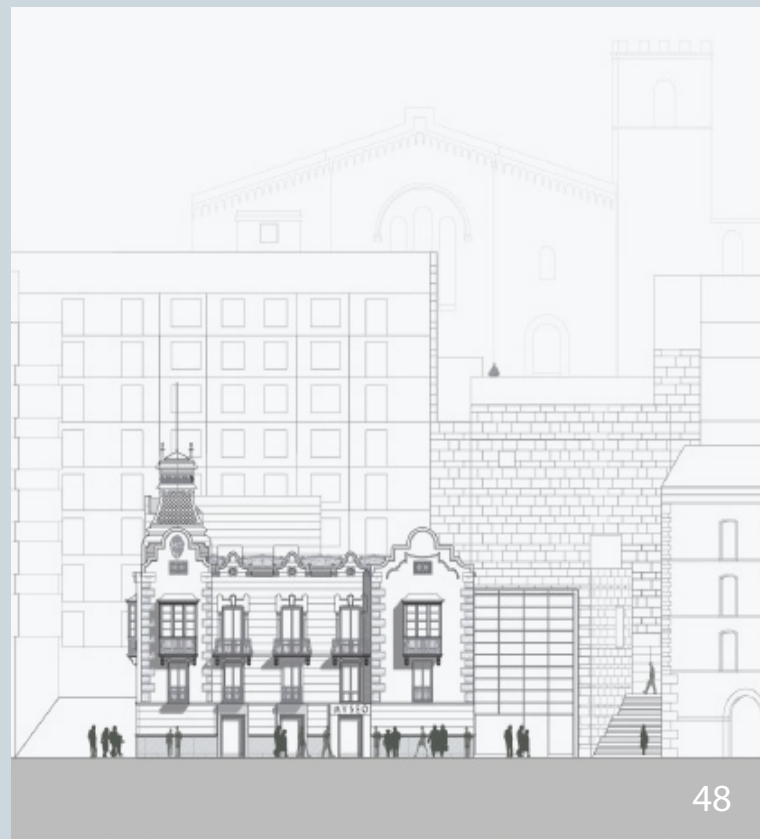
46

49. κάτοψη περιοχής, 1986
50. κάτοψη περιοχής, 2008

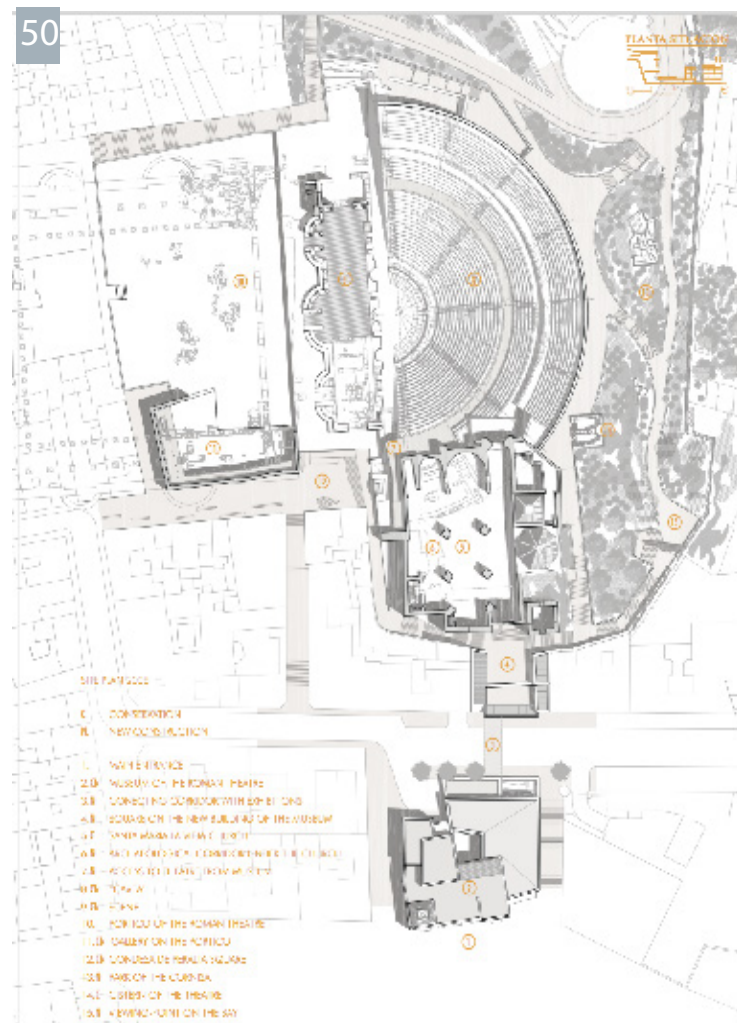
47

48

47. όψη νέου μουσείου και η υπόγεια στοά

48. όψη κτιρίου εισόδου, Palazzo di Pasqual de Riquelme

51-53. απόψεις της υπόγειας και της αρχαιολογικής
στοάς που αναδεικνύουν τις ρωμαϊκές αρχαιότητες

51

52

53

επιτόπια στέγαστρα
+
μουσεία

Cosenza, Ιταλία - επιτόπιο στέγαστρο¹

Στο κέντρο της πόλης Cosenza, στην Ιταλία, ένας αεροπορικός βομβαρδισμός κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου, είχε αφήσει μια «τρύπα» στον αστικό ιστό. Το κενό ονομάστηκε «πλατεία» Toscano. Όψεις κατοικιών που δεν ήταν προορισμένες να αποτελέσουν προσόψεις, προβάλλονταν ξαφνικά σε έναν άδειο χώρο ως κενοί τοίχοι. Μετά από σειρά ανασκαφών, ήρθαν στο φως εξαιρετικά ευρήματα διαφόρων ιστορικών φάσεων.

Ο Marcello Guido κατάφερε να μεταμορφώσει αυτόν τον απροσδιόριστο συνδυασμό ανοιχτού χώρου, κατοικιών και ανασκαφής, σε μία εντελώς νέα μορφή «αρχιτεκτονικού τοπίου», αποφεύγοντας προσεκτικά το άλυτο πρόβλημα, αν δηλαδή μια πλατεία θα μπορούσε να υπάρξει, παρά μόνο αν υπήρχε από πάντα ως τέτοια.

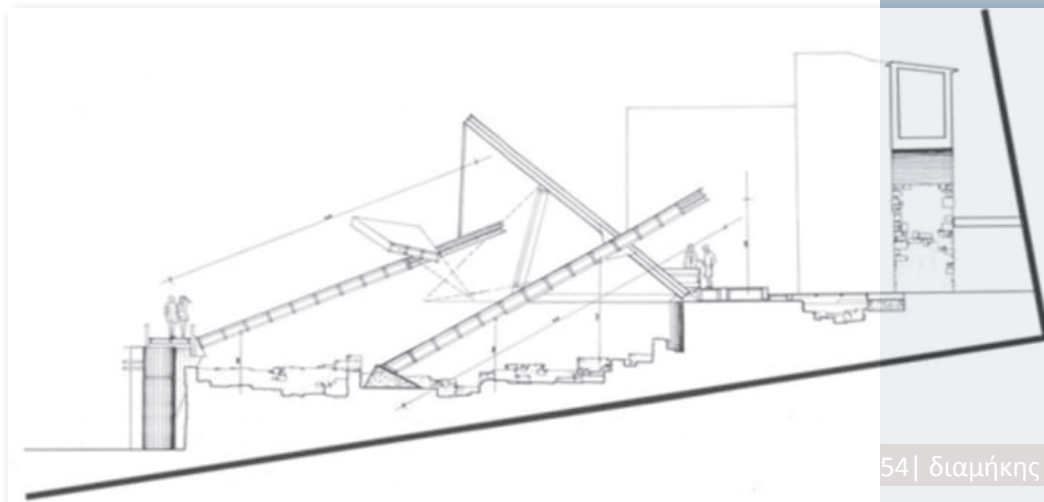
Από ψηλά, στο επίπεδο του αστικού ιστού, η κατασκευή μοιάζει σαν φύλλα από γυαλί και αιχμηρά θραύσματα μετάλλου να έπεσαν βίαια πάνω στα κτίρια, για να αφήσουν ανεξίτηλα σημάδια. Από χαμηλά, στο επίπεδο του αρχαιολογικού χώρου, μοιάζει σαν μια δόνηση να έσπασε μια κρούστα γυαλιού και μετάλλου, που απλώθηκε σε μικρά κομμάτια στις γειτονικές κατοικίες, λόγω βιαιότητας.

Το αποτέλεσμα, στέκεται παράξενο και σίγουρα απρόσμενο σε όποιον το συναντά στρίβοντας από τη γωνία. Υπάρχει πλέον αρχιτεκτονική μέσα σε αυτό που δεν είναι πλέον άδειος χώρος.

Η όλη κατασκευή μπορεί να περιγραφεί ως ένας πολύπλοκος ιστός με πορείες και προοπτικές σε διάφορες κατευθύνσεις, μέσα από πυκνές συγκεντρώσεις κατασκευών. Τα αρχαιολογικά ευρήματα μεταμορφώνονται σε ένα είδος υπόγειου τοπίου. Διαφορετικοί κόσμοι συνυπάρχουν σε διαφορετικά επίπεδα, καθώς οι αντανakλάσεις τους ξεπηδούν μέσα από τις γυάλινες επιφάνειες, αλλάζοντας μορφή ανάλογα με την ώρα της μέρας ή της νύχτας².

1. Αρχιτέκτων: Marcello Guido, 1998

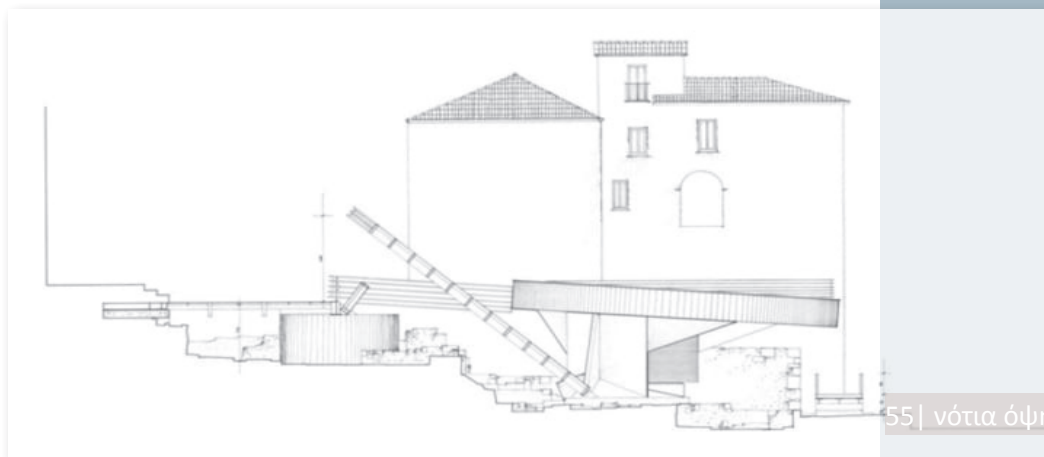
2. TEE - TKM, 2004

56-61 |
διάφορες απόψεις της
πλατείας και του στεγάστρου

62-63 |
σχέδια μελέτης του
αρχιτέκτονα Marcello Guido

54 | διαμήκης τομή στεγάστρου

55 | νότια όψη στεγάστρου

56

57

58

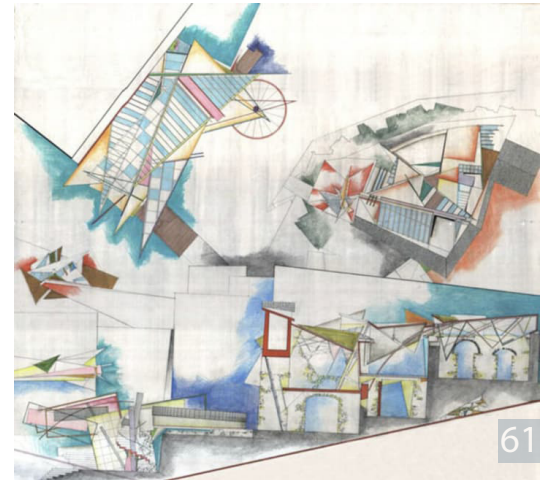
59

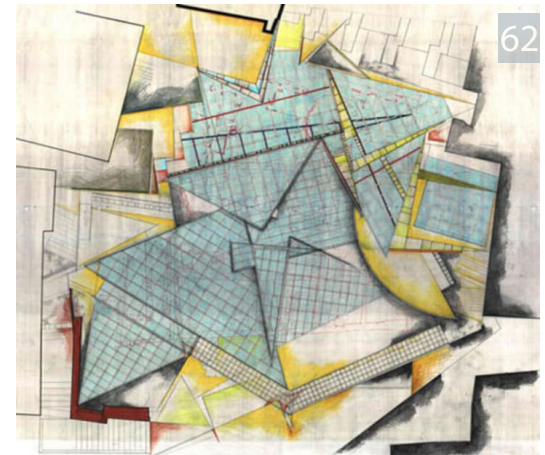
60

61

61

62

57

Επιτόπιο μουσείο στη Νάξο¹

Το Επιτόπιο Μουσείο Νάξου είναι ένας κατάλληλα προστατευμένος αρχαιολογικός χώρος, διαμορφωμένος έτσι ώστε να επιτρέπει την ασφαλή έκθεση των επιτόπου ευρημάτων στην ίδια δηλαδή θέση που ανευρέθησαν, αλλά και να παρέχει τη δυνατότητα επίσκεψής του από το κοινό. Τμήμα τείχους που περιέβαλε τη μυκηναϊκή πόλη, εργαστήρια κεραμικής και μεταλλοτεχνίας από την περίοδο 1300-1100 π.Χ., λείψανα από τη μετέπειτα μετατροπή του χώρου σε τύμβο (1100-700 π.Χ.), καθώς και μεταγενέστερα στρώματα ερειπίων μαρτυρούν τη συνεχή παρουσία ζωής επί 3500 χρόνια. Η συνακόλουθη αναγκαιότητα ανάδειξης αλλά και προστασίας της θέσης αυτής οδήγησε στην απόφαση δημιουργίας στεγασμένου χώρου που επιτρέπει την επίσκεψη από το κοινό.

Το 1992-1994 εκπονήθηκε μελέτη για το μουσείο του αρχαιολογικού χώρου και την πλατεία Μητρόπολης της Χώρας Νάξου. Από την πρώτη στιγμή της μελέτης διαφάνηκε ο διπλός χαρακτήρας του θέματος που αφορούσε:

- στο μουσείο, ως θεματοφύλακα του αρχαίου πολιτισμού,
- στη θέση και στη σημασία της πλατείας για τους περίοικους και την πόλη.

Έτσι αντιμετωπίστηκε το μουσείο **ως τόπος άμεσα συνυφασμένος με την οργάνωση του ελεύθερου χώρου γύρω από αυτό**. Ο ελεύθερος δημοτικός χώρος που διαμορφώθηκε σε πλατεία βρίσκεται στις παρυφές του συνεκτικού τμήματος του οικισμού της Χώρας. Τη σημερινή του μορφή και μέγεθος

απέκτησε αρκετά πρόσφατα. Ως τότε, ένα μόνο τμήμα του έξω από το προαύλιο της Μητρόπολης παρέμενε ελεύθερο, ενώ μία μάντρα καταλάμβανε το υπόλοιπο τμήμα. Με την ανασκαφή που ακολούθησε, δημιουργήθηκε επιφάνεια με νέες μεγαλύτερες διαστάσεις. Ένα πρώτο, λοιπόν, πρόβλημα ήταν η οργάνωση ενός χώρου δυσανάλογου προς την κλίμακα του παραδοσιακού ιστού της πόλης, με πρόσθετη δυσκολία, το χειρισμό του δώματος από οπλισμένο σκυρόδεμα που είχε κατασκευαστεί από το 1989 για να καλύψει το μεγαλύτερο τμήμα του μέχρι τότε ανασκαμμένου χώρου. Το τυχαίο σχήμα της κατασκευής αυτής που οφειλόταν στις θέσεις που είχαν επιλεγεί για τα υποστυλώματα και υπαγορεύονταν από τα αρχαία λείψανα, έπρεπε να αποκτήσει νέα μορφή. Κτίρια εξαιρετικής σημασίας και ομορφιάς, όπως οι εκκλησίες Χρυσοπολίτισσας και Ελεούσας και η παλαιά οικία Μαγκάκη, περιβάλλουν το χώρο, με την εξαίρεση δύο νεότερων κτιρίων κατοικίας που με το ύψος τους αλλοιώνουν το περίγραμμα. Σημαντικά επίσης σημεία αναφοράς είναι το μικρό προσκυνητάρι προς βορρά, το προαύλιο της Μητρόπολης ανατολικά και το αλσύλλιο με αλμυρίκια δυτικά του χώρου. Στο κέντρο της υπό διαμόρφωση περιοχής βρίσκεται η μικρή εκκλησία του Αγ. Νικολάου. Η εκκλησία δε διέθετε προαύλιο και η είσοδος γινόταν από ένα χωμάτινο ανάχωμα εξωτερικά και η κάθοδος με τέσσερα απότομα σκαλιά μέσα στο χώρο.

1. Αρχιτέκτων : Κουβελά - Παναγιωτάτου Αγνή

63 | γενική άποψη της περιοχής

Στη νέα πλατεία έπρεπε ταυτόχρονα να συνυπάρξουν σε ένα αρμονικό σύνολο όλες αυτές οι ισχυρές και συχνά συγκρουόμενες λειτουργίες. Η μελέτη στόχευσε στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Τη διαφύλαξη του ιδιαίτερου θρησκευτικού χαρακτήρα, αλλά και της διαχρονικής πολιτιστικής σημασίας του τόπου.
- Την ανάδειξη ισχυρών μηνυμάτων του αρχαιολογικού χώρου (όπως είναι π.χ. η ιερότητα του αρχαίου νεκροταφείου), ώστε αυτό να λειτουργεί ως *memento mori* ακόμη και σήμερα.
- Την επανοργάνωση των υφιστάμενων χρήσεων, όπως του εκκλησιασμού του Ναού του Αγίου Νικολάου και τον περιορισμό άλλων, όπως της στάθμευσης αυτοκινήτων.
- Την εξεύρεση νέων πόλων έλξης, νέων δυνατοτήτων χρήσης της περιοχής, όπως τη δημιουργία χώρου για υπαίθριες εκδηλώσεις σε επίπεδο χαμηλό και προστατευμένο από τους ισχυρούς βόρειους ανέμους της περιοχής.

Τα τρία επίπεδα στα οποία επιμερίστηκε η πλατεία, αντιστοιχούν στην ιστορική διαστρωμάτωση του τόπου. Το πρώτο και μεγαλύτερο επίπεδο περιλαμβάνει το χώρο έξω από το προαύλιο της Μητρόπολης, προεκτείνεται πάνω από το μουσείο και φθάνει ως τα γύρω κτίρια, μεγιστοποιώντας με τον τρόπο αυτό το πλάτωμα που εξυπηρετεί τις λειτουργικές ανάγκες του μητροπολιτικού ναού. Η ενσωμάτωση στην όλη διαμόρφωση του δρόμου που εκτείνεται κατά μήκος της πλατείας και η απαγόρευση διέλευσης τροχοφόρων με την τοποθέτηση μόνιμων και αφαιρετών εμποδίων σε κατάλληλα σημεία, άλλαξε κυριολεκτικά το χαρακτήρα της περιοχής. Το επίπεδο αυτό περιλαμβάνει και

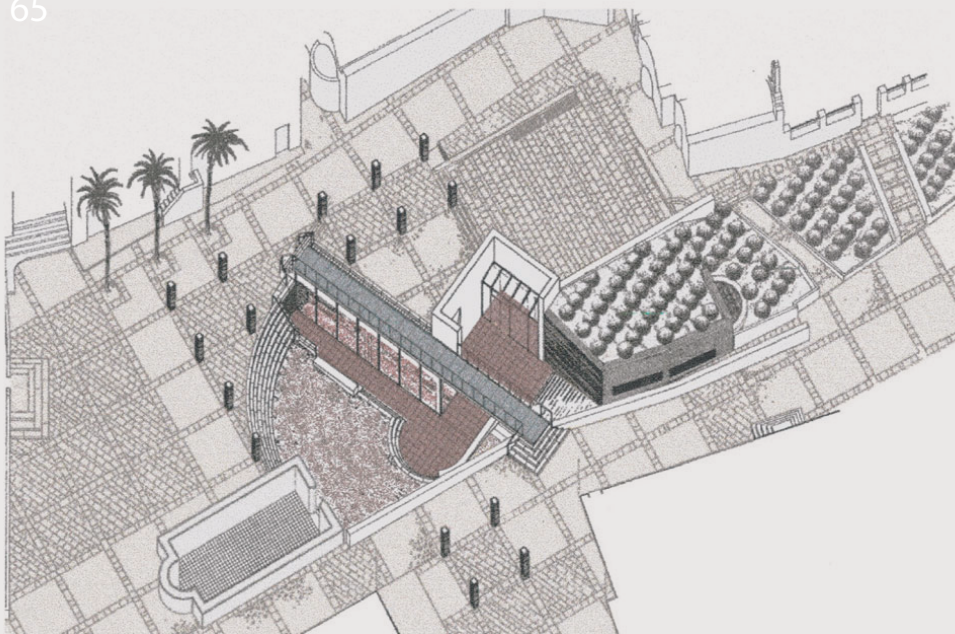
χώρο πρασίνου χαμηλής βλάστησης που καλύπτει το υπόγειο μουσείο και γειτνιάζει με το αλσύλλιο της Χρυσοπολίτισσας προεκτείνοντας, ουσιαστικά, το αλσύλλιο πάνω από το μουσείο. Η κατάλληλα διαμορφωμένη χωμάτινη επίστρωση της στέγης του μουσείου στο σημείο αυτό βελτιώνει, συγχρόνως, τις εσωτερικές συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας του υπόγειου μουσειακού χώρου. Ελαφριά μεταλλική και ξύλινη κατασκευή ανοίγματος έξι μέτρων γεφυρώνει το κενό που διαίρουσε το επίπεδο αυτό της πλατείας σε δύο μέρη. Η γέφυρα έχει κατεύθυνση παράλληλη προς το μυκηναϊκό τείχος και τα λείψανα των σπιτιών πλάι σε αυτό, όπως επίσης και τους μεταγενέστερους γεωμετρικούς ταφικούς περιβόλους κτισμένους με όμοιο προσανατολισμό. Η πλατεία προεκτείνεται στη συνέχεια με αμφιθεατρικά σκαλιά προς το δεύτερο επίπεδο. Εδώ εξυπηρετούνται οι κύριες λειτουργίες του ναΐσκου του Αγίου Νικολάου και εισόδου στο μουσείο. Η στάθμη εδάφους ταπεινώθηκε και τα παλιά σκαλοπάτια καταργήθηκαν μιας και αποτελούσαν μεταγενέστερη επέμβαση, όπως αποδείχτηκε ανασκαφικά. Ο ναός απέκτησε ευρύ προαύλιο και ισόπεδη πρόσβαση. Ίχνος ρωμαϊκού τοίχου παρέμεινε ορατό κοντά στην είσοδο του μουσείου. Το τρίτο και χαμηλότερο επίπεδο βρίσκεται στον περικλειστο αρχαιολογικό χώρο. Στη σύνθεση χρησιμοποιήθηκαν δύο συστήματα αξόνων που παραπέμπουν στους άξονες της αρχαίας πόλης (Χ-Ψ) και των γύρω εκκλησιών (Χ1-Ψ1).

64-65 | αξονομετρικά σχέδια
66 | κάτοψη ισογείου
67 | κάτοψη υπογείου
68 | διαμήκεις τομές

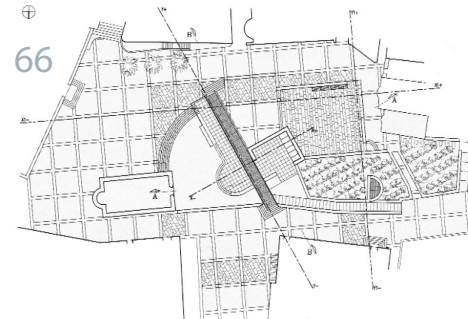
64

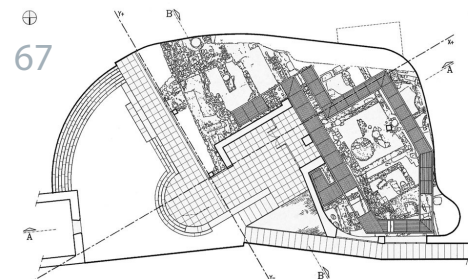
65

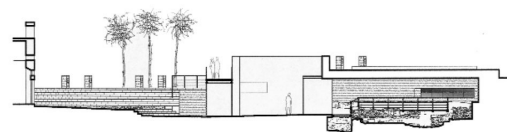
66

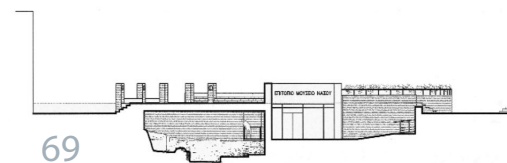
67

68

69

Υλικά

Η επιφάνεια του επιπέδου της εισόδου στο μουσείο καλύφθηκε με δάπεδο βοτσαλωτό από θαλάσσια βότσαλα για να θυμίζει τη χρήση του ίδιου ακριβώς υλικού σε κατασκευές των πρώιμων γεωμετρικών χρόνων που αποκαλύφθηκαν κατά την ανασκαφή. Τοπικά, κυρίως ως επικάλυψη του δώματος του μουσείου, χρησιμοποιήθηκαν πλάκες θραπινιαριστές από υπόλευκο μάρμαρο Νάξου ώστε να αποτρέπεται η απορρόφηση ηλιακής ενέργειας. Ο ελεύθερου σχήματος τοίχος από συμπαγές τούβλο που περιβάλλει το μουσειακό χώρο, επεκτείνεται και αγκαλιάζει το προαύλιο του μουσείου. Το υλικό αυτό επιλέχθηκε για τους ακόλουθους λόγους:

- αποτελεί σύγχρονη εκδοχή ενός αρχαίου υλικού, όπως ο πλίνθος, που ανευρέθη σε ευρεία χρήση στον τόπο της ανασκαφής,
- αναδεικνύεται εκθέματα με τη διαφορετικότητά του ως βιομηχανικού υλικού,
- δημιουργεί σκοτεινό περίβλημα ώστε τα αρχαία ευρήματα, κατάλληλα φωτισμένα, να ζωντανεύουν στο βλέμμα του επισκέπτη,
- απαλύνει τη φωτεινότητα του προαυλίου με τη σκούρα απόχρωσή του, περιορίζοντας τη θάμβωση στο θεατή πριν εισέλθει στο μουσείο. Το ίδιο συμπαγές τούβλο χρησιμοποιήθηκε ως υλικό επένδυσης των χαμηλών πεσσών της πλατείας. Έτσι οι πεσσοί “προαναγγέλουν” στον επισκέπτη την ιδιαίτερη σημασία του χώρου “συνδέοντας” το επίπεδο της πλατείας με αυτό του υπόγειου μουσείου.

Ο κοινωνικός ρόλος που θα παίξει η όλη διαχείριση του χώρου θα συντελέσει στο να αναθεωρήσουν απόψεις όσοι από τους κατοίκους, αισθάνονταν ως σήμερα ότι δεν είχαν τίποτα κοινό με ιδρύματα αυτού του είδους ή ήταν αντίθετοι με ότι σχετιζόταν με τον αρχαίο πολιτισμό¹.

1. Πηγή ktirio.gr / κτίρια / κτίρια δημόσια εκπαίδευσης υγείας

**Απόσπασμα από συνέντευξη της κας Α. Κουβελά στον κο Μ. Ηλιάκη.
(Ιούλιος 2010)**

Μ.Η. : Σε άρθρο σας έχετε γράψει ότι το ελληνικό τοπίο είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο και εύθραυστο, όχι μόνο για τη μικρή κλίμακα των συνιστωσών του, αλλά και για την παρουσία των μνημείων του αρχαίου πολιτισμού, που ο χρόνος τα έχει ενσωματώσει σε αυτό. Στο σημείο που σχεδιάσατε το επιτόπιο μουσείο της Νάξου, είναι πολύ έντονο αυτό που περιγράφετε. Πώς δουλέψατε; Διαμορφώσατε ένα τοπίο μέσα σε ένα άλλο τοπίο με ιδιαίτερη ευαισθησία.

Α.Κ.: Εφάρμοσα την αρχή της αντίστιξης με ήπια μέσα. Χρησιμοποίησα υλικά σε συνδιαλλαγή με τα τοπικά -σύγχρονα και αρχαία- και υπάκουσα στην τοπική κλίμακα.

Μ.Η. : Το μουσείο πατάει στην πόλη των τελευταίων αιώνων της δεύτερης π.Χ. χιλιετίας. Με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται η παράλληλη ανάγνωση της σύγχρονης κατασκευής και του αρχαίου τοπίου από τον επισκέπτη;

Α.Κ.: Η σύνθεση έχει βασιστεί σε δυο συστήματα αξόνων που αντιστοιχούν στη διάταξη της αρχαίας πόλης και των γύρω εκκλησιών. Η πλατεία επιμερίσθηκε σε επίπεδα. Με τον τρόπο αυτό καταστήσαμε ανάγλυφη τη στρωματογραφία του τόπου, καθώς επαναφέραμε τη σύγχρονη, τη βυζαντινή, τη ρωμαϊκή και την προϊστορική στάθμη του εδάφους. Οι νέες χρήσεις του χώρου τονίσθηκαν και με την επιλογή κατάλληλων υλικών. Ο περιμετρικός τοίχος από συμπαγές τούβλο επεκτείνεται έξω από τον μουσειακό χώρο και αγκαλιάζει το προαύλιο. Επιλέξαμε αυτό το υλικό γιατί αποτελεί σύγχρονη εκδοχή της αρχαίας πλίνθου που αποτελούσε βασικό

δομικό υλικό. Το σύγχρονο τούβλο χρησιμοποιήθηκε ως υλικό επένδυσης των χαμηλών πεσσών της πλατείας. Έτσι, οι πεσσοί “προαναγγέλλουν” στον επισκέπτη την ιδιαίτερη σημασία του χώρου “συνδέοντας” το επίπεδο της πλατείας με αυτό του υπόγειου μουσείου. ¹¹

Μ.Η. : Ο Michel Foucault στην προσπάθειά του να περιγράψει την ετεροτοπία με υπαρκτά παραδείγματα, αναφέρει τόπους όπως τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνυπάρχουν δύο ετεροτοπίες;

Α.Κ.: Θα έλεγα ότι συνυπάρχουν περισσότερες ετεροτοπίες, μιας και ο περίβολος του μουσείου προσφέρεται για την πραγματοποίηση αυτοσχέδιων ή προγραμματισμένων εκδηλώσεων αλλά και γιατί ο χώρος δεν παύει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πόλης και προαύλιο εκκλησιών.

Μ.Η. : Σε αρκετά έργα σας, αν δεν κάνω λάθος, διακρίνω ποιότητες - αλλά και μια “ηθική” που συναντά κανείς στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Δανίας, της Φινλανδίας και ίσως της Σουηδίας. Θα μπορούσατε να κάνετε πιο σαφή αυτή τη σύνδεση;

Α.Κ.: Ποιότητες στην αρχιτεκτονική προσδίδουν ο σεβασμός στο τοπίο αλλά και τον άνθρωπο. Να δουλεύει κανείς με συναίσθηση ευθύνης και πνεύμα “οικονομίας” στους χειρισμούς, να αποφεύγει δηλαδή υπερβολή και σπατάλη σε οικολογικό, μορφολογικό αλλά και ψυχολογικό επίπεδο. Για τους Σκανδιναβούς, η ανάγκη να προσδώσουν ηθική διάσταση στο σχεδιασμό αποτελεί μέρος της κουλτούρας τους. Η προσέγγιση στα ζητήματα της πόλης, για παράδειγμα, έχει προσφέρει ουσιαστική συμβολή στον παγκόσμιο προβληματισμό.

1. Πηγή greekarchitects.gr/ Αρχιτεκτονικές Ματιές
<http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/α-κουβελά-φωνή-διαμαρτυρίας-προς-τον-ισοπεδωτικό-πολιτισμό-μας-id1205>

συμπεράσματα

1.τυπολογία | 2. συμπεράσματα

04

74 | γενική άποψη του χώρου του Ρωμαϊκού Θεάτρου της Καρθαγένης, 2008

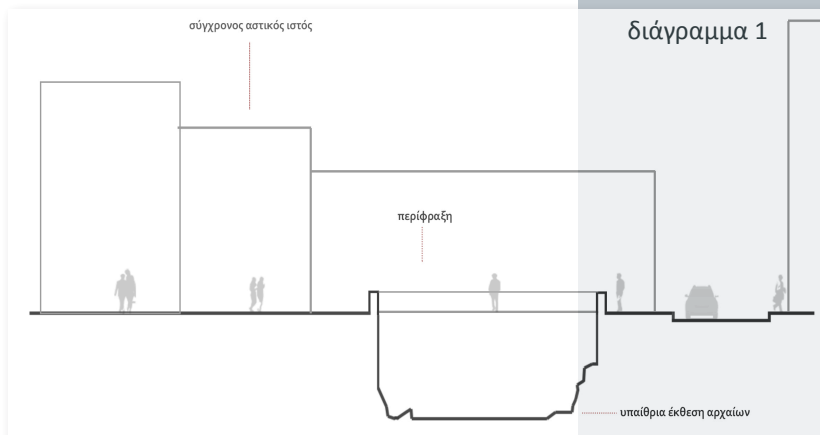
τυπολογία

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα παραδείγματα, μπορούμε να διακρίνουμε μια **τυπολογία** στη διαχείριση των αρχαιολογικών ευρημάτων – υπολειμμάτων στον αστικό ιστό:

- Κατάχωση, πλήρης ή με επιλεκτική προβολή (π.χ. με γυαλί)
- Διατήρηση εν υπογείω, επισκέψιμα ή μή
- Υπαίθρια έκθεση, ελεύθερη ή με περίφραξη
- Δημιουργία επιτόπιου στεγάστρου
- Δημιουργία επιτόπιου μουσείου
- Ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων
- Συνδυασμός των παραπάνω

Κάθε περίπτωση που χρειάζεται να αντιμετωπισθεί όμως είναι μοναδική. Σκοπός είναι, να χρησιμοποιείται ο κάθε τύπος μεθόδου προστασίας της αρχαιολογικής διαστρωμάτωσης μιας πόλης, σωστά, μόνος ή σε συνδυασμό, με στόχο πάντα την ανάδειξη και διαφύλαξη των αρχαιοτήτων και την αρμονική τους ένταξη στον αστικό ιστό.

Στα διαγράμματα που ακολουθούν, εντοπίζουμε κάποιες από αυτές τις μεθόδους μέσα από τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν.

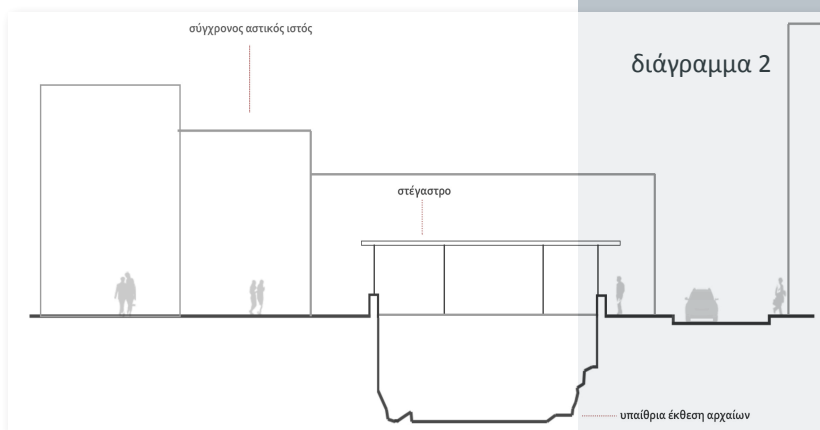

διαγραμμα 1 | υπαίθρια έκθεση με περίφραξη

Συναντάται σχεδόν σε κάθε ελληνική πόλη με αρχαία ευρήματα, σπάνια στο εξωτερικό. Τα ευρήματα παραμένουν εκτεθειμένα στις καιρικές συνθήκες, στους **ρύπους της πόλης, και σε κάθε είδους αστικό κίνδυνο**, ταυτόχρονα όμως ο περαστικός διατηρεί ανά πάσα στιγμή επαφή με τα ευρήματα.

Συνίσταται η χρήση υαλοπινάκων, οι οποίοι προστατεύουν τα ευρήματα, ενώ εξακολουθούν να παρέχουν οπτική επαφή σε αυτά, χωρίς να διακόπτεται ο αστικός ιστός.

παραδείγματα | θεμιστόκλεια τείχη, αθήνα 19^{ου} αι., Θεσσαλονίκη α' μισό 20^{ου} αι., αρχαιολογικός περίπατος Αθήνας,

διαγραμμα 2 | υπαίθρια έκθεση με στέγαστρο

Αν και δεν εξαλείφονται όλα τα προβλήματα της ελεύθερης υπαίθριας έκθεσης, η χρήση στεγάστρου προστατεύει τα ευρήματα σε μεγάλο βαθμό, ενώ διατηρείται η άμεση επαφή του περαστικού με αυτά.

Η σχεδίαση του στεγάστρου πρέπει να εντάσσεται στον αστικό ιστό, τόσο μορφολογικά, όσο και ιστορικά - ιδεολογικά.

παραδείγματα | αρχαιολογικός περίπατος Αθήνας, Cosenza Ιταλία, Νάξος

διαγραμμα 3 |

διατήρηση αρχαίων εν υπογείω, εντός κτιρίου

Εμφανίζεται ολοένα και συχνότερα ως τρόπος διαχείρισης των αρχαιολογικών ευρημάτων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια μιας εκσκαφής για ένα υπό ανέγερση κτίριο.

Αν και μέχρι πρότινος, συνηθιζόταν η απομόνωση των ευρημάτων σε κάποιο υπόγειο, χωρίς πρόσβαση, ευτυχώς σήμερα παρατηρούμε το φαινόμενο της τροποποίησης των σχεδίων του κτιρίου, με σκοπό την ένταξη και ανάδειξη των αρχαιοτήτων.

παραδείγματα | θεμιστόκλεια τείχη, cripta Balbi, battisterio San Giovanni, κτίριο Ε.Τ.Ε., μουσείο Ισλαμικής Τέχνης

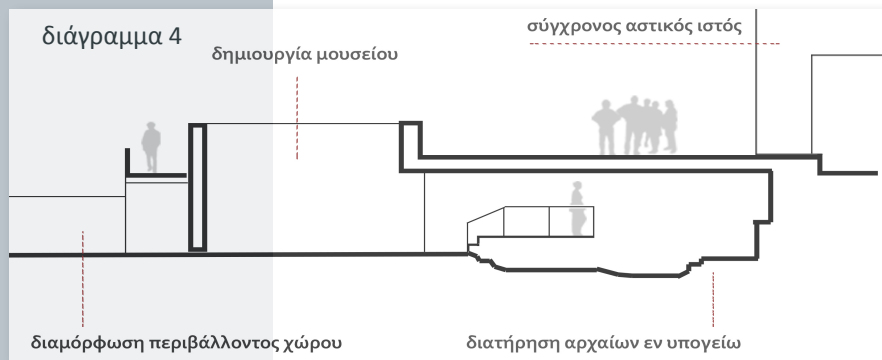

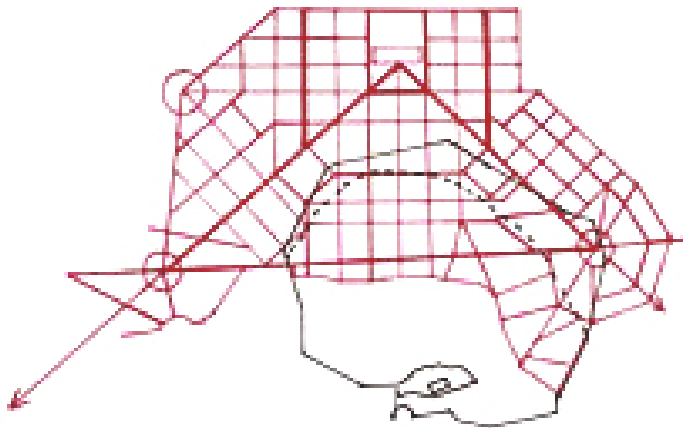
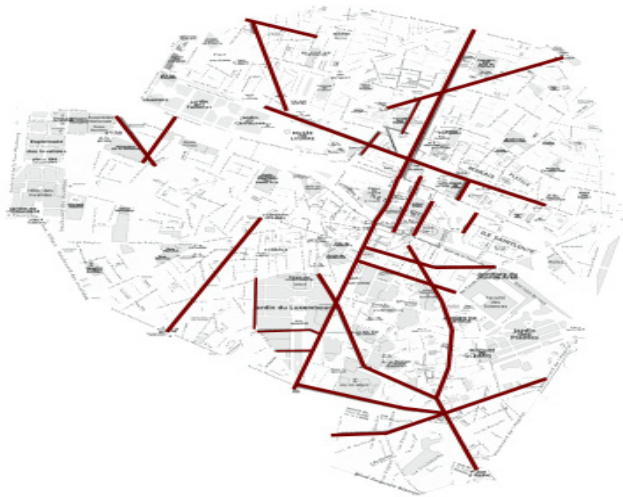
διαγραμμα 4 |

διατήρηση αρχαίων εν υπογείω, δημιουργία επιτόπιου μουσείου

Ανάκτηση ευρημάτων, και σχεδιασμός επιτόπιου μουσείου, με στόχο την ανάδειξη, διατήρηση και διαφύλαξή τους.

παραδείγματα | αρχαιολογικός περίπατος Αθήνας, museo nazionale romano di Cartagena, επιτόπιο μουσείο Νάξου

διάγραμμα 5|

νέες αστικές και πολεοδομικές χαράξεις

Ένας από τους βασικούς τρόπους διαχείρισης του αρχαιολογικού παλίμψηστου στον εκάστοτε σύγχρονο αστικό ιστό, υπήρξε ο σχεδιασμός νέων χαράξεων, με στόχο την ενσωμάτωση, ανάδειξη ή και καταστροφή των αρχαιολογικών καταλοίπων.

Οι βασικές **προϋποθέσεις νέου σχεδιασμού** έχουν αναφερθεί παραπάνω, υπενθυμίζουμε όμως ότι ο σχεδιασμός της προστασίας και η διαχείριση των ιστορικών πόλεων πρέπει να περιλαμβάνει τις απαραίτητες διαδικασίες **διάσωσης, προστασίας, συντήρησης, ανάδειξης και διαχείρισής τους** όπως και τη **βιώσιμη, τη συνεκτική ανάπτυξη και την αρμονική προσαρμογή στη σύγχρονη ζωή**. Η προστασία, άλλωστε, της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί κοινή συνιστώσα της πολιτικής για τον πολιτισμό και τον τουρισμό αλλά και της χωρικής πολιτικής.

παραδείγματα | θεμιστόκλεια τείχη, αθήνα 19^{ου} αι.,
Θεσσαλονίκη α' μισό 20^{ου} αι., αρχαιολογικός περίπατος
Αθήνας, museo nazionale romano di Cartagena

Οι βασικοί στόχοι κατά την αξιοποίηση ενός μνημείου σε μια σύγχρονη πόλη οφείλουν να είναι :

- i) η προστασία της υλικής υπόστασής του, με ταυτόχρονη όμως διαφύλαξη της ιστορικής και συλλογικής μνήμης που φέρει
- ii) η λειτουργία του ως δημόσιου χώρου
- iii) η ένταξή του στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της σύγχρονης πόλης.

συμπεράσματα

Οι γενεσιουργοί παράγοντες μιας συνθετικής πρότασης σχεδιασμού για την προστασία και ανάδειξη ενός αρχαιολογικού χώρου πρέπει να προκύψουν από την **προσεκτική τεκμηρίωση, ανάγνωση, κατανόηση και κυρίως από τη δημιουργική ερμηνεία του συγκεκριμένου κάθε φορά μνημείου στις πολύπλευρες χωρικές και νοηματικές του διαστάσεις** αλλά τελικά αποτελεί ζήτημα δημιουργικού σχεδιασμού ο συγκεκριμένος τρόπος υλοποίησης των όποιων θεωρητικών αναλύσεων, ερμηνειών και προθέσεων.

Από τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν στην εργασία αυτή, καθίσταται σαφές, ότι **δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτο το όριο της πετυχημένης και αρμονικής συνύπαρξης των δύο συνιστωσών που αποτελούν το θέμα της εργασίας : του αστικού ιστού και του αρχαιολογικού / πολιτιστικού παλίμψηστο μιας πόλης.** Απαιτείται απόλυτος σεβασμός, ενδελεχής σκέψη, μελέτη και ανάλυση, καθώς και βαθιά κατανόηση των στοιχείων που αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά κάθε πόλης, και τη διαστρωμάτωσή τους. **Ο**

Η ένταξη των αρχαιολογικών χώρων στην καθημερινή ζωή της πόλης, είναι σκόπιμο να σχεδιάζεται με τρόπο σύγχρονο και δημιουργικό. Δεν αρκεί οι αρχαιολογικοί τόποι να απευθύνονται μόνο στους τουρίστες ή να εξυπηρετούν μόνο διδακτικούς σκοπούς. Πρέπει να εντάσσονται στην καθημερινή ζωή των πολιτών.

Όσον αφορά την **ελληνική πραγματικότητα**, η τεράστια απόσταση που χωρίζει τη χώρα μας από τα ευρωπαϊκά ανάλογα, χρήζει περαιτέρω ανάλυσης και δεν μπορεί παρά να σχετίζεται με δομικά στοιχεία της νεοελληνικής κοινωνίας και βαθύτερες ιδεολογικές αγκυλώσεις. Φαίνεται σε πολλές περιπτώσεις, ακόμα και σήμερα, να εκδηλώνεται η σταθερή προσκόλληση στο αρχαιοελληνικό παρελθόν και η δυσκολία αποδοχής στοιχείων της ιστορίας μας που δεν συνδέονται άμεσα με αυτό.

Ο αστικός χώρος της Αθήνας, για παράδειγμα, χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερα πλούσια στρωματογραφία με τεκμήρια που προέρχονται από πολλές περιόδους κατοίκησης, η πλειοψηφία όμως των «αξιοποιημένων» αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας χρονολογούνται στην κλασική περίοδο, γεγονός που δεν είναι τυχαίο αλλά

οφείλεται σε συνειδητές επιλογές του τι θεωρείται σημαντικό και τι όχι.

Μια σύγχρονη πολιτική προστασίας πρέπει να συνδιαλέγεται με τη γνώμη που έχουν οι άνθρωποι για τους χώρους που κατοικούν, να συνδιαμορφώνει λύσεις προστασίας τους απομακρυνόμενη από πατερναλιστικές στάσεις και νοοτροπίες.

βιβλιογραφία

05

1.βιβλιογραφία-συντομογραφίες | 2. παγκόσμιος ιστός | 3. συνεντεύξεις
| 4. πηγές εικόνων

Βιβλιογραφία - συντομογραφίες

Θεοχαράκη Αννίτα, *“Ο αρχαίος αθηναϊκός οχυρωματικός περίβολος”*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 2007
Καμπούρογλου Δ. Γ., *«Αι παλαιαί απαλλοτριώσεις χάριν ανασκαφής των αρχαίων Αθηνών»*, Αρχαιολογικόν Δελτίον 12/1929, Παράρτημα, σ. 1-28.

Καρύδης Δ. Ν., *«Αθήνα-Αττική στον πρώτο αιώνα Οθωμανικής κατοχής: η σχέση πόλης-υπαίθρου»*, Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας Νεοελληνική Πόλη: Οθωμανικές κληρονομίες και Ελληνικό κράτος (1984), τ. 1ος, Αθήνα 1985, σ. 50-53]

Λάββας Γ. Π., *“Ζητήματα Πολιτιστικής Διαχείρισης”*, Εκδοτικός Οίκος Μέλισσα, 2010

Λαμπρινουδάκης Β., *“Προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας της Ολοκληρωμένης προστασίας των μνημείων”* στο Αξιοποίηση και Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, Σεμινάριο στο πλαίσιο της Ελληνικής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Αθήνα – Δελφοί 17 – 19 Μαρτίου 2003 Πρακτικά, Αθήνα 2006, Εκδόσεις Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων

Λουκάκης Π., *«Αθήνα 1830-1940: Ιστορικές φάσεις παγίωσης του υπερσυγκεντρωτισμού της»*, Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας Νεοελληνική Πόλη: Οθωμανικές κληρονομίες και Ελληνικό κράτος (1984), τ. 1ος, Αθήνα 1985, σ. 86

Μαλλούχου – Tufano Φ., *“Προστασία και Διαχείριση Μνημείων –*

Ιστορικές και Θεωρητικές Προσεγγίσεις από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας”, Εκδ. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μαρκεζίνης Σ. Β., *“Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος”*, τόμος 1ος, Αθήνα 1966, σ. 126.

Μπίρης Κ., *“Τα πρώτα σχέδια των Αθηνών,”* Αθήνα 1933, σ. 4-5

Μπίρης Κ., *“Αθηναϊκά μελέται”*, τεύχος 1, Αθήνα 1938, σ. 10-30.

Μπίρης Κ., *“Τοπωνυμικά των Αθηνών”*, Αθήνα 1945, passim.

Μπούρας Χ. Θ., *“Μαθήματα της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής”*, πρώτος τόμος, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1999

Πετρίδου Ζ. 2005, *“Αρχαιολογικοί χώροι, Μνημεία και Ιστορικά σύνολα στο κέντρο της πόλης της Θεσσαλονίκης”*, Ε.Μ.Π., ΔΠΜΣ Πολεοδομία Χωροταξία, εργασία στο μάθημα: Όψεις του αστικού τοπίου στο δημόσιο χώρο.

Πολίτης Α., *“Ρομαντικά χρόνια: Ιδεολογίες και Νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880”*, Αθήνα 1993, σ. 74.

Σκουζές Π., *“Απομνημονεύματα”*, Αθήνα 1948 (επανέκδοση 1975, σ. 110-111)· Π. Κοδικιάς, Εφημερίδες, Αθήνα 1963, σ. 9.

Σύκκα Γ., *«Ένα αρχαιολογικό πάρκο στη Νικόπολη»*, Καθημερινή, Κυριακή 2 Απριλίου 2006, σελ. 3, τέχνες και γράμματα

ΤΕΕ - Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, Γιαννάκης Ξ., Νικηφορίδης Π., Πετρίδου Κ., Ταράνη Π., Θεσσαλονίκη Πάνω – Κάτω, Οκτώβριος 2004
Τσιώμης Γ., «Αθήνα, ευρωπαϊκή υπόθεση», Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας Νεοελληνική Πόλη: Οθωμανικές κληρονομίες και Ελληνικό κράτος (1984), τ. 1ος, Αθήνα 1985, σ. 97-101.

Τραυλός Ι., “Πολεοδομική εξέλιξι των Αθηνών”, Αθήνα 1960 (β’ έκδοση 1993, σσ. 195-242)

Bigiotti Stefano, Molinari Carla, “*Space and time in narrative and expositive paths: the corporeal experience of restored ruins*,” σελ. 6

General Marmont, “*Renseignements sur diverses parties de l’Empire Ottoman*”, στο D. Anoyatis-Pele, Les communications terrestres dans la peninsule hellénique au XVIIIe siècle (ιδ. διατριβή), Παρίσι 1984, τ. 2ος, σ. 372-380.

Gérard Genette, “*Palimpsests-literature in the second degree*”, Translated by Channa Newman and Claude Doubinsky, University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1997

Ross L., Emneirungen und Mittheilungen aus Griechenland, Βερολίνο 1863 (ελληνική μετάφραση: *Αναμνήσεις και ανακοινώσεις από την Ελλάδα 1832-1833*, Αθήνα 1976, σ. 281)

Rossi A. 1995, *Επιστημονική Αυτοβιογραφία*, Αθήνα: Εστία

Svoronos N., “*Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*”, Παρίσι 1956, σ. 7-11

Tomlison R., «Το τοπίο της αρχαίας ελληνικής πόλης», στο Δουκελλής Π. (επ.) Το ελληνικό τοπίο, μελέτες Ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τοπίου, Αθήνα, εκδ. Εστία, σελ. 59-77

Παγκόσμιος Ιστός:

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

https://ha.nbg.gr/el/pdf_library/ktirio.pdf

http://www.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf

<http://www.ktirio.gr/κτιρια/κτιρια-δημοσια-εκπαιδευσησ-υγειασ/επιτόπιο-μουσείο-στη-νάξο>

http://oceanis.lib.teipir.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/447/pol_00841.pdf?sequence=1

<http://panepistimioupezodromos.gr/sites/panepistimioupezodromos.gr/files/material/Re-think-Athens.pdf>

<http://www.worldcat.org/title/architectural-conservation-in-europe-and-the-americas-national-experiences-and-practice/oclc/671701598/viewport>

<http://archeoroma.beniculturali.it/en/museums/national-roman-museum-crypta-balbi>, <https://www.inter-disciplinary.net/probing-the-boundaries/wp-content/uploads/2014/08/bigiotitsbpaper.pdf>
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-92-499_en.htm

<https://www.architecture.com/image-library/RIBApix/image-information/poster/conjectural-reconstruction-of-the-crypta-balbi-rome/posterid/RIBA28388.html> <http://www.cca-roma.org/en/rome-crypta-balbi-restoration-wooden-ceilings>
<http://www.euromuse.net/en/museums/museum/view-m/museo-nazionale-romano-crypta-bal/>
www.marcelloguido.com/

38-39. <https://filopappou.wordpress.com/2011/02/22/1-77/>
40. http://www.epirusblog.gr/2013/01/blog-post_21.html
41-53, 74. http://www.teatroromanocartagena.org/publicas/el_proyecto_integral/proyecto_integral/_mqJ6bjZgjLohzCkG0xE5Mw
54-62. www.marcelloguido.com
63-73. <http://www.architravel.com/architravel/building/archaeological-park-in-grotta/>

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

<http://www.eleftheria.gr/πρόσωπα/item/45358-.html>
<http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/α-κουβελά-φωνή-διαμαρτυρίας-προς-τον-ισοπεδωτικό-πολιτισμό-μας-id1205>

Πηγές εικόνων

1. [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Ideal_City_\(painting\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Ideal_City_(painting))
2. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:EUROPEAN_ARCHITECTURAL_YEAR_-_STONEHENGE_MEDALLION_1975_a_-_Flickr_-_woody1778a.jpg
3. http://www.epirusblog.gr/2013/01/blog-post_21.html
4-13. <http://urbanspeleology.blogspot.gr>
14. [https://it.wikipedia.org/wiki/Battistero_di_San_Giovanni_\(Firenze\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Battistero_di_San_Giovanni_(Firenze))
15-20. Προσωπικό φωτογραφικό αρχείο δρ. Φανής Μαλλούχου - Tufano
21. [https://it.wikipedia.org/wiki/Battistero_di_San_Giovanni_\(Firenze\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Battistero_di_San_Giovanni_(Firenze))
22. http://www.archeologia.beniculturali.it/index.php?it/142/scavi/scaviarcheologici_4e048966cfa3a/141
23-27. Ιστορικό αρχείο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, 1999
28-30. <http://www.benaki.gr/index.asp?id=40203&lang=gr>
31-35. https://el.wikipedia.org/wiki/Μεγάλη_πυρκαγιά_της_Θεσσαλονίκης_1917, <http://bastards.espivblogs.net/files/2012/09/bastards003.pdf>
36-37. <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/τα-ρυθμιστικά-σχέδια-αθηνών-και-οι-μεταβολές-των-πλαισίων-τους-id3464>

Ο χάρτης της Βενετίας¹

Ο Χάρτης της Βενετίας για την Αποκατάσταση και Συντήρηση Μνημείων και Μνημειακών Συνόλων (ή Χάρτα της Βενετίας) καταρτίστηκε κατά τη διάρκεια του δευτέρου Διεθνούς Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων, που πραγματοποιήθηκε στη Βενετία στις 25-31 Μαΐου 1964 και που διοργανώθηκε από το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS). Ο Χάρτης αναγνωρίζεται διεθνώς ως ένα διαχρονικό πλαίσιο κατευθυντήριων αρχών που διέπουν την θεωρία και κυρίως την πράξη της Αποκατάστασης και της Συντήρησης κάθε είδους Μνημείων.

Άρθρο 1. Η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή την αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμό μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις μεγάλες δημιουργίες αλλά και για τα ταπεινά έργα που με τον καιρό απέκτησαν πολιτιστική σημασία.

Άρθρο 2. Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων, αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο ο οποίος πρέπει να αποτελείται στη συνεργασία όλων των επιστημών και όλων των τεχνών που μπορούν να συνεισφέρουν στη μελέτη και τη διάσωση της μνημειακής κληρονομιάς.

Στόχος

Άρθρο 3. Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων αποσκοπούν να τα διασώσουν τόσο σαν έργα τέχνης όσο και σαν ιστορικές μαρτυρίες.

Συντήρηση

Άρθρο 4. Η συντήρηση των μνημείων έχει σαν πρωταρχική απαίτηση τη συνεχή και μόνιμη φροντίδα για την διατήρησή τους.

Άρθρο 5. Η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλότητα τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία. Μια τέτοια χρησιμοποίηση είναι βέβαια επιθυμητή, αλλά δεν πρέπει να αλλάζουν την διάθρωση ή

την διακόσμηση των κτιρίων. Οι διαρρυθμίσεις που επιβάλλει η αλλαγή της λειτουργίας τους (από νέες χρήσεις) πρέπει να αντιμετωπίζονται και ενδεχομένως να επιτρέπονται μέσα σ' αυτά τα όρια.

Άρθρο 6. Η συντήρηση ενός μνημείου συνεπάγεται την διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος του, στην κλίμακα του. Αν το παραδοσιακό πλαίσιο δεν έχει εξαφανισθεί, έχουμε καθήκον να το διατηρήσουμε αλλά και ταυτόχρονα να αποκλείσουμε κάθε άλλη προσθήκη, κάθε κατεδάφιση και κάθε αλλαγή που θα μπορούσε να αλλάξει τις σχέσεις των όγκων και των χρωμάτων.

Άρθρο 7. Το μνημείο είναι αναπόσπαστο από την ιστορική στιγμή που αντιπροσωπεύει και από τον χώρο που είναι τοποθετημένο. Επομένως η μετακίνηση του όλου ή τμήματος ενός μνημείου μπορεί να γίνει παραδεκτή μόνο αν επιβάλλεται από την ανάγκη διασώσεως του, ή δικαιολογείται από λόγους μεγάλης εθνικής ή διεθνούς σημασίας.

Άρθρο 8. Τα γλυπτικά, ζωγραφικά ή διακοσμητικά στοιχεία που είναι αναπόσπαστα δεμένα με το μνημείο, δεν μπορούν να διαχωριστούν παρά μόνο αν το μέτρο αυτό είναι η μοναδική διέξοδος για να εξασφαλιστεί η διάσωση τους.

Αποκατάσταση και Αναστύλωση

Άρθρο 9. Η διαδικασία της αποκαταστάσεως είναι μια επέμβαση υψηλής εξειδίκευσης που επιβάλλεται να γίνεται κατ' εξαίρεση. Έχει σαν στόχο να διατηρήσει και να αποκαλύψει τις ιστορικές και αισθητικές αξίες του μνημείου και βασίζεται στον σεβασμό προς την αρχική του υπόσταση και τα αυθεντικά του στοιχεία. Σταματάει στο σημείο που αρχίζουν να υπάρχουν υποθέσεις. Πέρα από αυτό το σημείο, οποιαδήποτε εργασία που ενδεχομένως θα θεωρηθεί απαραίτητη για τεχνικούς ή αισθητικούς λόγους, θα πρέπει να διαχωρίζεται από την αρχική αρχιτεκτονική σύνθεση και να φέρνει την σφραγίδα της εποχής μας. Σε όλες τις περιπτώσεις η αρχαιολογική μελέτη θα προηγείται της αποκατάστασης και θα την ακολουθεί.

Άρθρο 10. Όταν οι παραδοσιακές τεχνικές αποδεικνύονται ανεπαρκείς, η στερέωση ενός μνημείου μπορεί να εξασφαλιστεί με την προσφυγή σε όλες σε όλες τις σύγχρονες τεχνικές συντηρήσεως και κατασκευές, που η αποτελεσματικότητα θα έχει αποδειχθεί από τα επιστημονικά δεδομένα και τις οποίες θα εγγυάται η πείρα της εφαρμογής τους.

Άρθρο 11. Οι αξιόλογες προσθήκες όλων των εποχών στη σημερινή υπόσταση ενός μνημείου πρέπει να γίνουν σεβαστές, γιατί σκοπός της αποκαταστάσεως του δεν είναι η ενότητα του αρχικού του ρυθμού. Όταν ένα κτίριο φέρνει υπερκείμενες φάσεις διαφόρων εποχών, η επαναφορά στην αρχική του κατάσταση δεν δικαιολογείται παρά μόνο κατ' εξαίρεση. Αν, δηλαδή, τα στοιχεία που θα αφαιρεθούν έχουν πολύ μικρή σημασία και η σύνθεση που θα αποκαλυφθεί είναι μεγάλης ιστορικής, αρχαιολογικής ή αισθητικής αξίας κι ακόμη αν η κατάσταση της διατηρήσεως του μνημείου κριθεί αρκετά ικανοποιητική. Η κρίση σχετικά με την αξιολόγηση των μεταγενέστερων στοιχείων και η απόφαση για την απάλειψή τους, δεν θα πρέπει να εξαρτώνται μόνο από το άτομο που ανέλαβε την μελέτη του έργου.

Άρθρο 12. Τα στοιχεία που προορίζονται να αντικαταστήσουν τμήματα του μνημείου που έχουν καταστραφεί, πρέπει να ενσωματώνονται αρμονικά στο σύνολο, αλλά και να διακρίνονται από τα αυθεντικά μέρη, έτσι ώστε να μην πλαστογραφούνται τα καλλιτεχνικά και ιστορικά τεκμήρια του κτιρίου.

Άρθρο 13. Οι προσθήκες δεν μπορεί να γίνουν ανεκτές παρά μόνο αν σέβονται όλα τα ενδιαφέροντα μέρη του κτιρίου, το παραδοσιακό του πλαίσιο, την ισορροπία της συνθέσεως του και τις σχέσεις του με τον περιβάλλοντα χώρο.

Μνημειακά Σύνολα

Άρθρο 14. Τα μνημειακά σύνολα πρέπει να γίνουν αντικείμενο ειδικών φροντίδων για να σωθεί η ακεραιότητά τους και να εξασφαλισθεί η εξυγίανσή τους, η διαρρύθμιση και η αξιοποίησή

τους. Οι εργασίες για την συντήρηση και την αποκατάστασή τους, πρέπει να εμπνέονται από τις αρχές που διατυπώνονται στα προηγούμενα άρθρα.

Ανασκαφές

Άρθρο 15. Οι ανασκαφές πρέπει να γίνονται σύμφωνα με τους επιστημονικούς κανόνες και καθώς ορίζουν οι „συστάσεις για τους διεθνείς όρους που πρέπει να εφαρμόζονται στις αρχαιολογικές ανασκαφές“ τις οποίες υιοθέτησε η UNESCO το 1956. Επιβάλλεται να γίνεται διευθέτηση των ερειπίων και να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για την συντήρηση και την μόνιμη προστασία των αρχιτεκτονικών στοιχείων και των ευρημάτων. Εξάλλου, θα είναι ευπρόσδεκτη κάθε πρωτοβουλία που θα διευκολύνει την κατανόηση του μνημείου χωρίς να παραμορφώνει την σημασία του. Ωστόσο, κάθε εργασία ανακατασκευής θα πρέπει να αποκλείεται εκ των προτέρων. Μόνο η αναστήλωση μπορεί να αντιμετωπισθεί, δηλαδή η ανασύνθεση μελών που σώθηκαν αλλά έχουν μετακινηθεί. Οι συμπληρώσεις όμως θα είναι πάντα αναγνωρίσιμες και θα αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο που απαιτείται για να εξασφαλιστούν οι συνθήκες συντηρήσεως του μνημείου και να αποκατασταθεί η μορφολογική του συνέχεια.

Τεκμηρίωση και δημοσιεύσεις

Άρθρο 16. Οι εργασίες συντηρήσεως, αποκαταστάσεως και ανασκαφής θα πρέπει να βασίζονται σε εξακριβωμένη τεκμηρίωση, δηλαδή σε αναλυτικές και κριτικές εκθέσεις, εικονογραφημένες με σχέδια και φωτογραφίες. Όλες οι φάσεις των εργασιών για την απάλειψη νεώτερων στοιχείων, την στερέωση, την ανασύνθεση και την ένταξη νέων (στοιχείων), καθώς και όλα τα τεχνικά και μορφολογικά στοιχεία που θα εξακριβώνονται κατά την διάρκεια των εργασιών, θα πρέπει να καταγράφονται λεπτομερειακά. Αυτή η τεκμηρίωση θα κατατίθεται στα αρχεία ενός δημοσίου ιδρύματος και θα είναι προσιτή στους ερευνητές. Προτείνεται η δημοσίευσή τους.

ΑΡΧΗ 1^η

Εφόσον ο εσωτερικός και διεθνής τουρισμός βρίσκονται μεταξύ των κύριων φορέων πολιτιστικών ανταλλαγών, η διατήρηση θα πρέπει να παρέχει, στα μέλη της τοπικής κοινότητας αλλά και στους επισκέπτες, ευκαιρίες, που αποτελούν αντικείμενο υπεύθυνης και αποτελεσματικής διαχείρισης, για μια άμεση γνωριμία και κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτισμού της κοινότητας αυτής

1.1 Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν ένα υλικό και πνευματικό πόρο που προσφέρει την αφηγηματική μαρτυρία της ιστορικής εξέλιξης. Η κληρονομιά καταλαμβάνει έναν σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη ζωή και θα πρέπει να είναι φυσικά, είτε διανοητικά είτε συναισθηματικά προσπελάσιμη από το ευρύ κοινό. Τα προγράμματα για την προστασία και διατήρηση της κληρονομιάς, των φυσικών της στοιχείων, της άυλης υπόστασής της, των σύγχρονων πολιτιστικών εκφράσεων και του ευρύτερου πλαισίου τους, θα πρέπει να παρέχουν, στα μέλη της τοπικής κοινότητας και στον επισκέπτη, ίσες ευκαιρίες και πρόσφορους τρόπους που καθιστούν δυνατή την κατανόηση και την αξιολόγηση της σημασίας της.

1.2 Ατομικές απόψεις για την φυσική και πολιτιστική κληρονομιά αποδίδουν στη σημασία της διαφορετικό βαθμό. Άλλες απόψεις αποδίδουν στην κληρονομιά παγκόσμια αξία, άλλες εθνική, περιφερειακή ή τοπική σημασία. Τα προγράμματα ερμηνείας θα πρέπει να παρουσιάζουν στην τοπική κοινότητα και στον επισκέπτη αυτή τη σημασία με τρόπο πρόσφορο και εύληπτο, με μορφές εκπαίδευσης που είναι κατάλληλες και που προσφέρουν κίνητρα, με τα μέσα επικοινωνίας, με την τεχνολογία και με επεξηγήσεις στον καθένα της ιστορικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής πληροφορίας.

1.3 Τα προγράμματα ερμηνείας και προβολής θα πρέπει να διευκολύνουν και ενθαρρύνουν την υψηλού επιπέδου

ενημέρωση του κοινού και την αναγκαία υποστήριξη για την μακρόχρονη επιβίωση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

1.4 Τα προγράμματα ερμηνείας θα πρέπει να προβάλλουν την σημασία των πολιτιστικών τόπων, των παραδόσεων και των πολιτιστικών πρακτικών συμπεριλαμβανομένης και της σημασίας που έχουν οι εμπειρίες του παρελθόντος και η σημερινή πολιτιστική ιδιαιτερότητα της περιοχής και της τοπικής κοινότητας, καθώς επίσης και αυτής των πολιτιστικών μειονοτήτων ή γλωσσικών ομάδων. Ο επισκέπτης θα πρέπει να ενημερώνεται πάντα για τις διαφορετικές πολιτιστικές αξίες που ενδεχομένως οφείλονται σε κάποιους ιδιαίτερους πολιτιστικούς πόρους.

ΑΡΧΗ 2^η

Η σχέση μεταξύ των Πολιτιστικών Τόπων και του Τουρισμού είναι δυναμική και μπορεί να εμπεριέχει συγκρουόμενες αξίες. Η διαχείριση της σχέσης αυτής θα πρέπει εξασφαλίζει την βιωσιμότητα τους για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές.

2.1 Οι τόποι σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν μια εγγενή αξία για όλο τον κόσμο ως ουσιαστικό υπόβαθρο της πολιτιστικής ποικιλίας και της κοινωνικής εξέλιξης. Η συνεχής προστασία και διατήρηση των ζωντανών πολιτισμών, των τόπων με κληρονομιά, των συλλογών, της φυσικής και οικολογικής τους ακεραιότητας και του περιβαλλοντικού τους πλαισίου, θα πρέπει να αποτελεί την βασική συνιστώσα της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής, νομοθετικής, πολιτιστικής και τουριστικής αναπτυξιακής στρατηγικής.

2.2 Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στους πόρους της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τουρισμού είναι δυναμική και συνεχώς μεταβαλλόμενη δημιουργώντας, ταυτόχρονα, ευκαιρίες και προκλήσεις και, δυνητικά, συγκρούσεις. Τα τουριστικά σχέδια, οι δραστηριότητες και η ανάπτυξη του τουρισμού, ανταποκρινόμενα στις ανάγκες και τις προσδοκίες του επισκέπτη, θα πρέπει να

ελαχιστοποιούν τις δυσμενείς επιπτώσεις και να διασφαλίζουν θετική έκβαση για την κληρονομιά της τοπικής κοινότητας.

2.3 Τα προγράμματα διατήρησης, ερμηνείας και τουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να βασίζονται σε μια εύληπτη μέθοδο αντίληψης των ιδιαίτερων αλλά συχνά περίπλοκων ή συγκρουόμενων απόψεων ως προς τη σημασία της κληρονομιάς του συγκεκριμένου τόπου. Η συνεχής έρευνα και οι διαβουλεύσεις αποτελούν σημαντικές διαδικασίες προκειμένου να αναπτυχθούν οι εξελισσόμενες αντιλήψεις για την κατανόηση αυτής της σημασίας και για την αποτίμησή της.

2.4 Η εξασφάλιση της αυθεντικότητας των πολιτιστικών τόπων και των συλλογών είναι σημαντική. Αποτελεί ένα ουσιαστικό στοιχείο της πολιτιστικής σημασίας τους καθώς εκφράζεται στο φυσικό περιεχόμενο, στη συλλογική μνήμη και στις άυλες παραδόσεις που επιβίωσαν από το παρελθόν. Τα προγράμματα θα πρέπει να προβάλλουν και να ερμηνεύουν την σημασία της αυθεντικότητας των τόπων και των πολιτιστικών εμπειριών προκειμένου να αυξάνουν την εκτίμηση και την κατανόηση αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς.

2.5 Η τουριστική ανάπτυξη και τα έργα υποδομής πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψη τις αισθητικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις, τα χαρακτηριστικά των φυσικών και πολιτιστικών τοπίων, τη βιοποικιλία καθώς και την ευρύτερη οπτική εικόνα των τόπων με πολιτιστική κληρονομιά. Θα πρέπει να προτιμάται η χρήση τοπικών υλικών και να λαμβάνεται υπ' όψη ο τοπικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας ή το τοπικά ομιλούμενο παραδοσιακό ιδίωμα.

2.6 Πριν από την προώθηση ή την ανάπτυξη τόπων με κληρονομιά για την υποδοχή μαζικού τουρισμού, τα σχέδια διαχείρισης θα πρέπει να αποτιμούν τις φυσικές και πολιτιστικές αξίες των πόρων. Θα πρέπει κατόπιν να καθιερώνονται πρόσφορα όρια των αποδεκτών αλλαγών, ιδιαίτερα σε σχέση με τις επιπτώσεις

του αριθμού των επισκεπτών στα φυσικά χαρακτηριστικά, την ακεραιότητα, την οικολογία και την βιοποικιλία του τόπου, τις οδικές προσπελάσεις προς το συγκεκριμένο τόπο και το σύστημα μεταφορών, καθώς και την κοινωνική και πολιτιστική ευημερία της τοπικής κοινότητας. Εάν το προσδοκώμενο επίπεδο αλλαγών είναι μη αποδεκτό, οι αναπτυξιακές προτάσεις θα πρέπει να τροποποιούνται.

2.7 Θα πρέπει να δημιουργηθούν συνεχιζόμενα προγράμματα αξιολόγησης προκειμένου να αποτιμηθούν οι προοδευτικά επερχόμενες επιπτώσεις των τουριστικών δραστηριοτήτων και της τουριστικής ανάπτυξης στον συγκεκριμένο τόπο ή την κοινότητα.

ΑΡΧΗ 3^η

Η Διατήρηση και ο Τουριστικός Σχεδιασμός για Πολιτιστικούς Τόπους θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η Εμπειρία του επισκέπτη θα είναι αξιόλογη, πλούσια σε περιεχόμενο και ευχάριστη.

3.1 Τα προγράμματα διατήρησης και τουρισμού θα πρέπει να παρέχουν υψηλής ποιότητας πληροφορία, ώστε να μεγιστοποιούν την δυνατότητα να κατανοήσει ο επισκέπτης τόσο την σημασία των χαρακτηριστικών της κληρονομιάς όσο και την ανάγκη για την προστασία τους, καθιστώντας τον ικανό να χαρεί τον τόπο με τον καλύτερο τρόπο.

3.2 Οι επισκέπτες θα πρέπει να είναι έχουν τη δυνατότητα, αν το επιθυμούν, να γνωρίσουν τον πολιτιστικό τόπο με το δικό τους τρόπο. Ειδικές διαδρομές μπορεί να είναι αναγκαίες ώστε να ελαχιστοποιούνται οι αρνητικές επιπτώσεις στην ακεραιότητα και στον φυσικό ιστό σε ένα τόπο, καθώς και στα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά του.

3.3 Ο σεβασμός της ιερότητας πνευματικών χώρων, πνευματικών πράξεων και παραδόσεων, αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τους

διαχειριστές του τόπου, τους επισκέπτες, για όσους διαμορφώνουν πολιτική, τους χωροτάκτες και τους τουριστικούς πράκτορες. Οι επισκέπτες θα πρέπει να προτρέπονται να συμπεριφέρονται ως ευπρόσδεκτοι καλεσμένοι, σεβόμενοι τις αξίες και τον τρόπο ζωής της κοινότητας που τους φιλοξενεί, αποφεύγοντας τις πιθανές κλοπές καθώς και το παράνομο εμπόριο της πολιτιστικής ιδιοκτησίας και να συμπεριφέρονται με υπευθυνότητα έτσι ώστε να είναι ευπρόσδεκτοι κατά μια πιθανή επόμενη επίσκεψή τους.

3.4 Οι σχεδιασμοί για τις τουριστικές δραστηριότητες θα πρέπει να προβλέπουν κατάλληλες διευκολύνσεις για την άνεση, την ασφάλεια και την ευχάριστη παραμονή των επισκεπτών, οι οποίες να βελτιστοποιούν την απόλαυση της επίσκεψης αλλά δεν θα διαταράσσουν από την άλλη τα σημαντικά ή οικολογικά χαρακτηριστικά του τόπου.

ΑΡΧΗ 4^η

Οι τοπικές κοινότητες και ο εντόπιος πληθυσμός πρέπει να συμμετέχουν στο σχεδιασμό της διατήρησης και του τουρισμού.

4.1 Τα δικαιώματα και τα συμφέροντα της τοπικής κοινότητας, σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, των κατόχων ιδιοκτησιών και των τοπικών παραγόντων που ενδεχομένως ασκούν κατά παράδοση αξιώματα ή είναι υπεύθυνοι για τη γη και τα σημαντικά στοιχεία των τόπων τους, θα πρέπει να είναι σεβαστά. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη κατά τον προσδιορισμών των στόχων, των στρατηγικών, των πολιτικών και των συμφωνιών ταυτοποίησης, διατήρησης, διαχείρισης, παρουσίας και ερμηνείας των πόρων της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, των πολιτιστικών τους πρακτικών και των συγχρόνων πολιτιστικών εκφράσεων στο πλαίσιο του τουρισμού.

4.2 Αν και τα πολιτιστικά αγαθά ενός τόπου ή της ευρύτερης περιοχής μπορεί να είναι παγκόσμιας σημασίας, εντούτοις πρέπει να γίνονται σεβαστές οι ανάγκες και οι επιθυμίες ορισμένων

κοινοτήτων ή γηγενών πληθυσμών στο να περιορίζουν ή να διαχειρίζονται οι ίδιοι την φυσική, πνευματική ή διανοητική πρόσβαση σε ορισμένες παραδοσιακές πρακτικές, γνώσεις, πεποιθήσεις, δραστηριότητες, καλλιτεχνικές πράξεις ή τόπους.

ΑΡΧΗ 5^η

Δραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό και τη διατήρηση πρέπει να προσφέρουν οφέλη στην τοπική κοινότητα.

5.1 Αυτοί που διαμορφώνουν πολιτική θα πρέπει να προωθούν μέτρα για την δίκαιη κατανομή, σε όλη τη χώρα ή την περιοχή, των ωφελημάτων που προέρχονται από τον τουρισμό για τη βελτίωση του επιπέδου της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και, όπου είναι απαραίτητο, για την ανακούφιση της φτώχειας.

5.2 Η διαχείριση της διατήρησης και οι τουριστικές δραστηριότητες θα πρέπει να παρέχουν σε άνδρες και γυναίκες της φιλοξενούσας κοινότητας και σε όλα τα επίπεδα, ίσα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά ωφελήματα μέσω της εκπαίδευσης, της εξειδίκευσης και της δημιουργίας ευκαιριών απασχόληση πλήρους χρόνου.

5.3 Ένα σημαντικό μέρος των εσόδων που προέρχεται ειδικά από τα τουριστικά προγράμματα για τόπους πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να παραχωρείται για την προστασία, διατήρηση και προβολή αυτών των τόπων, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού τους περιβάλλοντος και της πολιτιστικής τους φυσιογνωμίας. Όπου είναι δυνατό, οι επισκέπτες θα πρέπει να ενημερώνονται γι' αυτή την διάθεση των συγκεκριμένων εσόδων.

5.4 Τα τουριστικά προγράμματα θα πρέπει να ενθαρρύνουν την εκπαίδευση και την απασχόληση ξεναγών και διερμηνέων που να προέρχονται από τον τοπικό πληθυσμό, για να μεγιστοποιείται και να αξιοποιείται η ικανότητα των κατοίκων της περιοχής να παρουσιάζουν και να ερμηνεύουν της πολιτιστικές τους αξίες.

5.5 Η ερμηνεία της παράδοσης και τα εκπαιδευτικά προγράμματα,

μεταξύ των κατοίκων της κοινότητας υποδοχής θα πρέπει να ενθαρρύνουν την εμπλοκή των τοπικών οδηγών-διερμηνέων στις σχετικές διαδικασίες. Τα προγράμματα πρέπει να προωθούν την γνώση και τον σεβασμό για την πολιτιστική τους κληρονομιά, ενθαρρύνοντας τους κατοίκους της περιοχής να αποκτούν άμεσο ενδιαφέρον για την φροντίδα της και τη διατήρησή της.

5.6 Η διαχείριση της διατήρησης και τα τουριστικά προγράμματα θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν δυνατότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης, έρευνας και εξειδίκευσης για στελέχη που χαράσσουν πολιτική, πολεοδόμους, ερευνητές, αρχιτέκτονες, σχεδιαστές, συντηρητές, οδηγούς-διερμηνείς και όσους εργάζονται στον τουριστικό κλάδο. Οι συμμετέχοντες θα πρέπει να ενθαρρύνονται στο να κατανοούν και να βοηθούν στην επίλυση των κατά περίπτωση συγκρουόμενων ζητημάτων, ευκαιριών και προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν οι συνάδελφοί τους.

ΑΡΧΗ 6^η

Τα προγράμματα προβολής του τουρισμού οφείλουν να προστατεύουν και να προάγουν τα χαρακτηριστικά της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

6.1 Προγράμματα προώθησης του τουρισμού θα πρέπει να δημιουργούν ρεαλιστικές προσδοκίες και να πληροφορούν με υπευθυνότητα τους μελλοντικούς επισκέπτες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου ή της κοινότητας υποδοχής και να τους προτρέπουν να συμπεριφέρονται κατάλληλα.

6.2 Για τους τόπους και τις συλλογές πολιτιστικής σημασίας πρέπει να χρησιμοποιούνται τρόποι προβολής και διαχείρισης που να προστατεύουν την αυθεντικότητά τους, να επιδιώκεται η βελτιστοποίηση της εμπειρίας του επισκέπτη με την ελαχιστοποίηση των διακυμάνσεων των αφίξεων και να αποφεύγονται σε κάθε

περίπτωση οι αυξημένοι αριθμοί επισκεπτών.

6.3 Τα προγράμματα προώθησης του τουρισμού θα πρέπει να διασφαλίζουν την ευρύτερη διανομή των ωφελημάτων και να ανακουφίζουν από τις πιέσεις τους δημοφιλέστερους τόπους ενθαρρύνοντας τους επισκέπτες να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της ευρύτερης περιφέρειας ή της περιοχής.

6.4 Η προώθηση, διάθεση και πώληση τοπικών χειροτεχνημάτων και άλλων προϊόντων θα πρέπει να αποφέρει μια λογική κοινωνική και οικονομική απόδοση στην τοπική κοινότητα ενώ θα εξασφαλίζει παράλληλα και το ότι η ακεραιότητα του πολιτιστικού της πλούτου δεν υποβαθμίζεται.

ΝΟΜΟΣ 1469/1950

„Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830“ (ΦΕΚ 169/Α'/7.8.1950)

Άρθρο 1.

1. α) Η ανέργεσις οικοδομημάτων επί τόπων χαρακτηριζομένων ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (εξαιρουμένων των ιστορικών και αρχαιολογικών) ως και η επισκευή, κατασκευή και οιαδήποτε διαρρύθμισις των επ' αυτών κειμένων οικοδομημάτων ή μνημείων και εν γένει κτισμάτων, μεταγενεστέρων του έτους 1830 και β) η επισκευή, μετασκευή και οιαδήποτε εσωτερική ή εξωτερική διαρρύθμισις, ως και η εκτέλεσις έργων συντηρήσεως οικοδομημάτων ή μνημείων μεταγενεστέρων του έτους 1830 χαρακτηριζομένων ως έργων τέχνης χρηζόντων ειδικής προστασίας, διά τά οποία ήθελε κριθή επιβεβλημένη η θέσπισις ειδικής προστασίας, υπάγονται εις τās διατάξεις του άρθρ. 52 του Κώδ. Νόμ. 5351 του 1932 „περί αρχαιοτήτων“, τής κατά τό άρθρον τούτο απαιτουμένης εγκρίσεως του Υπουργού [Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας] παρεχομένης μετά [σύμφωνον] γνώμην τής διά τής επομένης παραγράφου οριζομένης επιτροπής.

2. Ο κατά τήν προηγουμένην παράγραφον χαρακτηρισμός τόπου ή έργου ενεργείται διά πράξεως του Υπουργού [Προεδρίας τής Κυβερνήσεως], δημοσιευομένης διά τής Εφημερίδος τής Κυβερνήσεως και εκδιδομένης μετά [σύμφωνον] γνώμην του [ήδη „Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων“].

3. Η διατήρησις, συντήρησις, μεταβίβασις ή οιαδήποτε αλλαγή τής καταστάσεως ζωγραφικών, γλυπτικών και αρχιτεκτονικών έργων και έργων προηγμένης βιοτεχνίας ή αξιολόγου λαϊκής τέχνης μεταγενεστέρων του έτους 1830, διά τά οποία ήθελε κριθή επιβεβλημένη η θέσπισις ειδικής προστασίας, γίνεται κατόπιν εγκρίσεως του Υπουργού [Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας], παρεχομένης μετά σύμφωνον γνώμην τής διά τής προηγουμένης παρ. 2 οριζομένης Επιτροπής.

Ο Χαρακτηρισμός έργου τινός εκ των ανωτέρω αναφερομένων ως χρηζόντος ειδικής Κρατικής προστασίας γίνεται διά πράξεως του Υπουργού [Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας], εκδιδομένης κατόπιν προτάσεως τής δια του εδαφ. 2 του παρόντος οριζομένης Επιτροπής δημοσιευομένης εις τήν Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως.

Άρθρο 2.

Από τής εΐς τήν Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως των κατά τās παρ. 2 και 3 του προηγουμένου άρθρου εκδιδομένων Υπουργικών πράξεων έχουσι πλήρη εφαρμογήν επί των εν ταις πράξεσι ταύταις αναφερομένων οικοδομημάτων, τόπων ή έργων αι διατάξεις του άρθρ. 52 του Κώδ. Νόμ. 5351 του 1932 „περί αρχαιοτήτων“, ως και αι υπό του Νόμου τούτου καθοριζόμεναι κυρώσεις.

Άρθρο 5.

1. Η εις τήν κατηγορίαν των καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων παλαιότερων του 1830 (άρθρ. 52 του κωδικοποιηθέντος Νόμου 5351 «Περί αρχαιοτήτων») δύναται νά υπαχθώσι και κτίσματα έχοντα ιστορικήν σπουδαιότητα, νεώτερα του έτους 1830 ως και ιστορικοί τόποι. Πρός τούτο δέον προηγουμένως νά χαρακτηρισθώσιν ως ιστορικοί τόποι διά πράξεως του Υπουργού [των Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας] εκδιδομένης μετά σύμφωνον γνώμην του Αρχαιολογικού Συμβουλίου και δημοσιευομένης εις τήν Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως.

2. Επί των κατά τά ως άνω χαρακτηριζομένων ως ιστορικών οικοδομημάτων ή ως ιστορικών τόπων εφαρμόζονται άπασαι αι περί καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων παλαιότερων του έτους 1830 διατάξεις του κωδικοποιηθέντος Νόμ. 5351 „περί αρχαιοτήτων“ και του Νόμ. 216/1943 περί οργανώσεως τής υπηρεσίας Αναστηλώσεως.

ΝΟΜΟΣ 1577/1985, όπως αντικαταστάθηκε με το ΝΟΜΟΣ 2831/2000

„Τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/1985 „Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός“ και άλλες πολεοδομικές διατάξεις“ (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000)

Άρθρο 4

Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς.(1)

1. Με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, ύστερα από αιτιολογική έκθεση της κατά περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας του, γνώμη του αρμόδιου Συμβουλίου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Συμβουλίου του αρμόδιου Υπουργείου και του Α.Π.Α.Σ. εάν ζητηθεί από τον Υπουργό και γνώμη του οικείου δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου, με σκοπό τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής φυσιογνωμίας τους, μπορεί να χαρακτηρίζονται:

α) οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών, ως παραδοσιακά σύνολα,

β) χώροι, τόποι, τοπία ή ζώνες ιδιαίτερου κάλλους και φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν ακίνητα και στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως χώροι, τόποι ή ζώνες προστασίας των παραδοσιακών συνόλων, όπως και αυτοτελείς φυσικοί σχηματισμοί ανθρωπογενούς χαρακτήρα, εντός ή εκτός οικισμών, ως περιοχές που έχουν ανάγκη ιδιαίτερη προστασία, και να θεσπίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης και να καθορίζονται χρήσεις, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου αυτού και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 9 του π. δ. 437/1985 „Καθορισμός και ανακατανομή αρμοδιοτήτων των Υπουργείων“ (ΦΕΚ 157 Α'). Αν η γνώμη του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου

δεν περιέλθει στην αρμόδια υπηρεσία του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργείου σε διάστημα δυο (2) μηνών από την λήψη του σχετικού εγγράφου από αυτόν, το διάταγμα εκδίδεται και χωρίς τη γνωμοδότηση αυτή.

Ο χαρακτηρισμός σύμφωνα με την περίπτωση β', εφόσον δεν θεσπίζονται ειδικοί όροι, μορφολογικοί περιορισμοί δόμησης και χρήσεις γης, μπορεί να γίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, ύστερα από αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου, που δημοσιεύεται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

2. α) Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού που εκδίδεται σύμφωνα με αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα, μεμονωμένα κτίρια ή τμήματα κτιρίων ή συγκροτήματα κτιρίων, ως και στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου αυτών, όπως αυλές, κήποι, θυρώματα και κρήνες, καθώς και μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού (αστικού ή αγροτικού) εξοπλισμού ή δικτύων, όπως πλατείες, κρήνες, διαβατικά, λιθόστρωτα, γέφυρες που βρίσκονται εντός ή εκτός οικισμών, για τον σκοπό που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο και να καθορίζονται ειδικοί όροι προστασίας και περιορισμοί δόμησης και χρήσης, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου αυτού και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη.

Με όμοια απόφαση μπορεί να χαρακτηρίζεται ως διατηρητέα η χρήση ακινήτου με ή χωρίς κτίσματα εντός ή εκτός οικισμών.

Η παραπάνω έκθεση αποστέλλεται στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία και στον οικείο δήμο ή κοινότητα, ο οποίος εντός πέντε (5) ημερών από τη λήψη της υποχρεούται να την αναρτήσει στο δημοτικό ή κοινοτικό κατάστημα. Για την ανάρτηση αυτή δημοσιεύεται από το σχετικό δήμο ή κοινότητα σχετική πρόσκληση

προς τους ενδιαφερόμενους σε μια τοπική εφημερίδα, αν εκδίδεται ή σε μια εφημερίδα της πρωτεύουσας του νομού. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να διατυπώσουν αντιρρήσεις προς την αρμόδια υπηρεσία του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργείου μέσα σε προθεσμία είκοσι (20) ημερών από την ημερομηνία δημοσίευσης της πρόσκλησης. Αν ο δήμος ή η κοινότητα δεν τηρήσει όσα αναφέρονται προηγουμένως, η περαιτέρω διαδικασία χαρακτηρισμού συνεχίζεται νόμιμα μετά την πάροδο ενός μηνός από την αποστολή της έκθεσης στο δήμο ή την κοινότητα. Η παραπάνω διαδικασία μπορεί να παραλείπεται εφόσον η έκθεση κοινοποιηθεί απευθείας στον ενδιαφερόμενο. Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο ενδιαφερόμενος μπορεί να διατυπώσει τις αντιρρήσεις του μέσα σε ένα μήνα από την κοινοποίηση της έκθεσης.

β) Από την κοινοποίηση της αιτιολογικής έκθεσης για το χαρακτηρισμό κτιρίου ως διατηρητέου, απαγορεύεται κάθε επέμβαση στο εν λόγω κτίριο για χρονικό διάστημα ενός έτους ή μέχρι τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης ή τη γνωστοποίηση στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία για τη μη περαιτέρω προώθηση της σχετικής διαδικασίας χαρακτηρισμού.

Οικοδομικές εργασίες που εκτελούνται στο προς χαρακτηρισμό κτίριο με οικοδομική άδεια που εκδόθηκε πριν από την κοινοποίηση της αιτιολογικής έκθεσης, διακόπτονται.

Όταν ολοκληρωθεί η προβλεπόμενη διαδικασία και το κτίριο κριθεί διατηρητέο, τότε το όποιο κόστος της οικοδομικής άδειας, καθώς και των εργασιών οι οποίες έχουν προηγηθεί της διακοπής και αντιβαίνουν στους όρους κήρυξης του κτιρίου ως διατηρητέου, επιβαρύνουν το Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών Πολεοδομικών Σχεδίων (Ε.Τ.Ε.Ρ.Π.Σ.). Σε απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζονται οι λεπτομέρειες εφαρμογής της διάταξης αυτής.

3. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ύστερα από γνωμοδότηση του Ε.Κ.Α.Σ., μπορεί

να καθορίζονται:

α) κατηγορίες διατηρητέων και κριτήρια αξιολόγησης για την υπαγωγή των προς χαρακτηρισμό κτιρίων στις κατηγορίες αυτές, β) ειδικότεροι όροι και περιορισμοί ως προς τις δυνατότητες επέμβασης επί των διατηρητέων κτιρίων κατά κατηγορία,

γ) μεταβατικές διατάξεις ως προς το καθεστώς των ήδη χαρακτηρισμένων κτιρίων ως διατηρητέων, σε σχέση με την κατάταξη σε κατηγορίες και τις δυνατότητες επέμβασης επί αυτών. Με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, μετά από γνωμοδότηση του αρμόδιου Συμβουλίου, μπορεί να καθορίζονται επί μέρους περιοχές της χώρας και οικισμοί ή τμήματα αυτών, εντός των οποίων έχουν εφαρμογή οι διατάξεις των ανωτέρων.

4. α) Αιτήσεις οικοδομικών αδειών για την ανέγερση οικοδομών ή προσθηκών σε υφιστάμενα κτίρια σε όμορα ακίνητα διατηρητέων κτιρίων παραπέμπονται υποχρεωτικώς στην πρωτοβάθμια Ε.Π.Α.Ε. της αρμόδιας πολεοδομικής υπηρεσίας για έγκριση, με κριτήριο την προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του διατηρητέου κτιρίου.

β) Με τη διαδικασία που καθορίζεται στην παράγραφο 2 περίπτωση α' μπορεί να οριστούν ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης ή χρήσης κατά παρέκκλιση από κάθε γενική ή ειδική διάταξη και σε ακίνητα που είναι όμορα με τα διατηρητέα κτίρια ή σε ζώνες γύρω από αυτά, για την προστασία και την ανάδειξη των διατηρητέων κτιρίων. Εφόσον με τους παραπάνω όρους και περιορισμούς δεν μπορεί να εξαντληθεί ο ισχύων συντελεστής δόμησης του υπόψη ομόρου ακινήτου ή αυτού που βρίσκεται μέσα στην παραπάνω ζώνη, για το ακίνητο αυτό εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη μεταφορά συντελεστή δόμησης, που ισχύουν για τα ακίνητα και διατηρητέα κτίρια.

5. α) Ακίνητα και στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ανακατασκευάζονται στην αρχική τους μορφή αν έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα ή έχει κινηθεί γι' αυτά η διαδικασία

χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων με την κοινοποίηση στους ενδιαφερόμενους ή στον οικείο δήμο ή κοινότητα της αιτιολογικής έκθεσης χαρακτηρισμού και βρίσκονται σε κατάσταση επικινδύνου ετοιμορροπίας και επιβάλλεται η κατεδάφισή τους, εφόσον δεν υφίσταται η δυνατότητα άμεσης αποσόβησης του κινδύνου με ηπιότερα μέτρα, όπως αντιστηρίξεις, υποστηλώσεις, επισκευές, μερικές κατεδαφίσεις. Η ανακατασκευή γίνεται βάση λεπτομερούς μελέτης αποτύπωσης και φωτογραφικής και κάθε άλλης δυνατής τεκμηρίωσης της υφιστάμενης κατάστασης που απαιτείται πριν από την υλοποίηση των μέτρων που επιβάλλονται από το σχετικό πρωτόκολλο επικινδύνου ετοιμορροπίας και κατεδάφισης του κτιρίου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του π.δ. 13/22.4.1929 (ΦΕΚ 153 Α') „περί επικίνδυνων οικοδομών“. Στη μελέτη αποτύπωσης προσδιορίζονται και όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη ή τμήματα του κτιρίου που φέρουν γλυπτικό ή επίπλαστο διάκοσμο και τα οποία διασώζονται κατά την κατεδάφιση για να χρησιμοποιηθούν στην ίδια θέση ή ως πρότυπα στην ανακατασκευή του κτιρίου.

Η ανακατασκευή εγκρίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση Υπουργού, που εκδίδεται ύστερα από αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας Υπηρεσίας του.

β) Διατηρητέα κτίρια τα οποία έχουν κατεδαφιστεί από γεγονότα που οφείλονται σε ανωτέρα βία, όπως σεισμό, πυρκαγιά, πλημμύρα ή κρίνονται κατεδαφιστέα με πρωτόκολλα επικινδύνως ετοιμορρόπου οικοδομής, επανακατασκευάζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του προεδρικού διατάγματος της 15.4.1988 (ΦΕΚ 317 Δ').

γ) Οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 32 του ν. 1337/1983 έχουν εφαρμογή για τα διατηρητέα κτίρια που αναφέρονται στην παράγραφο 2α, καθώς και για τα κτίρια για τα οποία έχει κοινοποιηθεί στον ενδιαφερόμενο ή στον οικείο δήμο ή κοινότητα ή πολεοδομική υπηρεσία αιτιολογική έκθεση για το χαρακτηρισμό τους ως διατηρητέων.

Οι ίδιες διατάξεις έχουν εφαρμογή και για τα κτίρια εκείνα,

για τα οποία εκδίδεται πρωτόκολλο επικινδύνως ετοιμορρόπου οικοδομής, μετά την κοινοποίηση της αιτιολογικής έκθεσης χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων.

6. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να αναστέλλεται για χρονικό διάστημα έως ένα έτος, σε οικισμούς ή τμήματά τους, σε περιοχές εκτός οικισμών ή σε μεμονωμένα ακίνητα εντός ή εκτός οικισμών, η έκδοση οικοδομικών αδειών, κάθε εργασία ανέγερσης νέων κτιρίων, κατεδάφισης, προσθήκης, αλλαγής εξωτερικής εμφάνισης υφιστάμενων κτιρίων και διαμόρφωσης των κοινόχρηστων χώρων, ή να επιβάλλονται όροι για την εκτέλεση των εργασιών αυτών με σκοπό τη σύνταξη πολεοδομικής μελέτης ή και ειδικού κανονισμού δόμησης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αναστολή μπορεί να παραταθεί για ένα ακόμα έτος, εφόσον οι σχετικές μελέτες έχουν προοδεύσει σημαντικά και προκύπτει αυτό τεκμηριωμένα.

7. Αίτηση για κατεδάφιση, επισκευή ή προσθήκη σε κτίριο που κατά την κρίση της πολεοδομικής υπηρεσίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως διατηρητέο, παραπέμπονται στην πρωτοβάθμια Ε.Π.Α.Ε. Η παραπομπή αυτή είναι υποχρεωτική αν το κτίριο βρίσκεται σε παραδοσιακό οικισμό. Αν η επιτροπή κρίνει ότι η επισκευή δεν θίγει το κτίριο ή ότι δεν συντρέχει λόγος να κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού του κτιρίου ως διατηρητέου, προωθείται η διαδικασία λουπής οικοδομικής άδειας αν συντρέχουν και οι λοιπές νόμιμες προϋποθέσεις. Σε κάθε άλλη περίπτωση, με αιτιολογημένη έκθεση της Ε.Π.Α.Ε. αποστέλλεται στην αρμόδια υπηρεσία του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργείου.

Στην περίπτωση αυτή η άδεια χορηγείται όταν γνωστοποιηθεί στην πολεοδομική υπηρεσία ότι το κτίριο δεν κρίνεται διατηρητέο ή έχουν παρέλθει δώδεκα (12) μήνες από την κατάθεση του σχετικού φακέλου κατεδάφισης στην αρμόδια υπηρεσία του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργείου, χωρίς να

εκδοθεί απόφαση χαρακτηρισμού του κτιρίου ως διατηρητέου.

Ειδικότερα με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού και για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, μπορούν να καθορίζονται περιοχές εντός ή εκτός παραδοσιακών οικισμών εντός των οποίων οι αιτούμενες άδειες κατεδάφισης υποχρεωτικά παραπέμπονται στην πρωτοβάθμια Ε.Π.Α.Ε., μετά τη γνωμοδότηση της οποίας αποστέλλονται στην υπηρεσία που έχει την αρμοδιότητα χαρακτηρισμού και τηρείται η διαδικασία του προηγούμενου εδαφίου.

Άρθρο 9

7. Το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος του κτιρίου ορίζεται σε συνάρτηση με τον επιτρεπόμενο συντελεστή δόμησης της περιοχής ως εξής:

Το μέγιστο ύψος του κτιρίου σε κάθε σημείο των όψεων του μετριέται από την οριστική στάθμη του εδάφους του οικοπέδου ή από τη στάθμη του πεζοδρομίου, αν οι όψεις τοποθετούνται επί της ρυμοτομικής γραμμής και αυτή ταυτίζεται με την οικοδομική γραμμή. Αν δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί το μέγιστο ύψος στην όψη του κτιρίου, λόγω εσοχής ορόφου από αυτήν ή λόγω επαφής του κτιρίου στο όριο του οικοπέδου, το μέγιστο ύψος μετριέται από τη στάθμη του φυσικού εδάφους στα σημεία προβολής του ορόφου σε αυτό ή στα σημεία επαφής του κτιρίου με το όριο. Το ύψος αυτό, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 17, μπορεί να προσαυξηθεί μέχρι 1,50μ. ή και περισσότερο μετά από έγκριση της Ε.Π.Α.Ε.

Σε οικόπεδα με πρόσωπα σε περισσότερους του ενός κοινόχρηστους χώρους, για τα οποία ισχύουν διαφορετικά μέγιστα επιτρεπόμενα ύψη και το ένα τουλάχιστον από αυτά δεν ορίζεται βάσει της παραγράφου αυτής, επιβάλλεται η τήρηση του μικρότερου από τα επιτρεπόμενα ύψη μέχρι την απόσταση των 9,0 μ. από την οικοδομική γραμμή στην οποία αντιστοιχεί αυτό, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από τους ειδικούς νόμους δόμησης της

περιοχής.

9. Ειδικές διατάξεις, σχετικά με τα επιτρεπόμενα ύψη κτιρίων για την προστασία αρχαιολογικών χώρων, παραδοσιακών οικισμών, ιστορικών τόπων, έργων τέχνης, μνημείων, διατηρητέων κτιρίων, αεροδρομίων ή παρόμοιων χρήσεων ή που καθορίζουν ύψος κτιρίων με απόλυτο υψόμετρο ή αριθμητικά ή με ειδικά προσδιοριζόμενα επίπεδα ή ύψος κτιρίων που η σεισμική επικινδυνότητα της περιοχής το επιβάλλει, κατισχύουν των διατάξεων της παρ. 7^α.(3)

Άρθρο 20

1. Απαγορεύεται:

α) η τοποθέτηση φωτεινών ή μη επιγραφών ή διαφημίσεων πέρα από το ιδεατό στερεό του οικοπέδου και πάνω από το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος του κτιρίου,

β) η τοποθέτηση φωτεινών ή μη επιγραφών και διαφημίσεων σε περιοχές ειδικής προστασίας, αρχαιολογικούς χώρους(4), παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά κέντρα(4), χώρους ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, μνημεία, παραδοσιακά κτίρια ή σύνολα και στον περιβάλλοντα χώρο αυτών, εκτός αν άλλως ορίζεται από τις ειδικές για κάθε περίπτωση διατάξεις.

γ) η οπτική κάλυψη εν όλω ή εν μέρει των παραπάνω χώρων ή κτιρίων από οποιαδήποτε θέση ή απόσταση από φωτεινές ή μη επιγραφές και διαφημίσεις.

Στις παραπάνω περιπτώσεις β' και γ', καθώς και όπου από οποιαδήποτε διάταξη απαιτείται έλεγχος των κτιρίων από την Ε.Π.Α.Ε., η τοποθέτηση φωτεινών ή μη επιγραφών ή διαφημίσεων επιτρέπεται ύστερα από έκδοση άδειας από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία και μετά από έγκριση της Ε.Π.Α.Ε..

Το ανώτατο ύψος των επιγραφών και διαφημίσεων στα δώματα των κτιρίων ορίζεται σε 1,80 μ. στις περιπτώσεις που έχει εξαντληθεί ο συντελεστής δόμησης και σε 3,30 μ. όταν δεν έχει εξαντληθεί.”(6)

7. Φωτεινές ή μη επιγραφές και διαφημίσεις και τα πλαίσια ή στοιχεία αυτών που παραβιάζουν τις διατάξεις του παρόντος άρθρου θεωρούνται αυθαίρετες και εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις περί αυθαιρέτων κατασκευών από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης ή του Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτης βαθμίδας.

Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, καθορίζονται η διαδικασία διαπίστωσης και ο χαρακτηρισμός των ως άνω αυθαιρέτων κατασκευών, ο τρόπος εκτίμησης της αξίας τους, οι κατηγορίες αυτών για την επιβολή του προστίμου και το ύψος αυτού, ο τρόπος αποξήλωσης των ως άνω κατασκευών και απομάκρυνσης αυτών και η τύχη των υλικών για τα οποία δεν δημιουργείται καμία ευθύνη των υπηρεσιών και των οργάνων τους, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια.

Υπόχρεοι για την καταβολή των προστίμων είναι οι κύριοι ή συγκύριοι του ακινήτου επί του οποίου τοποθετείται η επιγραφή ή διαφήμιση, η διαφημιστική εταιρία, οι κατασκευαστές και οι διαφημιζόμενοι που ευθύνονται ο καθένας για την καταβολή ολόκληρου του προστίμου.”(7)

Άρθρο 22

5. Οι όψεις των κτιρίων που, λόγω της μη αποπεράτωσής τους, αποτελούν κίνδυνο για την δημόσια υγεία ή που, λόγω του μεγέθους τους ή της θέσης ή της περιοχής στην οποία βρίσκονται, προσβάλλουν το φυσικό, το πολιτισμικό και το πολεοδομικό περιβάλλον και γενικότερα υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής της περιοχής τους, πρέπει να αποπερατώνονται μέσα σε έξι (6) χρόνια από την ημερομηνία έκδοσης της κατά την παρ. 6 απόφασης νομάρχη ή της αντίστοιχης οικοδομικής άδειας, εάν αυτή εκδοθεί μεταγενέστερα.

6. Με απόφαση του οικείου νομάρχη, που εκδίδεται, σύμφωνα με τα κριτήρια της παρ. 5 ύστερα από γνώμη της

Ε.Π.Α.Ε., του συμβουλίου χωροταξίας, οικισμού και περιβάλλοντος του νομού και γνώμη του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται οι περιοχές μέσα στις οποίες οι όψεις των κτιρίων πρέπει να αποπερατώνονται μέσα σε έξι (6) χρόνια από την ημερομηνία έκδοσης της παραπάνω απόφασης νομάρχη ή της αντίστοιχης οικοδομικής άδειας, εάν αυτή εκδοθεί μεταγενέστερα. Με όμοια απόφαση του οικείου νομάρχη καθορίζονται επίσης και τα μεμονωμένα κτίρια, που βρίσκονται εκτός των παραπάνω περιοχών, των οποίων οι όψεις πρέπει να αποπερατώνονται μέσα σε έξι (6) χρόνια.

Αν οι υπόχρεοι εντός της παραπάνω προθεσμίας των έξι (6) χρόνων δεν εκπληρώσουν την υποχρέωσή τους αυτή, μπορεί να εκτελεί τις σχετικές εργασίες το Δημόσιο ή ο οικείος δήμος ή κοινότητα, καταλογίζοντας τις σχετικές δαπάνες σε βάρος τους.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων έργων καθορίζονται ο τρόπος και η διαδικασία επέμβασης του Δημοσίου ή του οικείου δήμου ή κοινότητας, ο τρόπος και η διαδικασία καταλογισμού και είσπραξης των δαπανών και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων της προηγούμενης και της παρούσας παραγράφου.

7. Στις περιπτώσεις που καθορίζονται με την απόφαση νομάρχη της προηγούμενης παραγράφου, καθώς και σε ειδικές περιπτώσεις που εκτελούνται έργα ανάπλασης κοινόχρηστων χώρων ή που βρίσκονται σε περιοχές ιδιαίτερης σημασίας, στις οποίες το άμεσο ή το ευρύτερο περιβάλλον επηρεάζεται σημαντικά από την ύπαρξη ημιτελών κτιρίων ή κτιρίων που οι όψεις τους δεν έχουν συντηρηθεί ή που είναι εγκαταλελειμμένα, καθώς και για τις περιπτώσεις που απαιτείται κατεδάφιση τμήματος υπάρχοντων κτιρίων, δύναται να επεμβαίνει το δημόσιο ή ο οικείος δήμος ή κοινότητα και να εκτελεί τις απαιτούμενες εργασίες για την αποπεράτωση των όψεων των ημιτελών κτιρίων της ως άνω

παραγράφου 5, σύμφωνα με την οικοδομική τους άδεια ή για την ανάπλαση και αποκατάσταση των όψεων των κτιρίων, που δεν έχουν συντηρηθεί ή για την αξιοποίηση και ανάπλαση των κτιρίων, που είναι εγκαταλελειμμένα, με βάση μελέτη που συνοδεύει την πρόταση της αρμόδιας υπηρεσίας του υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή του οικείου δήμου ή κοινότητας, που εκτελεί έργα ανάπλασης στην περιοχή.

Για την επέμβαση αυτή και την έγκρισή του προϋπολογισμού της δαπάνης εκδίδεται απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή του συμβουλίου του οικείου δήμου ή κοινότητας μετά γνώμη της αρμόδιας υπηρεσίας. Η απόφαση συνιστά και τίτλο για την εγγραφή υποθήκης επί του ακινήτου, υπέρ του καταβάλλοντος τη δαπάνη αποπεράτωσης ή αποκατάστασης ή ανάπλασης, προς εξασφάλιση της απαίτησής του.

Η αποπεράτωση ή η αποκατάσταση των όψεων ή η ανάπλαση του κτιρίου μπορεί να ανατίθεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή του συμβουλίου του οικείου δήμου ή κοινότητας και σε επιχειρήσεις κοινής ωφελείας.

Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών αποπεράτωσης των όψεων εκδίδεται πράξη καταλογισμού της δαπάνης εις βάρος του ιδιοκτήτη ή του δικαιούχου της οικοδομικής άδειας και η είσπραξη γίνεται κατ' εφαρμογή των διατάξεων του Ε.Ε.Δ.Ε..

Με την Ε.Υ.Α. της προηγούμενης παραγράφου 6 ρυθμίζονται οι διαδικασίες, τα αρμόδια κατά περίπτωση όργανα και κάθε σχετική ή συμπληρωματική λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου αυτής.”(8)

Σημειώσεις

1. Όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 3 του Ν. 2831/ 2000 (ΦΕΚ 140/Α'/ 13.6.2000).

2. Όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 5 του άρθρου 7 του Ν. 2831/2000

3. Όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 7 του άρθρου 7 του Ν. 2831/2000 (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000).

4. Για θέματα υπαίθριων διαφημίσεων στην κεντρική περιοχή των Αθηνών, βλ. άρθρο 2 του Ν. 2833/2000 (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000).

5. Όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 1 του άρθρου 17 του Ν. 2831/2000 (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000).

6. Όπως προστέθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 17 του Ν. 2831/2000 (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000).

7. Όπως προστέθηκε με την παράγραφο 3 του άρθρου 17 του Ν. 2831/2000 (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000).

8. Οι παράγραφοι 5, 6 και 7 τίθενται όπως αντικαταστάθηκαν με την παράγραφο 4 του άρθρου 19 του Ν. 2831/2000 (ΦΕΚ 140/Α'/13.6.2000).

